

2007 / 4.

Ára: 600 Ft

folkMAGGazin

XIV. évfolyam

4. szám

*Tornyospálca, 1956 – Kápolnai Imre felvétele
(MTA Zenetudományi Intézet)*

A TARTALOMBÓL:

5. Magyarlapádi „Pontok”
Eplényi Anna és Bánffy Farkas
6. Mesterségek Ünnepe 2007
Mikulai Dóra képriortja
7. Egyetemen a népzene
Serfőző Melinda
10. Múzeumok vetélkedése Szabófalván
Kóka Rozália
12. Tábor és Faluhét
Záhonyi András
13. Rekviem és remény
Stuber György
16. TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK
18. Bartók Béla, a népzene kutató - IV.
Pávai István
20. MAGTÁR
G. Nagy Ilán versei
Mészáros Borbála rajzai
22. A tánc európai ünnepe
Sztanó Hédi & Mikulai Csaba
23. Europeade 2007
Kárpáti Zsuzsanna fotói
27. Portugáliában a Szarkaláb
Pillich Balázs
28. Napsugárkisasszony világgá megy
Kóka Rozália
32. Mezőföldi dudások
Kozák József
34. Mire jó a táncjelírás?
Láda Júlia
36. Mit jelent(ett) a szlovákiai magyar kórusmozgalom számára Vass Lajos?
RNDr. Horváth Géza
40. A hagyomány, a csipke, a szépség...
Borka Elly
43. Magyar táncfolklorisztika
Karácsony Zoltán
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Hagyományörzés Magyarlapádon

Hogyan változik a tradíció?

Magyarlapádon először 2003 júliusában jártam a Maros-Küküllő-menti Népzene és Néptánc-tábor keretében. Rögtön megfogott ennek az erdélyi falunak a hangulata, a lapádi emberek nyitottsága, vendégszeretete. Az elmúlt négy év alatt számos alkalommal jártam itt, tánc-táborban, lakodalomban, szüreten, több alkalommal pedig a falu hétköznapjaiba is bepillantást nyerhettem. Természetesen a gyakori látogatásaim alkalmával szoros barátságokat is kötöttem, így magától értetődő, hogy minden alkalmat megragadok a visszatérésre.

A lapádiak vendégszeretete mellett volt egy másik ok is, amiért minél többször igyekeztem eljutni a faluba. Néprajzos hallgatóként rögtön felkeltette az érdeklődésemet, amit ott tapasztaltam. A magyarlapádi népzene- és néptánc-hagyományok újraélesztése és visszatartása, helyi hagyományörző zenekar és táncegyüttes alapítása olyan érdekes és dokumentálandó folyamatok, melyek mellett egy magára valamit adó néprajzos nem mehet el csukott szemmel. Így a faluhoz érzett személyes kötődésem és az elmúlt húsz év felettébb izgalmas történései arra sarkalltak, hogy szakdolgozatomat ebből a témából írjam. Ugyanis ezek a folyamatok olyan új megvilágításba helyezik a falu tradicionális zenei és tánc-kultúráját, amely túlmutat Magyarlapád határain, s egy mind általánosabbnak tűnő tendenciára irányítja rá a figyelmet. Az engem leginkább érdeklő kérdések közé a változások tartoztak, a népzene és a néptánc mai megjelenési formái, emellett viszont fontosnak tartottam annak vizsgálatát is, hogy e folyamatok miként hatnak a falu közösségére, hogyan befolyásolják, alakítják mindennapjaikat és hagyományaikhoz való kötődésüket.

Itt és most nem feladatom tárgyalni az elmúlt húsz év eseményeit, csak röviden összefoglalom a legfontosabb állomásokat. 1985-ben Kolozsvárott tanuló lapádi fiatalokból megalakult a Piros Pántlikás zenekar, azzal az elhatározással, hogy a környék hangszere népzenejét próbálják minél inkább elsajátítani, ápolni és átadni. Vezetőjük Sipos Ferenc, akinek nagyapja a környék híres primása volt. Néhány évre rá az az igény is megfogalmazódott, hogy ne csak a népzene őrizze ilyen módon, hanem a táncokat is próbálják megtartani.

Párost nagyjából még tudtak táncolni az emberek, de a férfítáncokkal már gond volt. Szerencsére azért még éltek a faluban olyan öregek, akiktől meg lehetett tanulni. 1993-ra megalakult egy körülbelül hat páros táncsoport, szép lassan meghívásokat is kaptak, először csak a környékről, később

egyre távolabbról is. Ahogy a faluban egyre többet foglalkoztak a hagyományok ápolásával, nyilvánvalóvá vált, hogy még ennél többet is lehetne tenni. Magyarlapádon az első tánc-tábor 1997-ben volt, s azóta is töretlen lendülettel igyekeznek a helyiek minden évben megrendezni. Ahhoz, hogy megfelelő mennyiségű támogatást tudjanak összeszedni a tábor megrendezésére, Sipos Ferenc vezetésével 1998-ban létrehozták az Ethnika Kulturális Alapítványt, melynek célja a „Kisküküllő-menti néprajzi tájegységek hagyományainak ápolása és továbbadása a fiatal generációk számára.”

Nagyon igaznak és helyénvalónak érzem azt a megállapítást, hogy a magyarlapádiak szinte erejükön felül vállalják a harcot a mai, hagyományoktól mindinkább elszakadó világban saját tradíciójuk megőrzése érdekében. Minden tiszteletet és csodálatot megérdemelnek, hiszen úgy áldozzák idejüket, energiájukat és nem utolsósorban pénzüket erre, hogy a végső eredményben sosem lehetnek biztosak. Amit megtehettek annak érdekében, hogy ne vesszenek el zenei és táncos tradícióik, azt meg is tették.

Emellett viszont a kutatónak fel kell tennie a kérdést: mégis milyen jelenséggel állunk szemben? Mi az, ami ezeket a folyamatokat generálni képes? Mindenképpen fontosnak tartom az objektív, kritikai hozzáállást akkor, amikor egy ilyen, hozzánk érzelmileg nagyon is közel álló jelenséggel állunk szemben.

Fontos leszögezni, hogy ma Magyarlapádon négy olyan esemény van, ahol rendszeresen népzenevel és néptáncsal találkozhatunk: a lakodalom, a bál, a szüret és a tánc-tábor idején. Ezekon kívül pedig a táncsoport fellépései azok, ahol még felbukkan a tradicionális zene és tánc, de ezekre a fellépésekre leginkább a falun kívül kerül sor. (Ugyanez igaz a Piros Pántlikás lakodalom-makba való meghívására is a környező vidékekről.) Ezen események között van különbség abból a szempontból, hogy kik a résztvevők, ezen belül is az előadók illetve a befogadók. A legautentikusabbnak a lako-

Címlap: Tyukod, 1955 - Pesovár Ferenc felvétele (MTA Zenetudományi Intézet)

dalmat és a bált tarthatjuk, hiszen ezeken a falusiakon kívül általában mások nem vesznek részt. A szüret, a tánc Tábor és a színpadi szereplések alkalmával viszont a befogadók nagyrészt idegenek, még akkor is, ha a tábori tánctanítás a helyi gyerekek és fiatalok részére is szól.

Mégis mi az, ami egy falu értelmiségét arra készíti, hogy saját hagyományait tudatosan ápolja, őrizze és megpróbálja továbbörökíteni a következő nemzedékek számára? Ez az elhatározás nem magától értetődő dolog, hanem tudatos elhatározás kérdése, a falun belül egy jól körülhatárolható csoport kezdeményezése. Ahhoz, hogy egy közösség felfigyeljen a hagyományaira, először el kell, hogy távolodjon tőle. A hagyomány akkor válik láthatóvá, amikor a hozzá való viszony nem magától értetődő, hanem feladattá válik. Aki a hagyományban benne él, az nem szorul rá annak őrzésére, hiszen nincs semmi, amivel szemben őriznie kéne. De mi az a pont, aminek hatására a közösség észreveszi saját értékeit? Jól látható, hogy egy falu hagyományaihoz való visszafordulását mindig külső tényezők motiválják. Gondoljunk csak Székre, ahol ennek iskolapéldáját láthatjuk. Szék népzene- és néptánc-hagyományai felé az 1950-es években fordult a néprajzi érdeklődés, a hetvenes évektől kezdve pedig szinte zarándok-hellyé vált a falu, így a helyiek azzal a számukra meglepő ténnyel találkoztak, hogy művelt, városi emberek érdeklődnek a saját kultúrájuk iránt, ami saját magukról és a kultúrájukról alkotott képüket is jelentősen befolyásolta. A magyar lapádi hagyomány-örzésnek a kolozsvári táncmozgalom adta a kezdő lökést. Sipos Ferencék ugyanis kolozsvári egyetemi tanulmányaik során ébredtek rá arra, mekkora értéket képviselnek nekik, s hogy olyan tudás birtokában vannak, amellyel érdemes foglalkozni.

A tendenciában egyik példáját láthatjuk annak, ahogy a folklorizmus visszahat a ha-

gyományra, annak őrzésére és alakítására. Egyértelmű tény, hogy az, hogy a falusi ember mit tart értékesnek a saját kultúrájából, nem független attól, hogy az őt körülvevő társadalom mit tart annak. Vagyis a külső beavatkozás akkor is érvényes, ha közvetlen érintkezés látszólag nincs is. Amikor egy közösségen belül egy jól körülhatárolható csoport elkezd a saját hagyományait tudatosan ápolni, akkor egy olyan újfajta hagyományalkotás lehetősége teremődik meg, ahol a kiválasztott tradíciónak a saját közössége válik fogyasztójává.

Érdekes azon is elgondolkoznunk, hogy miért talál értésre és befogadásra ez a fajta hagyományörzés egy falun belül? Ha egy közösség hagyományos társadalmi, gazdasági rendszere megváltozik, előbb-utóbb szüksége lesz arra, hogy önmagát képes legyen definiálni. A magyar lapádi és általában az összes hagyományörzést felfoghatjuk úgy, mint ennek a szükségletnek a kielégítésére adott választ. De vajon nem csálóka az igény kielégítésének látszata? Az, ami az eredetiség megmaradt szigetének tűnik, az a valóságban talán csupán megrendezett, megszervezett, vagy legalábbis „ápolott” dolog. A kérdés az, hogy a választérből veszít-e ezzel valamit. Ha arra gondolunk, hogy a hagyomány legfontosabb tulajdonságai közé tartozik a variálódás, azt kell látnunk, hogy az adott állapotban való megmerevítéssel pont ezt veszíti el. Ha a hagyomány mögül hiányzik a hagyományos közösség, akkor nem is képes újratermelődni, mert hiányoznak azok, akik a variánsokat elfogadnák. Ez persze nem jelenti azt, hogy az egy adott állapotban rögzült népzenei illetve néptánc-tradíciók egyáltalán nem képesek a változásra, illetve nem áll mögöttük semmiféle közösségi cenzúra, csak hogy ezek pusztán arra a szűk rétegre korlátozódnak, akik a hagyományok ápolásával érdemben foglalkoznak. Viszont ha a hagyományörzés funkcióját az öndefiníálás-

ban látjuk, akkor erre a variálódásra nincs is szükségünk. Ekkor a hagyományok értéke abban rejlik, hogy régiak, és megkülönböztető jegyként szolgálhatnak. Különösen olyan környezetben, ahol szükségesnek tűnik a környezettől való megkülönböztetés. Az önmeghatározás lényeges eleme lehet egy nagyobb egészbe való beilleszkedéssel szembeni ellenállás. Még inkább igaz ez egy olyan erdélyi falura, amely szórványvidéken található, és ahol a lokális identitás mellett az etnikai identitásnak és különállásnak kiemelkedően fontos a szerepe.

Mégis, kinek vagy kiknek szól a hagyományörzés? Nem utolsósorban pedig mi által marad életben? Jó lenne azt tapasztalni, hogy leginkább a saját közösség az, akik életben tartói hagyományainak és azok is ők, akiknek az egész szól, és akikért az egész van. Azt gondolom, hogy naiv elképzelés azt hinni, hogy nélkülünk, kutatóktól, értelmiségiektől, városi lakó tánczásoktól is működne a tradíciókkal való ilyen jellegű foglalkozás. Úgy gondolom, hogy az eredeti igény a kívülről jött ösztönzés után elsősorban az volt, hogy a reprezentálás befelé irányuljon, az adott közösségnek szóljon. A Piros Pántlikás zenekar először csak Magyarlapádon lépett fel, s a céljuk az volt, hogy a lapádi hagyományos népzene újra megkedveltessék a faluval és újra élővé tegyék. Ma viszont lényegében azok az alkalmak, melyek a hagyományos népzene és néptáncot életben tartják, a motivációt mind kívülről kapják. Fontosnak tartom azonban azt is leszögezni, hogy ez semmiképpen nem jelenti azt, hogy ezáltal értékből bármit veszítene. Élne-e a hagyományörzés külső befolyás nélkül is? Erre a választ nem tudhatjuk biztosan.

A kutatónak nem lehet feladata értékítéletet mondani. Hogy egy falu életében milyen pozitív és negatív átalakulásokat hozhat magával – például hogyan rendez át a hagyományos társadalmi hierarchiát – az, hogy közvetlenül vagy közvetetten beavatkozunk tradícióik átalakulásába, esetleg eltűnésébe, azt csak az egyes konkrét esetek ismeretében lehet megmondani. A tisztánlátáshoz azonban mindenképp érdemes ezzel is foglalkozni, amihez viszont elengedhetetlen az objektív hozzáállás. Egy biztos: azok a magyar lapádi emberek, akik minden energiájukat felhasználva töreksznek arra, hogy közösségükben, ha nem is élővé, de legalább ismertté és kedveltté tegyék saját tradíciójukat, a legnagyobb elismerést érdemlik.

Nélkülük szegényebbek lennének népzenei és néptáncos hagyományaink egy értékes szeletével. Köszönet érte!

Lukasik Zsófia

Magyarlapádi „Pontok”

Hányszor tapasztaljuk azt, hogy amikor Erdélyben járunk, tombol a kocsmban a „manele” vagy valami egyéb mai sláger? Bizony mondjuk ki, hogy ha nem egy tánc táborba esünk be, akkor csak mai zenét hallunk. A tábori folkkocsma a trendet egy hétre megbontják, de a tábor végeztével, sokszor csak a zenegép marad. Nos Magyarlapádon ez nem teljesen így van. Itt is dübörög az Edda a kocsmból, de példának okáért legutóbbi utam során a néhány házzal arrébb lévő asztalosműhelyben este 11-kor pingpongoztak a helyi fiatalok egy-két székelly áccsal, s közben szólt a hegedű és a brácsa. Helyi fiatalok helyi zenére szórakoznak este. Ilyet merre találunk még?

Ha a városi tánc házakban manapság Küküllő-menti népzene szólal meg, az a legtöbb esetben szászcsásvási. Egyrészt azért, mert ez a legközismertebb, másrészt pedig az ifjú titán generáció a csingerálásban „nagyon meg tudja magát mutatni” ... éppen ez kényszeríti bele sokszor a zenészeket is abba, hogy felhúzzák a tempót... és hagyják szikrázni a hangulatot... forr a levegő, és ég a talpak alatt a föld... örült a zene és a tánc. Ilyenkor a táncoló közönség kettéválik: lesznek, kik legelől, büszkén és délcegen, magamutogatóan letáncolják a társaság hátrébb álló, felénkebb, de talán szerényebb és alázatosabb tagjait. A fonó, a tánc ház egyik fontos ismérve pont az (volt), hogy „együtt” táncolunk... és nem akarjuk megmutatni, hogy „én tudok a legjobban csingerálni!” Egy-egy nagyobb tánc házban mára szinte akármi-lyen tájegység zenéje csendül fel, csingerálásba torkollik. A jelenséget megfigyelhetik az éles szeműek!

A lapádi tánc kincs nem tartozik a legerőftogatottabb néptáncaink közé, kivételt képez a pontozó, amelyben valóban kifejezésre jut a tehetőség. Egyszerűségében azonban ott rejlik nyugalom, higgadtság és annak képessége, hogy tánc közben figyelni tudunk párijainkra, a párok egymásra, és még a közös nótázásra is telik a szuszából. A lapádi páros táncban nincs hol hivatkozni a figurákkal, és ez segített abban, hogy a lapádiak tánc hagyományja nem változott a csingeráló divathullámmal. Megmaradt a tisztelet a hagyományos táncfigurák iránt és egymás iránt, és ez a hangulat lehetővé teszi, hogy a fiatal generáció és a gyerekek is bekapcsolódjanak a mulatságba.

Amikor Sipos Ferenc vezetésével, a forradalom után a magyarlapádi népi kultúráért tenni akarók csapata összeállt, akkor még a helyi Pirospántlikás zenekar (Sipos Ferenc, Turzai András, Szilágyi András, Oniga András) sem tudott olyan nagyon zenélni, és a táncolni tudók is kevesen voltak a faluban. Volt hát mit tenni az Ethnika Kulturális Egyesületnek, ami az ügy érdekében létrejött.

Az első három évben a Kallós alapítványon keresztül Németh Ildikó segítette a tábort, de azután nem állt ott egy olyan „külső segítség”, aki egyrésztől patronálja a tábort, de így olyan se, aki mindig hasznót várt. Mert lássuk be, hogy a „nagy szakértők” és segítők mindig mindenben a pénzt keresik, pedig hát egy ilyen esetben csak munka van, pénz nincs. Hála azoknak a lapádiaknak, akik évek óta saját önerejükkel támogatják a tábort, mert itt úgy gondolkodnak, hogy ha a kiadás-bevétel kiegyenlítette egymást, akkor a rendezvény a falu szempontjából sikeres volt. És talán jobb is így, mert akik gyakran szerveznek faluközösségi rendezvényeket, ismerik azt az érzést, hogy a „tisztá haszon” gyanút és ellenszenvet kelthet a közösségben.

Emellett persze a munka része megmaradt, s áldozni is kellett a szabadidőből bőven. Felnőtteknek, családapáknak kellett tudatosan vállalniuk a terheket. Helyi vállalkozásoknak a támogatására is szükség volt, de végigcsinált a falu már kilenc tábort, és jön a tizedik! Sajnos komolyabb összegeket, (amennyiben a pár százezer forintot annak nevezhetjük, de sajnos egyre inkább annak kell nevezsük) csak az utóbbi időben sikerült elnyerni, de az a kevés pénz, ami befolyt, s az im-máron tíz éves munka meghozta gyümölcsét.

A gyerekek ez idő alatt megtanultak zenélni, s közben megszerették azt, ha pedig zenéltek, hát tánc is kerekedett. A Pirospántlikás ma 40-50 éves korosztályát egy 25-30 éves követi, majd pedig egy 12-15 éves fiatal legény-csapat! Félzségesség nincs bennük, így a táborban egy-egy rendre ők is elhúzzák a muzsikát. A gyermekcsoport eljár fellépni, a zenekar zenél itt-ott, s minden tábor alatt 100 környékbéli gyermek táncol, és hála Istennek nem érzik „cikinek” a néptáncot. Olyannyira nem, hogy a táborozókra rávernek néhány mulatózó-órát, és addig maradnak a táncban, míg nem kivirrad! Aki ismeri Kis Pistát, a Háromszék Táncgyűttes magyarlapai táncosát, a népművészet ifjú mesterét, s az Ő kifogyhatatlan lelkesedését és erejét a néptánc iránt, akkor az tudja, hogy volt kitől tanulniuk a gyerekeknek! Felesége, Demeter Erika a táborok alatt egy héten át foglalkozik a legkisebbekkel, s a táncon túl sok játékot, hagyományt ad át nekik. A Pirospántlikás mellett Székely György (Menedzser) és Kiss Csongor is a rendezvény fő mozgatórugói. Nemezszer lettem figyelmes arra, hogy amíg a gyerekek példakép-táncosai a sör mellől felállva a tánc terembe érkeznek, a gyerekek a szemük sarkából meglesve ezt, rögvest felállnak egy pontozóra, megmutatva, hogy ők is tudják már a pontot! Mi több, egy-egy pont lehet a büntetése annak, aki például a Kis Pisti által vezetett focimeccsen szabálytalankodik; ugyanakkor szépen eljárt pontért még apró édességet is lehet nyerni! Pontokban számolnak a táncosok... már a gyerekek is... elindult a „pontvadászat”!

Hál’ Istennek, a lelkesedés nemcsak róluk mondható el. A táboros esték tánc házaiban ott a falu apraja mellett a nagyja is: a középkorúak, idősek ott ülnek a padon, örömmel nézik a táncosok seregét, ha pedig olyan táncot húz a zenekar, amit nem ismernek, akkor érdeklődve és kíváncsian tekintenek arra is. Itt ugyanis nem kell belépőt fizetniük a helyieknek (mint más táborokban), s a turisták tömege sem ijesztette el őket a tánctól, mint például Kalotaszentkirályon, ahol 10 éve még ott mulatott a falu, de manapság inkább kerülnek a táncot.

A magyarlapádiaknak jó kapcsolatai vannak Teszáry Miklóssal és a „Kis” Bartók Táncgyűttessel, így sok táncos rendszeresen is jár Lapádra. Csak úgy Bánffy Farkassal, akinek családja néhány éve kapta vissza a családi kastélyt a Lapád szomszédságában lévő településen, Fugadon, ami miatt sokszor tapasztalhatja a lapádiak vendégszeretét. Farkason keresztül a Kertész Táncgyűlet is egyre többet járt Magyarlapádra, s mára erős kapcsolat alakult ki a két civil egyesület és az emberek között. Többen azt gondolhatják, hogy ez nem tesz semmit. Pedig, mikor valaki hosszú távon gondolkodik (és a hagyományörzés ilyen természetű), akkor ezeknek a barátságoknak és kapcsolatoknak felbecsülhetetlen a jelentősége!

Egy nyári hét alatt (bármennyire is szeretnénk) nem lehet megváltoztatni egy falu hagyományait, de ha rendszeres alkalmakat szervezünk, akkor meg lehet hosszabbítani a táncos órákat. Erre jó példa a Magyarlapádi Szüreti Napok, amit már háromszor sikerült lebonyolítani. A Kertész Táncgyűlet aktívabb tagjai kitalálták és lebonyolították, az együttes tagjai finanszírozták, s mára sikerült az egész falut belevonni. Nem volt könnyű. A falu nehezen mozdult, nem érezte hivatalosnak magát, de aztán szépen lassan bemelegszkedtek a szüreti bálba. A Kertész táncosoknak sem csak táncolniuk kell tudni, de a borhoz is muszáj érteni. Itt mindenki próbára teheti magát: lehet szüretelni doszt! (Mikor nem volt szőlő, hát kukoricát törni!) Szüretelés, préselés... Borkóstolás, sajtókóstolás csakúgy, mint a táborokban... és a hangulat máris a tetőfokán van. A nyári táborban a program Gizella királyné erdejében birkagulyás-főzessel, ökörsütéssel egészül ki, és nótázva érkezik a csapat a lapádi Nagy-hegy alatti kultúrházba! Azután a rendezvény persze ugyanúgy zajlik le, mint mindenhol más- hol, a szervezők futkároznak és idegesek, az emberek szórakoznak, s a végén mindenki – ki Budapestig, ki a falu végéig – szép emlékekkel megy haza!

Eplényi Anna és Bánffy Farkas

Mesterségek Ünnepe 2007

Mikulai Dóra képriortja

Egyetemen a népzene

Négyszeres volt a túljelentkezés a Zenakadémia első alkalommal meghirdetett népzenei tanszakára, amelyen ösztől 21-en kezdhetik meg tanulmányaikat.

Sokféle jelentkező akadt, a középiskolából frissen kikerült diáktól a már profi, együttesben játszó és tanító kollégáig – mondja Eredics Gábor, a szak elindításának egyik kezdeményezője. A jelentkezők először írásban adtak számot tudásukról, majd ötvenen kaptak lehetőséget, hogy a szóbeli-gyakorlati felvételnél is megmérettessenek. Vonós, pengetős, fúvós és énekes szakirányra jelentkezettek, ennek megfelelően mutatták be hangszeres vagy énekes tudásukat, továbbá két zongoradarabban is készülniük kellett a háromfordulós vizsgára.

Szeptembertől nagyjából húszan tanulhatnak a Richter Pál vezette tanszakon: a legtöbben hegedűsként és énekesként, a többiek pedig nagybőgősként, cimbalmos-

ként, furulya- vagy épp tamburaművészként fogják a hároméves alapképzés (bachelor) oklevelét megkapni. Már folyik a szak masterfokozatának akkreditációja, így a hallgatók egy része három év múlva folytathatja egyetemi tanulmányait, s tanári diplomát szerezhet.

Ez volt ugyanis a szak elindításának egyik legfőbb oka. Nevezetesen, hogy égető szükség van magasan képzett népzene-tanároknak: országsszerte az alapfokú művészetoktatás keretében nagyjából 80 intézményben egyre többen tanulnak népzene-t, sőt már öt zenei szakközépiskolában is működnek zenei tanszakok. Tanárokat viszont eddig csak egyetlen helyen, a Nyíregyházi Főiskolán (korábbi nevén Bessenyei György Tanárképző Főiskolán) képezték, de nem speciálisan hangszeres szakirányokon, s ráadásul egyetemi képeztést korábban sehol sem lehetett szerezni.

Eredics Gábor szerint örvendetes tény, hogy határon túli jelentkezők is bejutottak a képzésre, hiszen a szomszédos országok magyarlakta területein, ha lehet, még a hazainál is nagyobb az igény a képzett zenészekre, tanárookra. – Mindezek mellett az is nagyon fontos, hogy erősítsük a népzene presztízsét, hiszen időnként mintha kissé mostohagyermek státusban lenne. Pedig ennek nem kellene így lennie.

Úgy tűnik, a tanszak valóban betöltheti ezt a szerepet is, hiszen például a felvettek között található a nagy szakmai múlttal rendelkező primások sorából Ökrös Csaba, aki Európa sok országában és az Egyesült Államokban is számos alkalommal lépett fel. A kivételes tehetségű fiatalok közül pedig felvették a Söndörgő együttes két tamburását, akik nemrég a szombathelyei Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztivál meghívottjai voltak, majd a londoni Queen Elisabeth Hallban léptek fel.

Serfőző Melinda
(Népszabadság, 2007. augusztus 10.)

Tisztelt Kollégák!

A Hagyományok Háza és a kecskeméti Erdei Ferenc Művelődési Központ a XXI. Kecskeméti Népzenei Találkozó keretében 2007. szeptember 22-én és 23-án szakmai tanácskozást szervez

„Kodály Zoltán zenepedagógiai koncepciója és a mai magyar népzeneoktatás”

címmel. Az összejövetel helyszíne az Erdei Ferenc Művelődési Központ. A tanácskozás aktualitását a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népzenei tanszakalapítása (szept. 18.), valamint a Kodály évad adják meg. A fórum célja néhány vitaindító előadás után (Eredics Gábor, Pávai István, Ittész Mihály, Joób Árpád), felkért hozzászólók bevonásával kialakítani egy termékeny vitát az alábbi témákban:

Szolfézs vagy hangszerismeret: utak a kottaolvasáshoz

A népzene, mint kötelező tantárgy

Az auditív zeneoktatási módszertan elmélete és gyakorlata

A népdal szerepe a hangszeroktatásban

A hagyományörzés viszonya a népzene piaci hasznosításával

Organikus zenepedagógiai eljárások a néphagyományban

A tanácskozásra szeretettel várjuk mindazokat a szakembereket, aki a népzene oktatásával, a zeneoktatás módszertanával, a Kodály-módszer alkalmazásával elméletben vagy gyakorlatban foglalkoznak, valamint minden olyan érdeklődőt, akit foglalkoztatnak a népzene társadalmi szerepének kérdései.

Üdvözlettel:

Agócs Gergely
a Hagyományok Háza tudományos munkatársa

Új élő népzene 2008

Ismét meghirdetjük lemez pályázatunkat népzenei és énekegyüttesek, énekes és hangszeres szólisták részére. A pályázatra olyan műsorszámokkal lehet jelentkezni, amelyek eddig még CD-lemezen nem jelentek meg. A szakmai zsűri minden tagja a teljes anyagot meghallgatva teszi meg javaslatát. Szólistáktól legfeljebb hat-, együttesektől legfeljebb tízperces hangfelvételt várunk. Szerkesztési okokból kérjük, hogy egy blokk ne legyen hosszabb öt percnél! A zsűri tagjai arról döntenek, hogy mely műsorszámokat javasolják hangfelvételre; külön nem értékelnek, de a szavazati arányról minden pályázót tájékoztatunk.

A zenei szerkesztő-rendező (Havasréti Pál) a stúdióban rögzített felvételekből – szakmai és szerkesztési szempontok alapján – állítja össze a CD anyagát. A stúdiófelvételre 2008 elején kerül sor; a hangfelvételre érkezők előzetes egyeztetés alapján útiköltség-hozzájárulást kapnak.

A CD megjelenését 2008 tavaszára, a XXVII. Országos Táncháztalálkozóra tervezzük, ahol az *Új élő népzene* CD élő lemezbemutatóját is megtartjuk. A válogatásra felkerülő előadók bruttó 1.500,- Ft/perc tiszteletdíjban és tiszteletpéldányban részesülnek, a megjelenést követően.

A pályázat határideje:

2007. október 31.

A pályázathoz egy minden szükséges információt tartalmazó mellékletet kérünk csatolni. Ebben szerepeljen a pályázó neve, levelezési címe, telefonszáma (fax-száma, e-mail-címe). Kérjük feltüntetni az egyes műsorszámok címét, időtartamát, a tárgy-ségi hivatkozásokat (esetleg a gyűjtők nevével), számonként a közreműködők nevét és hangszerét, valamint az elhangzó dalok szövegét. Hiányosan dokumentált és késedelmesen benyújtott pályázatokat nem tudunk figyelembe venni.

postacím: Táncháztalálkozó Egyesület, 1255 Budapest, Pf. 153

cím: Budapest I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.

tel./fax: (36.1) 214-3521; e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

PÁLYÁZATI KIÍRÁS

TÁNCHÁZ-NÉPZENE 2008

A Hagyományok Háza Népművészeti Műhelye a Magyar Művelődési Intézet „Tánc-háztalálkozó” sorozatának folytatójaként hetedszer ír ki lemez pályázatot hivatásos és műkedvelő népzenei együttesek, hangszeres és énekes szólóisták, illetve énekegyüttesek részére. A felhívás célja, hogy a népzenei mozgalom különféle előadóinak színvonalas produkciói egy igényes válogatás keretében CD-lemezen, illetve műsoros kazettán megjelenhessenek.

Pályázni hagyományhű népzenei felvétellel lehet. A beküldött pályázati anyag időtartama együtteseknél legfeljebb összesen 15 perc, szólóistáknál legfeljebb összesen 10 perc (maximum 3-3 műsorszám) legyen. Egy-egy műsorszám időtartama lehetőleg ne haladja meg az 5 (öt) percet.

A pályázatban csak olyan összeállítások szerepelhetnek, amelyeket az előadók korábban CD-n még nem jelentettek meg, illetve párhuzamosan futó pályázatra (pl. Új élő népzene) a tárgyévben nem adtak be.

A beérkező pályázatokat a szakmai zsűri két fordulóban bírálja el. Döntésük alapján általában tizennyolc-húsz produkció kap bemutatkozási lehetőséget. A lemezsorozat szerkesztője – szerkesztési okok miatt, korlátozott számban – olyan előadókat is felkérhet a kiadványon közreműködésre, akik a pályázaton nem szerepeltek.

A válogatásnál előnyben részesítjük a magyar népzenevel induló jelentkezőket. A pávakörök, a citerazenekari mozgalom együttesei, a hagyományörző előadók, továbbá a népies műzenét játszó zenekarok és a hivatásos zeneszerzők tevékenysége pályázatunk körén kívül esik, így felvételeiket nem áll módunkban fogadni.

Az adminisztráció megkönnyítése érdekében kérjük, hogy a zenei anyag mellett egy kísérőlevélben tüntessék fel a műsorszámok címét, földrajzi eredetét (tájegység, falu), időtartamát, az előadók nevét. Feltétlenül adják meg továbbá postai, fax, e-mail és telefonos elérhetőségüket!

Minden pályázót értesítünk szereplése eredményéről, sőt az illetékes zsűritagok személyre szólóan is megfogalmazzzák észrevételeiket, amennyiben erre igény merül fel. (Ezt segítő, a pályázati anyagokat megőriz-zük.) A nyertesek tiszteletdíjban és költség-térítésben részesülnek, továbbá tiszteletpéldányt kapnak a hanghordozókból.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük beküldeni:

Mohácsy Albert

Hagyományok Háza Népművészeti Műhely
1011 Budapest, Corvin tér 8.

Beérkezési határidő: 2007. október 30.

Ferenc bácsi nótája

2007. június 10-én rendezték meg második alkalommal a Kakasdi faluházban a Sebestyén „Bada” Ferenc emlékére megrendezett szólótáncversenyt.

Sebestyén „Bada” Ferenc bácsi (a legöregebb székely, született a bukovinai Andrásfalván) 5 évvel ezelőtt hunyt el 99 éves korában. Nagyon várta a századik születésnapját. Ígérte mindenkinek, hogy nagy mulatságot fog tartani a kakasdi faluházban, „egész nap szólni fog a silladri”. Sajnos nem érthette meg. A fesztivál szervezői ezzel a rendezvénnyel szeretnék megünnepelni év-ről-évre Ferenc bácsi 100. születésnapját.

„Ferenc bácsi! Ha a faluházban megszólal a silladri, az mindig a kend nótája lesz.”

Versenyezni csak a bukovinai székelyek által hagyományosan használt táncokkal lehetett, szóló és páros kategóriában. Szólóban egy, párosban pedig három perces műsorral.

A zsűri négy korcsoportban értékelte a produkciókat: 6-10 éves; 11-14 éves; 15-18 éves és 19-99 éves korig. A 92 fős résztvevőszám jóval felülmúlta a várakozásokat. A Csurgó zenekarnak köszönhetően pedig valóban egész nap szólt a silladri.

A produkciókat hattagú zsűri értékelte. Radák János, Fekete Etelka, Megyeri István és Kiss Sára táncpedagógusok, a helyi székelységet pedig Sebestyén Lajos és Sebestyén Brigitta képviselte. Véleményük szerint a két évvel ezelőtti rendezvényhez képest egyértelmű a fejlődés. Reméljük, hogy a következő Sebestyén „Bada” Ferenc szólótáncverseny a még magasabb résztvevőszámmal fogja még nehezebbé tenni a szervezők dolgát.

ifj. Szabadi Mihály

A Fóti Népművészeti Szakközépiskola néptánc munkaközössége női táncpedagógust keres.

Tanítási és hivatásos táncos gyákorlat előnyt jelent.

Szakirányú végzettség szükséges.

Jelentkezés: Balla Zoltán, 06-20-3135419, szikra-palko@invitel.hu

Az ausztráliai Melbourne-ben magyar kezdő és haladó táncosok számára (8 évestől felnőtt korig) néptánc tanárt keresünk 2008 februári kezdéssel. Tanítás az esti órákban és hétvégeken. Ittartózkodási idő 6-9 hónap. Útiköltség és szállás biztosítva. Honorárium meg-egyezés alapján. Jelentkezést, curriculum vitae-t kérjük elküldeni az info@hungariancentre.org.au címre.

XXI. Kecskeméti Népzenei Találkozó

2007. szeptember 20-23.

A több évtizedes múltra visszatekintő népzenei találkozó idei programjában helyet kapnak magyarországiak és határon túliai népzenei koncertjei, prímásverseny huszonöt év alatti népzeneészeknek, fotókiállítás és beszélgetés a mesterekkel zenéről, hagyományról, kulturális egymásrataltságról. Idén is folytatódik az a sikeres hagyomány, hogy a találkozó népművész vendégei ren-derhagyó órákat tartanak a város és a kistérség iskoláiban. Újdonság viszont „A magyar népzene az irodalomban” című felolvasó délután, amely valójában válogatás a klasszikus és a kortárs magyar szépirodalomból, neves színművészek tolmácsolásában. Emellett minden este tánc ház várja a látogatókat, a tradicionális főtéri népművészeti vásár mellett kiegészítésként lesz lemezbörze, kiadványvásár, népművészeti sokadalom. A találkozón a szakma részére „Kodály Zoltán zenepedagógiai szemlélete és a mai magyar népzeneoktatás” címmel tudományos tanácskozást is szervezünk. Együttműködő partnerek: a találkozóhoz a kezdetek óta helyet adó Erdei Ferenc Művelődési Központ és idén első ízben a Hagyományok Háza.

PRO FOLK

HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS

Népzenei CD-k teljes választéka

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

Burány Béla: Mé piros a gólya csőre?

Erotikus és obszcén népmesék a Délvidéken

Sok tekintetben rendhagyó gyűjtemény látott most napvilágot. Rendhagyó Burány Béla könyve a tartalmát illetőleg, hisz a magyar nép erotikus értelemben vett szerelmi világáról, kultúrájáról mindmáig vajmi keveset túrt meg a nyomdafesték. Az utóbbi években egy-egy ilyen tárgyú munka szinte felfedezésszámba ment. De nyelvében is rendhagyó! Az ok, amiért ilyen néprajzi gyűjteményekkel mindmáig adós maradt a magyar nyelvű könyvnyomtatás, jórésztben e mesék nyelvezete. A nép az erotikus értelmű és obszcén szavaktól sosem félt. Miért is tette volna?

Eme ezerszáz-valahány erotikus és obszcén szöveg ezernyi villanás népünk erotikus szerelmi életéből, hét nyalábnyi merítés egy roppant gazdag, feltáratlan anyagból. Nem kenyér, „élet”, s csak részint

rendbe rakott asztag, de tudjuk, egy tenyérben szétmorzsolts kalásznyi magban a lefűjt pelyva után mégis benne van az egész nap-sütötte búzatábla.

Ékönyv tanult szemérmességeink görbe tükré. Kemény fedele és tekintélyes súlya jelképesen biztosítja az olvasót, hogy visszafogottságaink jó helyen vannak, csak ha belelapozunk, osonhatnak ki, de csupán annyira, amennyire engedjük. S mégis azért van, hogy merje fellapozni az érdeklődő, felhőtlen pillanatokot szerezzen neki, esetleg új történeteket szövhessen, netán azokra az időkre, helyzetekre emlékeztesse, amikor és amikben ő is találkozott ezekkel a történetekkel, újra élje át a hangulatot, a kaján mosolyt, a huncutságot – amikor elhitte, hogy úgy is van. Mert úgy is volt. És úgy is lesz. Az olvasó fűzi tovább e történetek fonalát:

gondolataiban és szóban, mert mesélni fog. Ezt szeretné ez a kötet. Előre is köszöni!

Timp Kiadó, Budapest
(+36.1) 421-5251, konyv@timpkiado.hu

A Népművészet Mesterei 2007-ben

Bágy György

táncos, népdalénekes, román hagyományörző

Illés Gyula

takács, népi iparművész

Kádár Gergelyné Papp Erzsébet

népdal- és balladaénekes

Ország László

hímző, népi iparművész

Pápai Józsefné Rózsa Ilona

népdalénekes

Sibinger Miklós

fafaragó népi iparművész

Szöke István

fa-, csontfaragó népi iparművész

Tankó Fülöp

erdélyi mesemondó

Tímár Viktor

erdélyi népzeneész

Zorkóczy Miklósné Lázi Éva

népviselőesetű babakészítő

Hankóczy Gyula: A tekerőlantról

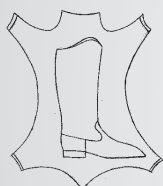
A Timp Kiadó és a Hagyományok Háza közös kiadványa

A tekerőlant történetéről nem sok feljegyzés maradt, népi hagyománya sem teljesen ismert. Hogyan és mikor jutott Magyarországra, milyen változásokon ment keresztül, máig sem tisztázódott. Népi használatáról – mások mellett – Bartók Béla és Lajtha László is szólt, Tömörkény István, Csanádi Imre és Csoóri Sándor pedig a szépirodalomban is megörökítette. Az 1970-es évek elején a táncházak kedvelt hangszere lett, s azóta bővül játékosainak a köre. A kötet hosszú, kiterjedt vizsgálódás eredményeit tartalmazza tanulmányfüzér formájában. Előbb tájegységenként taglalja a hangszer történetének és néprajzának, zeneiségének kérdéseit, majd Kárpát-medencei, illetve kelet-európai emlékeit és megnyilvánulásait veszi sorba. Térképek, fotók, kották, archív és mai hangfelvételek teszik szemléletesebbé. Honismereti gyűjtőknek, tanároknak, hangszerjátékosoknak, hazai és külföldi kutatóknak, szakembereknek, s általában minden, a magyar hagyományok és a szom-

széd népek kultúrája iránt érdeklődőnek jó szívvel ajánlható.

Néptáncosok, néptáncsoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI, ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS és BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

Múzeumok vetélkedése Szabófalván

Látogatás egy színmagyar román faluban

Szinte lereppenek az autóbusról. Szívem hevesen dobog az örömtől. Valósággal ujjong a lelkem! Harmincnyolc esztendő után újra Szabófalván vagyok! És velem vannak a régi, kedves ismerőseim is, a Kodály Társaság nyíregyházi tagjai!

Az idegenvezetővel belépünk a csinos, tágas és nagyon tiszta eszpresszóba. Román nyelven tudakoljuk:

– Hol található Perka Mihály tanár úr helytörténeti gyűjteménye?

– Nem tudjuk.

– Nem halottam róla.

– Ilyen nincs! – hanganak sorra az elutasító válaszok szintén románul. Kissé leforrázva fordulunk ki az ajtón. A kerti asztalkánál újra próbálkozunk. Szép arcú fiatal nőt szólítunk meg. A kérdésre, mint akit vipera mart meg, előre hajol, sipítani kezd, a képünkbe mondja:

– Nincs Perka Mihály professzornak múzeuma! A múzeum a templomban van!

Megcsap a gyűlölet szele. Felhívjuk újra a tanár úr feleségét, aki már többször elmagyarázta, hogy hol találjuk az épületet és a férjét. Már reggel óta várakozik ránk.

Kerékpárosokat állítunk meg. Egyik erre küld, a másik az ellenkező irányba, néhányan a templom felé. Ide-oda járkálunk. Végre, a presszótól száz méterre megtaláljuk az egykori tévész-irodát, s benne a helytörténeti gyűjteményt. Eddigre már a nagy virágos kedvem elhervadt. Felidéződnek bennem a négy évtizede ebben a faluban átélt viszontagságaim.

Perka Mihály tanár, a gyűjtemény létrehozója és az önkormányzat tanácsosa, Robu (Rab) úr fogad az ajtóban. Útitársaim vidáman nyomulnak utánam, mit sem sejtve az időközben belém költözött aggodalomról:

– A sok csodálatos, „Aranyalmával” kitüntetett, világörökség részét képező bukovinai festett kolostor után, melyeket meglátogattunk, mit szólnak majd a barátaim, az általam annyira ajánlott gyűjteményecske körülményeihez? A lepusztult épülethez?

Begyúródunk a termekbe. Kapkodjuk a fejünket a sok érdekes és szép tárgy láttán. Körös-körül a falakon női és férfi viseletek sorakoznak a XIX. századtól az 1960-as évekig. Parádés kendőgyűjtemény, szebbnél szebb szőttesek mutatják a divat változását. Megtalálhatóak itt a kenderfeldolgozás, a gazdálkodás eszközei,

egy vaskos kézimalom, régi bútorok. Festett és faragott ládák. Mívesen kivitelezett, üvegezett tárlókban könyvek, újságok, okmányok, iratmások láthatóak. Lakatos Demeter helybeli csángó költő egyik arcképét is felfedezem. Egy kisebb helyiségben a faluban készült értékes archív fotókból állítottak ki jó néhányat. Az 1906-1907-ben Szabófalván kutató finn nyelvész, Yrjö Wichmann képeit is többek között.

Perka Mihály szép irodalmi nyelven, lenyűgöző kiselőadást tart Szabófalva történetéről, a kis gyűjtemény születésének körülményeiről.

A történelem-földrajz szakos tanár a kolozsvári Bólyai egyetemen kezdte a tanulmányait, s így nem kellett megküzdenuünk az északi csángó dialektus nehézségeivel.

Évszámok, események, feltételezések, okiratokra való hivatkozások. Az első biztos pont a magyarok Moldvába kerüléséről, 1227. Ekkor Béla herceg, a későbbi IV. Béla királyunk keresztapaságával negyvenezer kun keresztelkedett meg a Szeret folyó partján, s megalakult a Milkovi püspökség.

1241-42: tatárjárás. „Kunország” pusztulása.

1410-ben épült Szabófalva első temploma.

1622-ben a pápa Moldvát missziós területté nyilvánítja, olasz és lengyel papokat küld Moldvába, akik nem tanulják meg híveik nyelvét. Megkezdődik a „nyelvátültetés” kálváriája.

1671-ben írták a szabófalviak a pápához első levelüket, amelyben magyar papért, magyar nyelvű misézésért könyörögtek. (Az utolsó talán napjainkban írták, mindhiába!)

1810-ben elkergették az idegen papokat.

Az 1950-es években még üzentek egymásnak az öregasszonyok, ha olyan pap került a faluba, aki hajlandó volt meggyóntatni őket magyarul.

Ahogy hallgattuk a tanár szavait, kibontakozott előttünk az évszázadok óta tartó halálos küzdelem története, amelyet az itteni nép anyanyelve megőrzéséért folytatott, folytat az egyházzal, a mindenkor politikai hatalommal szemben. Nem szükséges látónoki képesség, a végeredmény előre megjósolható.

A községben már csak a lakosság 30 százaléka beszéli az anyanyelvét. Ők is csak egymás között, titokban, szégyellve!

„Ebben a faluban csak egy hülye van, aki magyarnak vallja magát” – fakad ki Perka Mihály, s a szeme megtelik könnyel.

– 1980-ban kezdtem gyűjteni a tárgyakat az iskolásokkal. Először az iskolában állítottuk ki az anyagot. 1985-ben adtak egy termet a faluban. Kommunista időben a párt beleegyezett, hogy alakítsak ki egy kis múzeumot! A 89-es forradalom után a papok bezáratták. Nálunk, a csángó falvakban a papok parancsolnak, ők vezetik az állami szerveket is. Azt mondták, hogy adjam oda az anyagomat nekik. Ők létrehoztak egy csángó múzeumot, amiben bebizonyítják, hogy a csángók románok. Amíg én itt vagyok, addig mindig bizonyítom, hogy nem úgy van. A püspök üzent a tanácsosoknak, hogy tegyenek ki innen, de nem mertek kitenni, pedig a tanácsosok mind katolikusok.

Most, tíz év után újra megengedték, hogy kinyissam a múzeumot, még pénzt is adtak! Két hete kezdem berendezni.”

Fájó szívvel búcsúztunk el, s ezután betértünk a falu legrégebbi templomába. A templomkertből nagy sereg gyerek tódul. Nem jelentkeztünk be a templomlátogatásra előzetesen, de azért egy előkerült ifjú káplán szívesen bevezet bennünket a hatalmas, frissen restaurált templomba. A „páterka” fura öltözetet visel. Terepszín nadrág, kemping kalap, vörös nyakkendő. „Kampusz” van, vagyis bejárós tábor, s a gyerekekkel éppen a Pinokkiót dolgozzák fel – világosít fel kedvesen.

A kicsi pap lelkesen beszél a templomukról, a hívekről, a szabófalvi vallási életéről, amiről csak kérdezzük. A faluban négy templom van. Vasárnaponként csak ebben a templomban hat misét mondanak.

Tizenháromezer katolikus él a községben. Egyetlenegy ortodoxvallású személy sincs! – mondja a pap büszkén. „Aki Moldvában katolikus, az magyar, és aki magyar, az katolikus!” – jutnak eszembe Domokos Pál Péter szavai. Nézem a lelkesen magyarázó, mosolygós fiatalembert és szánom. Természetesen ő is csángó magyar. Lehet, hogy nem is tudja magáról, hogy az. Ha tudja is, szégyelli,

letagadja. Kicsi korától a fejébe verték, hogy „a magyar nyelv az ördög nyelve!”

Büszkén emlegeti a múzeumukat, amely bemutatja a moldvai román katolikusok történetét. Mentegetőzik, hogy most nem ér rá kalauzolni. Nem is bánom. Szomorúságot és tehetetlen dühöt érzek. Tudom, hogy mi van abban a világszínvonalúan berendezett múzeumban, amit 2003-ban szenteltek fel nagy csinnadrattával a

bukaresti érsek, a bécsi és a faluból származó püspökök, valamint a román sajtó falkájának jelenlétében, hogy bizonyítsák, az „elmagyarított románokat” visszahódították. Mindenféle vad gondolatom támad. Bibliai idézetek után kortársok a fejemben. Isten a nyelvek adományával indította útnak az apostolokat az első pünkösdőn, hogy minden népnek a saját anyanyelvén hirdessék az örömhírt.

Ha bárhol a világon veszélyeztetnek egy semmi növénykét, egy bogár fajt vagy éppen a hullók valamelyikét, zöldek, kékek, vörösek, s még mit tudom én kifélék, hidakhoz, tornyokhoz láncolják magukat, tüntetnek a megmentésükért. Médiumok harsogják szét a világbán a nagy gyalázat híret.

S a csángó magyarokért, akiknek Isten nevében kiverték a szájából az édes anyanyelvet, akiktől megtagadták a keresztény emberek Istentől kapott jogát, hogy anyanyelvükön imádkozzanak, ki emel szót?

Távozni készülünk a templomból. Nekikerekedünk, hogy egyet énekeljünk búcsúzóul. A Boldogasszony anyánkra zendít rá valaki, valamennyien bekapcsolódunk. Különös hangsúlyt kapnak a szavak: „Ne feledkezzél el szegény magyarokról!”

Szótlanul lépegetünk fel az autóbuszra, új, tökéletes utakon suhanunk át a szelíd moldvai tájakon. Sokáig, nagyon sokáig nem szólal meg senki.

Kóka Rozália, 2007. augusztus 14.
Fotó: Bűdy Zoltán és Belinszky Etelka

Gyimesközéplekon a még élő „klasszikusok” – Zerkula János bácsi és Regina néni, Antal Zolti bácsi és a Tímár-család – no meg Duduj Rozi és „ifjú zenekara”, valamint a helyi Tücsök együttes szolgáltatták a muzsikát a 200 fős tábor vendégei számára. Táncmesterekként András Mihály és Mihály Piros felcsiki, Bodó-Bán János és Enikő, Szalay Zoltán és Rózsika gyimesi, valamint a kezdőknel Gábos Endre és Simon Kati gyimesi táncokat tanítottak.

Volt még énektanítás (az ideai tábor slágere a csíki „Haragszik a nap a holdra...” lett), kirándulás az ezeréves határhoz (Gyimesbükkre, ahol a Rákóczi-vár is található), gálaműsor a környékbeli hagyományörzők részvételével. A gyimesbükkieknek a „szénacsinalás” miatt sajnos nem volt érkezésük megjelenni, de a csikmadarasiak és a csikszentdomokosiak eljöttek, így Setéptaka, Hidegség és Középlek mellett ők képviselték a helyi hagyományörzőket.

A gálaműsorban csodálatos dalokat hallhattunk Csillag Gyurikától és Berszán Fülöpötől. László Erzsébet néni pedig érdekes előadást tartott a gyimesi lakodalmi szokásokról. E sorok írója pedig a székely-magyar rovásírással ismertette meg a tábor lakóit. Így hazafelé már minden táborlakó el tudta olvasni a rovásírási részt is Székelyudvarhely látogatókat üdvözlő tábláján.

Megható volt Zerkula János 80. születésnapjának ünneplése is – Sára Ferenc köszöntésképpen eljárta János bácsi kedvenc verbunkját.

Az esténkénti táncházakban helyett kapott a moldvai (egyik alkalommal Legedi László István is velünk zenélt), s Molnár Szabolcsnak és barátainak köszönhetően a mezőszegi és a kalotaszegi is. A vonóhangszerek oktatását a helyi prímások mellett Sinkó András irányította.

Tábor és Faluhét

Talán nem sértő, ha megemlítem: a romániai változások miatt Középlek főút felőli részét és a kultúrházat ugyan szépen rendbehozták, azonban az erdő felől rápillantva az épületekre kitörött ablakokkal, 10-20 éve lefestetlen falakkal találkozunk.

Reméljük, hogy jövőre már lesz pénz és jut energia a „Patyomkin-falu jelleg” felszámolására is.

*

Külsőrekecsinben már működik a magyar nyelvű oktatás. Tíz éve még elszánt harcot kellett folytatni a nyári olvasótáborok engedélyeztetéséért (megrendezésük akkor komoly teljesítmény volt, hiszen nem is sokkal előtte Ceaușescu még a bezúzott Bibliából készített WC-papírt). Mára már alapítványi támogatásból egészítik ki a Magyarországról érkezett, felkészült tanítók tiszteletdíját.

Moldva még mindig egzotikus helynek számít az anyaországiak szemében. Az oda-költözők hamar megszokják a katrincába és bernyecbe öltözött helyieket. A kultúrházban pedig csak „meg kell taszítani” az ablakot, s máris kellemes lesz a levegő. A patak-nál meg együtt ihatunk az állatokkal – mi a forrásból, ők a vályúban összegyűlt vízből. Tündik Tamás kiváló zenészeket hívott meg a faluhétre és táborba: Mandache Aurel, Fehér Márton, Ioan Antimot, Legedi László Istvánt, Hodorog Andrást, akik a fiatalokkal (Földi Lehel, Németh László, Csibi Szabolcs) együtt „csányták” a muzsikát (azaz zenéltek). Így az önfeledt táncnak és tánctanulásnak nem volt akadálya.

Csupán egy rövidzárlat okozott kisebb fennakadást – szerencsére komolyabb károk nélkül. Miután az első nap a magyaroskát, a léremet, a zdربولjankát, a keresemet

és a pálmácskát sikeresen megtanultuk, már reményteljessé vált, hogy a tábor végéig a közel 30 „táncocskát” minden résztvevő el-sajátítja.

Dobos Rózsa csodálatos magyar énekekre tanította a vendégeket. Szarka Marika és Felicsia gondos szervezőmunkájának köszönhetően a tánctanítást remekül színesítették a helyi fiatalok táncbemutatói, s az étkeztetés, az elszállásolás is zökkenőmentesen zajlott az ideai nyár legolcsóbb néptánc-táborában.

Moldvában erős összetartó erő a katolikus vallás. Az előző száraz hét után esőért imádkoztak a helyiek (másnap megállapíthattuk, hogy sikerrel). Vasárnap megcsodálhattuk Szent Ferenc kivilágított szobrát, a templomkertben önfeledten játszódozó gyermekeket, s az olasz misszionáriusok román nyelven tartott a foglalkozásait.

Leszűrtük a következtetést: amíg az ortodoxia nemzeti vallásként működik Romániában, addig a katolikus nemzetközi(bb) elveket vall. Viszont az Atya és a Fiú mellett megjelenik a Szűzanya (ez a hármasság a régi idők mainál talán igazságosabb, anyajogú társadalmi berendezkedését juttatta eszünkbe).

Külsőrekecsinben nagyon tisztelik és szeretik a „bubákat” (a kisgyermekeket). Így nem meglepő, hogy a moldvaiaknál (ahogy a gyimesiek körében is) nagy a gyermekáldás – sok családban akár négy-öt gyermek is születik.

Az emberek egyszerű körülmények között élnek, gyakran maguk készítik ruháikat és szerszámaikat – mégis boldogabbnak és kiegyensúlyozottabbnak tűnnek gazdagabb városi vendégeiknél. Így természetes, hogy a kirándulás a Szeret partjára is szeretetteljes hangulatban zajlott.

Záhonyi András

Néptáncosok kellékboltja

„Cipőt, kalapot, gyöngyöt, szalagot!”

BUDAPEST, XIII. KATONA JÓZSEF U. 22.

Telefon: 1-239-1199 Mobil: 70-592-5955 Fax: 1-278-0339

Email: info@neptanckellek.hu Honlap: www.neptanckellek.hu

NYITVATARTÁS:

Hétfő: 10:00-17:00, Kedd-péntek: 10:00-18:00, Szombat: 10:00-13:00

AMIT KÍNÁLUNK:

karaktercipők széles választéka, csizmakészítés méretre, szegedi papucs, bársony- és brokátcipők, szatén- és hímzett szalagok, harisnyák, keszkenő, kendő, műanyag- és üvegyöngyök, gyöngysorok, táncpalack, posztó-, nyúlász- és szalmakalapok, sarkantyú, próbaruhák, dresszek, méteráru, CD-k, oktatási segédanyagok, szakkönyvek

Rendelését e-mailben és faxon is elküldheti. Vásárlás postai utánvétellel lehetséges.

Rekviem és remény

Kísérlet a moldvai csángó dudakultúra felélesztésére

Korábban ismertettük azt a hat moldvai csángó, valamint két magyar faluban élő román dudást, akik még valamilyen szinten meg tudták szólaltatni a dudát (Stuber György: Moldvai csángó dudások – „sípások, csimpolyosok”; folkMAGazin 2001/4, 2002/1-2). Az alábbiakban a szerző további kutatásait is tartalmazó összefoglalóját, valamint a moldvai dudazene feltámasztására tett kísérlet első lépéseiről szóló beszámolóját közöljük.

E lőször 1973-ban és 1974-ben két kiváló csángó dudásról hoztam hírt, a külsőrekecsini Mesterke Gergelyről és a nagypataki Duma „Porondi” Jánosról. (*Hagyományok Háza: StGy_Kz_0012, 1973; Néprajzi Múzeum: K199, 1973; MTA ZTI: K142, 1973*) Mindketten kettős sípszárú, igényes megmunkálású, a Kárpát-medencei dudákra emlékeztető dudákon játszottak.

Hangszerüket a duda archaikus magyar nevén „sípnek” vagy románul csimpolynak hívták. Nem maguk készítették, hozzáértő mesterkezek munkája. Duma „Porondi” János nagypataki dudás úgy tudta, hogy az aknavásári sóbánya rabjai készítették a kettős sípszárú moldvai „sípokat”. A szépen megmunkált cseresznyefa sípszár végén oldalról lapított fatölcsér volt, hangolócsappal. Ismerték az ólomöntéses díszítést is. Bolhalyuk nélküli sípszárakon felül öt dallamlyuk van, alul egy. A kontralyuk mindkét ismert moldvai kettős sípszárú „síp” esetén a baloldalon van. A hangolólyuk méretét ők is visszaal változtatták. 1991-en a nagypataki Zsitár János mesélt az apjuk, id. Zsitár Márton hajdani hasonló „sípjáról”. (*StGy_No8_0017, 1991; StGy_Kz_0080; 1991, NM Kz253, 1991*) Mindezeket újra elbeszélte 2001 nyarán, azt is említve, hogy „még fújt burt (bort) isz beléje, hogy ne asszon meg a burdu. ...Pipája volt szépen...sz az ujjából csánta a táncokat”. (*StGy_MDV_0085, 2001*)

Velük szemben Ploszkucénben Dima Mihály és Minuc Péter – akikre 1997-ben találtam (*StGy_MDV_0009*) – egysípú, a román dudákra emlékeztető dudát használtak, amelynek sípszárán felül hat egyforma lyuk volt, alul egy sem. Csak a román csimpoly szót ismerték, a „síp” szót nem. Ezért terjedőben van az itthoni dudás körökben az a pontatlan gyakorlat, hogy a kettős sípszárú moldvai dudát síp néven különböztetik meg az egyes sípszárú moldvai dudától, amelyet csimpolynak neveznek. A csángók ilyen megkülönböztetést nem tettek. Amint alább látni fogjuk, a vizántai Csobotár András hangszere is egysípú, szimpla sípszárú, de nála hét dallamlyuk van a sípszáron felül és egy alul. Ortodox románoktól tanulta el a dudálást és a dudakészítést.

Beszámoztunk rajtuk kívül a Trunk csángó faluba költözött és katolizált Petru Ghiurca pereni születésű román dudásról, valamint a háromszéki Zabolafelszegen lakó, magyarul remekül tudó Nicolae Mircea román dudásról, akire 1997-ben találtam (*StGy_MDV_0009*). Magakészítette hangszereinek sípszárán felül hat egyforma lyuk volt, alul egy. Későbbi dudáin már egy hetedik, a többinél kisebb bolhalyukat is tett. Petru Ghiurca dudája szinte teljesen megegyezett a ploszkucéni csángó dudások egyes sípszárú hangszereivel, felül hat egyméretű lyuk volt, alsó lyuk nem volt. Közös vonása minden általam talált moldvai dudának, hogy bor-

Mesterke Gergely

dója, amelyet legtöbbször „hang”-nak vagy „háng”-nak hívtak, csak két tagból állt.

Elmondásuk szerint – mind Petru Ghiurca, mind Nicolae Mircea és Csobotár András – teljes egészében maguk készítették dudáikat. 2002-ben Petru Ghiurcának vettünk egy kecskét, s végigfilmeztük a duda elkészítésének mozzanatait (*l. Stuber György: A moldvai csángó síp – a magyar duda legkeletibb formája c. kisfilmlet és StGy_MDV_0107, 0108, 2002*).

A levágásra Petru Ghiurca házában került sor. Házigazdánk és fia szakavatott nyúzóknak bizonyultak. A kecske lábán megvágták a bőrt, s egy szalmaszálon keresztül levegőt fújtak alá úgy, hogy a kecske ballonszerűen fölfúvódott. Ez megkönnyíti a nyúzást. A bőrt egyben nyúzták le, ügyelve arra, hogy meg ne vágják valahol. Az egyben lehúzott bőrt azután megsózták (*konyhasóval, de mondták, hogy timsó is jó*), s napokig állni hagyták. Ez esetben nem puhította a

bőrt búzadercével. (*Kecskenyúzás és lakoma: StGy_MDV_0109-0111*)

A kecske minden részét felhasználták, a hús egy részéből közös lakomát ültünk, a többi egy falubelinel lefagyasztották. Az éjszakai lakoma alatt hatalmas vihar kerekedett. Erős harangszó hallatszott. A jelenlévő csángók magyarázták, hogy a jégeső ellen verték meg a harangokat. (*StGy_MDV_0111, 2002*)

Petru Ghiurca kézzel készítette a fa alkatrészeket, fenyőből. Imár – alighanem a magyar dudák hatására – kecskefejet is tett rá, de ez a magyar dudákra nem igen hasonlított: vízszintesen állt, szarvai ágacskákból voltak faragva, s a fejhez voltak szögezve. Az is elütött a korábbi hagyománytól, hogy a szőrt ez alkalommal kifelé fordította. (*StGy_MDV_00145, 0146, 0149, 0150, 2003; StGy_MD_0024-0027, 2003*)

Bőrt és nádsípokat minden moldvai dudás tudott készíteni. Utóbbi Mesterke Gergely vajban „megpergelte” (*StGy_No8_0013, StGy_No8_0032_1994*), Csobotár András pedig csak hideg olajba mártotta (*StGy_MDV_0229*). Minden dudás egyúttal furulyált is. Repertoárjuk elsősorban a csángó néptánc dallamaiból állt, de Duma „Porondi” János templomi énekeket is játszott. Az utolsó előtti generációval szemben ők már nem dudáltak „menykezőkön”, „nuntákban” (*lakodalmakon*), de játszottak jeles alkalmakkor, uráláskor, kecskézésnél, bikálásnál, medvésnél. Legtöbbször mezőgazdasággal foglalkozott vagy kézművességgel. Mesterke Gergely, Dima Mihály és Minuc Péter dudás családból származtak. Gergely bácsi több, dudásokkal kapcsolatos hiedelmet mesélt, például a „szépasszonyok” (*boszorkányok*) által elragadott, póruljárt dudásról vagy a magától megszólaló dudáról, amelyet „rosszakval csánytak”. (*StGy_No8_0014, 1991, StGy_MDV_2002, StGy_Kz_0078, 1991; StGy_No8_0032, 1994; MDV_0011, 1997; StGy_MDV_*

Petru Ghiurca

Dima Mihály

0089, 0090, 2001; StGy_MDV_107, 2002; StGy_MDV_0144, 2003, StGz_MDV_174 és StGy_MD_174_2004) Az előbbinek változatait Klézsén is megtaláltam. Mesterke Gergely tudott mondákat Szent Lászlóról és az emberevő tatárokról is (*fata morta legenda*). A népi gyógyászathoz is értett, borotvával megvágta a beteg „inát” (*a balántéki véreret hívta így*), hogy kimenjenek a rosszak és megszűnjön a sárgaság: „Az mincsak a sárgiság, vagon oda bé mincsak a rossz, veszi ki belőle izéket, rosszakat (*a „rosszak” boszorkányokat, ördögöket jelentenek nála – a szerző; StGy_MDV_107, 2002; StGy_MDV_0144, 2003, StGy_MD_0024, 2003*).

Az adatok arra utalnak, hogy Moldvában még két generációval ezelőtt erősen elterjedt volt a duda. A valamikor gazdag dudakultúra egészen az 1950-60-as évekig fennmaradt, ma a szemünk látára tűnik el. Magam láttam és részletesen dokumentáltam Mesterke Gergely kettős sípszárú dudáját, amelyet nagyapja hozott Máriafalváról és Duma „Porondi” János nagypataki dudás nagyon hasonló hangszerét. Ő a sógorától, „a lérijétől, a testvére emberétől”, Molnár Jánostól kapta a „sípját”, aki Duma Rózsa nevű lánya szerint Klézséről hozta. (*StGy_MDV_0083, 0084, 2001, lásd alább az idézetet*) Id. Zsitár Márton kettős sípszárú dudája is a fiai emléke szerint alighanem Klézséről származott. A leírások szerint Kotyorka Antal, Bezsán János és Dodán Péter (*Mesterke Gergely emléke szerint György*) klézsei dudások szintén kettős sípszárú dudát használtak, valamint az esztufuji Demeter György és egy bukilai Szakács nevű dudás ugyancsak ilyeneken játszott. Velük ellentétben egysípós, szimpla sípszárú dudát fújt Zsiga György csíki dudás, valamint a Vránca megyei csángó dudások, Dima Mihály és Minuc Péter Ploszkucénben, Csobotár András Vizántán is ilyet használtak.

Természetesen abban sem lehetünk biztosak, hogy csakis a csángók körében létezett ez a fajta kettős sípszárú duda, de tudomásom szerint nem került elő ilyen felépítésű hangszer moldvai románok köréből. Minden valószínűség szerint elterjedt volt a kettős sípszárú csángó „síp”, legalábbis a Bákó környéki falvakban. Ezt

jól érzékelteti, hogy – Duma „Porondi” János Rózsa lánya szerint (*StGy_MDV_0083, 0084, 2001*) – a második világháború előtt volt olyan időszak, amikor csak Nagypatakon négy „sípos” lakott, Molnár János, Duma „Porondi” János sógora és 23 évesen elhunyt fivére, Duma Márton, valamint id. Zsitár „Csurárka” Márton. Palack Antal is említi, hogy Duma „Porondi” János egy sógorától kapta volt a dudáját.

Már Niccolo Barsi da Luca olasz szerzetes is említi a dudát (*sordelline*), amit a „moldovánoknál és a tartomány összes többi lakosánál” (*akik magyarok, németek, örmények, görögök, törökök*) látott moldvai utazásakor, 1633-ban (*Alexandru Tiberiu 1978: 200, idézi Pávai, 2006: 170*). Emellett hegedűt, töröksípöt, dobot, pengetős hangszereket látott.

Lőrinc Györgyné, Hodorog Luca néni, Kallós Zoltán híres klézsei adatközlője hatvan-egynéhány esztendő korában és a hozzá hasonló korú Molotázs Györgyné klézsei énekes asszony is mesélték 1975-ben, hogy régebben Klézsén és Csík faluban is voltak „síposok”. Istók György 1991-ben még tudott a klézsei „síposokról” és „sípnek” mondta a dudát.

Az általam még életükben megismert dudásokon kívül még számos korábban elhunyt dudás emlékét őrzi a moldvai magyarság. Emlegették még id. Mesterke Gergely és Mesterke Ferenc (*az ismeretett Mesterke Gergely nagyapja, ill. apja*) külsőrekecsini, Dodán Péter (*és/vagy György?*), Bezsán János és Kotyorka Antal klézsei, Molnár János (*Duma „Porondi” János sógora*) és Duma Márton (*Duma „Porondi” János 23 évesen elhunyt fivére*), valamint id. Zsitár Márton nagypataki, Boglár (*mások szerint Bognár*) József és a negyvenes években elhunyt Zsiga György csíki (*később újfalusi*), Ádám János 1998-ban elhunyt és a hatvanas években elhunyt magyarfalusi apja, Ádám György, Budu György diószéni, Dima György 1954-ben elhunyt, Minuc György (*Minuc Péter Szabófalváról Ploszkucénbe költözött apja*) és Bácsu Péter (*Minuc Péter 1942-ben meghalt sógora*) ploszkucéni dudásokat is. A sor nyilván nem teljes – írtam 1999-ben.

S valóban, 2004 nyarán megtudtam Duma Antal bogdánfalvi lakostól, hogy Bukilán élt azelőtt egy Szakács nevű dudás (*StGy_MDV_0179, 2004*), akinek a hangszerét „sípnek” mondták. Csimpolvár nevűek vannak Bukilán, ami valószínűsíti, hogy valamikor az őseik között is voltak dudások.

Aknvásáron, ahol Duma „Porondi” János szerint (*Istók György adata*) gyártottak dudákat a rabok, szintén lehettek dudások.

Mivel Mesterke Gergely nagyapja Máriafalváról hozta a dudáját, valószínű, hogy ott is voltak dudások. Elmentem ezért az autóval megjárhatatlan Máriafalvára is, hogy megtudakoljam, van-e még nyoma a „sípnek”. Buták István 73 éves gazda, valamint néhány más idősebb csángó emlékezete szerint életükben nem volt dudás, de a „síp” szót ismerték. (*StGy_MDV_0178, 2004*)

Érdeklődtem dudások híre után a Tázló menti székelyes csángó Esztufujban is. Kiderült, hogy 1968-ban halt meg a falu dudása, Demeter Gergely, aki kettős sípszárú dudán játszott. Hangszerét „sípnek” hívták. (*StGy_MDV_00179, 2004*)

Nem találtam emléket dudásnak a Tatros menti Herzsa, Gorzafalva, Bahána, Szitás, Újfalva, Szőlőhegy székelyes csángó faluláncban, ahol a lakosság túlnyomó része még jól beszél magyarul. (*StGy_MDV_0171, 0172, 2004*) Ugyanígy nem emlékeztek dudára a szárazpataki moldvai székelyek és a szászkútiak sem.

A nagy árvizek miatt nem a Gyimeseken keresztül, hanem az ojtuzi szoroson át, Gorzafalva felé keltünk át Moldvának 2005 nyarán. Nehéz szívvel indultam, mert már Budapesten hallottam, hogy a külsőrekecsini Mesterke Gergely, az utolsó ízig-vérig dudás (*lásd a Híradó 2004 szeptemberi és decemberi számain*) immár örökre elment közülünk. Végképpen elszorult a szívem, amint Ploszkucénbe érkezve a másik öreg dudás, Dima Mihály halálhíreről értesültem. Őt is évente felkerestem, számtalanszor gyűjtöttem nála. Hála svédországi adakozóinknak, parabolaantennát is szereltettünk be hozzá. Egy hónapja vitte el a rák. Mindkettejük sírját lefényképeztem, filmeztem, és sírjuk ápolására támogatást adtam át a Petrás Incze János Csángó Alapítvány nevében.

Harminckét esztendő emlékei kavargtak a lelkemben, amint temetőről temetőre jártam. Temetőik, telis-tele ismerős magyar nevekkel, román fonetikával írva. Nagy, nyitott históriás könyvek, hűen tanúskodnak az elmúlt hat-hét évtized erőltetett menetben végzett elrománosító politikájáról. Akárcsak a szép, régi templomok helyében emelt hatalmas, pöffeszkedő bazilikák, amelyet a nyomorgó nép zsebéből építtettek. A templomcsere jó alkalom arra, hogy idegen szentekkel cseréljék ki a régi magyar védőszenteket. Egyedül Pusztina tudott ellenállni. Az erősen magyar érzelmű nép ott nem engedte, hogy Szent István király helyett más védőszentet kényszerítsenek rá.

Trunk faluba indultam, hogy vigasztalódást keressek Petru Ghiurca barátomnál. Igen kedves, velem egykorú dudás. Román léte re elvett egy csángó asszonyt, katolizált és magyar nevet vett föl. Nem akartam hinni a fülemnek, amikor a fia szomorúan elmondta, hogy néhány hete vele is végzett a rák. Kivitt a temetőbe – immár a harmadikba –, együtt sirattuk el szegényt.

Keserűségemben az adott vigaszt, hogy legalább nem múlt el a teljes ismeretlenségben a hajdan Moldvaszerte kiterjedt, gazdag csángó dudakultúra. Megadatott, hogy hírt hozzak utolsó képviselőiről, s rögzíthessem utolsó harminckét esztendőjét, majd elmúlását. Büszke vagyok rá, hogy barátaimnak tudhattam ezeket a táltos-tudású, derék, hagyományörző csángókat. Hálát adok Istennek, hogy elvezetett hozzájuk, s felgyűjthettem, hangzó kiadványokon, cikkek és könyv formájában népszerűsíthettem muzsikájukat, tudásukat, hagyományaikat és hiedelmeiket. 1973-ban bukkantam rá a csángó dudakultúra nyomaira, hogy a 2002-től 2005-ig terjedő három esztendő leforgása alatt egytől-egyig örök-

Csobotár András

re búcsút vegyek tőlük. Először Zsitár Márton, majd Minuc Péter 2002-ben, Mesterke Gergely 2004 decemberében, hogy 2005-ben bezáruljon a sor Dima Mihállyal és Petru Ghiurcával. Lezárult egy korszak, jól tudom, hogy bele kell törődnöm: végleg.

Mégis megcsillan a remény, hogy régi álmom, a moldvai dudászó újraélesztése, immár új lendületet kap. A Magyar Dudazenekar, különösen hála Karakas Zoltán szervezőmunkájának, elnyert egy pályázatot a csángó gyermekek dudálni tanítására, s 2007 augusztusában Moldvába utaztunk a dudások egy csoportjával, megkezdeni a munkát. Magunkkal vittük a *Moldvai csángómagyar „sípások” – dudamuzsika* című CD-kiadványomat (Etnofon, 2002) – amelynek már nem kapható példányait Kiss Ferenc ajándékozta csapatunknak nagyvonalún erre célra –, valamint a Néprajzi Múzeum számára készített, *A moldvai csángó síp – a magyar duda legkeletibb formája* c. videofilmemet (2004), amely az utóbbi 33 év alatt végzett gyűjtéseimet foglalja össze dióhéjban. Adorján István összeválogatott egy CD-re való anyagot a moldvai dudásoknál készített felvételekből a leendő tanulóknak.

Teljes moldvai sípot adtunk át annak a fiúnak, aki már 1993-ban – amikor Meterke Gergely „sípjának” hasonmását átadtam Gergely bácsinak – nagyon szeretett volna „sípolni” tanulni. Át is ment sokszor a hegyen, de Gergely bácsi megmondta, hogy azt nem lehet megtanulni: arra születni kell. Örömmel adta át a kis csapat a Kozák József készítette gyakorló dudákat Nyisztor Ilonkának és Legedi Istvánnak, hogy tanítványaik ezen gyakorolják ki a dudálás alapjait. Bese Botond dudás, aki kiváló hangszereket készít, tervbe vette, hogy teljesértékű, kettős sípszárú moldvai „síp” lát el minden olyan tanulót, aki jövő nyárra tiszteleggel begyakorolja az alapokat. A kis csapat dudazenével fellépett a külsőrekecsini és a somoskai táborban is. A dudamuzsika újraélesztése szempontjából jó jelnek érezzük, hogy ezt mindkét helyen örömmel fogadta a helyi közönség.

Kép és szöveg: Stuber György

TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK

HÉTFŐ

GREENFIELDS

minden hétfőn 19.00 órától

Ír zene és tánc

TEMI Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 203-3868; www.fmhnet.hu

T'RAKIJA

Balkáni tánc

minden hétfőn 20.00 órától

Almássy Téri Szabadidő Központ

1077 Budapest, Almássy tér 6., tel.: 352-1572

CALCUTTA TRIÓ INDIAI ZENEKLUB

Minden hónap első hétfőjén 19.00 órától

Marczibányi Téri Művelődési Központ,

Budapest, 1022. Marczibányi tér 5/a.

Információ: Szeleczi Petra

Tel.: 212-2820; www.marcsi.hu

CSÍK ZENEKAR TÁNCHÁZA

havonta egyszer

Zenél: Csík János és barátai

Belépés díjtalan!

Tel.: 0630-974-3498; csikzene@cibermail.hu

SUGALLÓ TÁNCHÁZ

moldvai tánc Debrecenben

minden hétfőn 20.00 órától

Debrecen, Domb u. 1

Sikk Musik Café udvarán,

rossz idő esetén lenn a klubban!

karmento@freemail.hu

Tel.: 0670-587-7097; sugallo@tvn.hu

MOLDVAI TÁNCHÁZ

FAKUTYA zenekar

Októbertől, páros hétfőnkön, 20.00 órától

KÁVALKÁD zenekar

Októbertől, páratlan hétfőnkön, 20.00 órától

A belépés ingyenes

ELTE belvárosi tömbjében található

Könyvtár Pinceklubban, Múzeum krt. 4.

www.konyvtarclub.hu, www.fakutya.eu

Programszervező: Székely Zoltán

Tel.: 06-30-976-8562; 061-319-9854/203

szekely.zoltan@csorsz.hu, www.csorsz.hu

KEDD

MUZSIKÁS GYEREKTÁNCHÁZ

minden kedden 17.00-kor

TEMI Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 203-3868; www.fmhnet.hu

FŐISKOLÁS TÁNCHÁZ

kéthetente kedden 20.00 órától

Nyíregyházi Főiskola

Muzsikálnak a főiskola népzene-sz hallgatói

4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/b

Információ: Juhász Erika, tel.: 0630-557-1692

ROZSDAMARÓ TÁNCHÁZ

havonta egy kedden

JATE-klub Szege, Toldy u. 2.

Információ: Nagy Gábor

Tel.: 0620-337-0418; www.rozsdamaro.hu

BERKÓ KLUB

minden kedden este 21.00 órától éjjel fél 1-ig

a Pótkulcs nevű szórakozóhelyen,

Csengery u. 65/B; www.berkoegyuttes.hu

ZSEBI BABA ZENEHÁZA

kedd 17.00-17.30

Kiscsoportos foglalkozásaink a gyermekek

szüleikkel közösen énekelnek, verseket, mon-

dókákat tanulnak, hangszerekkel ismerkednek.

A délutáni csoportba óvodás korú, délelőtt 1-3

éves gyermekeket vár Gudor Judit zenetanár.

Tagdíj: 1800 Ft/hó

Csokonai Művelődési Központ

1153 Bp., Eötvös u. 64-66., tel.: 307-6191

GÖRÖG TÁNCHÁZ

okt. 23.-án kedden, 19.00 órákor

Ifjúsági Ház; 7622 Pécs,

Nagy Lajos király útja 13.; tel.: 72/330-211

SZERDA

MAGYAR TÁNCHÁZ A FONÓBAN

minden szerdán 20.00 órától

Első szerdán: TÉKA (+ a Magyar Tekerőzkr.)

Második szerdán: MÉTA

Harmadik szerdán: vidéki zenekarok

A hónap utolsó szerdáján: Erdélyi zenék klubja

a MAGYARPALATKAI ZENEKARRAL

Fonó Budai Zeneház; www.fono.hu

1117 Budapest, Sztregova u. 3., tel.: 206-5300

ZSEBI BABA ZENEHÁZA

szombat 9.15-9.45, 10.00-10.30 óra

Kiscsoportos foglalkozásaink a gyermekek

szüleikkel közösen énekelnek, verseket, mon-

dókákat tanulnak, hangszerekkel ismerkednek.

A délutáni csoportba óvodás korú, délelőtt 1-3

éves gyermekeket vár Gudor Judit zenetanár.

Tagdíj: 1800 Ft/hó

Csokonai Művelődési Központ

1153 Bp., Eötvös u. 64-66., tel.: 307-6191

GUZSALYAS TÁNCHÁZ

Minden szerdán 20.00-01.00-ig

Gyimesi, moldvai, csángó tánc- és énektanítás,

vendég zenészek, előadók, filmek.

Marczibányi Téri Művelődési Központ,

Budapest, 1022. Marczibányi tér 5/a.

Információ: Szeleczi Petra

Tel.: 212-2820

marcsi@marcsi.hu, www.marcsi.hu

GÖRÖG TÁNCHÁZ

szept. 19.-én szerdán, 19.00 órákor

Ifjúsági Ház

7622 Pécs, Nagy Lajos király útja 13.

Tel.: 72/330-211

CSÜTÖRTÖK

TÁNCHÁZAK ESTÉJE

minden páros csütörtök 20.00 órától

Csángó tánc: SOMOS

Magyar tánc: MATOKABINDE

ingyenes

Almássy Téri Szabadidő Központ

1077 Budapest, Almássy tér 6.

Tel.: 352-1572

TÁNCHÁZAK ESTÉJE

minden páratlan csütörtök 20.00 órától

Csángó tánc: SZIGONY

Magyar tánc: MŰHELY ZENEKAR

ingyenes

Almássy Téri Szabadidő Központ

1077 Budapest, Almássy tér 6., tel.: 352-1572

TÁNCHÁZ SVÁJCBAN

szept. 27.; okt. 25.; nov. 8., 22., 29.

Részvételi díj estenként: Fr. 10.-

kezdőknek és haladóknak a Spiegelsaalba

GZ Buchegg, Bucheggstr. 93, 8057 Zürich

Információ: Simon Ági; Svájci Magyar Tánc

Egyesület; www.tanchaz.ch

PÉNTEK

ZURGÓ DIÓ GYERMEKTÁNCHÁZ

minden páratlan hét péntekén 18.00-19.00-ig

Budapest XII. ker. Hegyvidék Önkormányzata

Művelődési Központban

1124 Budapest, Csörsz u. 18.

Táncot tanít: Navratil Andrea

Muzsikál: a Zurgó együttes

Betáncoló: gyermekeknek 300 Ft,

kísérőknek ingyenes

Bővebb információ: www.zurgo.hu

Programszervező: Székely Zoltán

Tel.: 06-30-976-8562; 061-319-9854/203

szekely.zoltan@csorsz.hu, szekelyz@index.hu,

seculinescu@gmail.com, www.csorsz.hu

ZURGÓ EGYÜTTES

MOLDVAI CSÁNGÓ TÁNCHÁZA

minden páratlan hét péntekén 20.00-24.00-ig

A táncokat Fülöp Attila tanítja

Bővebb információ: www.zurgo.hu

Programszervező: Székely Zoltán

Tel.: 06-30-976-8562; 061-319-9854/203

szekely.zoltan@csorsz.hu, szekelyz@index.hu

seculinescu@gmail.com, www.csorsz.hu

OPÁNKE EGYÜTTES SZERB TÁNCHÁZA

minden hónap utolsó péntekjén 19.00 órától

Zenél a KALÁSZI TAMBURAZENEKAR

Aprók tánca, szabad tánc, táncitanítás, szerb

ételek, kézműves játszóház, vendég együttesek

Pomázi Művelődési Ház; Huszár u. 3.

Tel.: 0626-325-163; megapom1@interware.hu

CSÜRRENTŐ EGYÜTTES TÁNCHÁZA

minden páros hét péntekén 19.00-23.00-ig

Fővárosi Művelődési Ház; XI. Fehérvári út 47.

A táncokat Gyurka Fábán (Magyarfal, Mold-

va) és Göcseján Zsuzsa tanítják.

A belépő 600,-Ft.

www.csurrento.hu, www.fmhnet.hu

Programszervező: Székely Zoltán

Tel.: 06-30-976-8562; 061-319-9854/203

szekely.zoltan@csorsz.hu, szekelyz@index.hu

seculinescu@gmail.com, www.csorsz.hu

GAJDOS TÁNCHÁZ

Havonta egyszer, péntekenként

Szept. 21. Évadnyitó; okt. 19. Szüreti;

nov. 23. Katalin-napi; dec. 14. Adventi Bál

Táncoktató: Barsi Csaba

Bartakovics Béla Művelődési Központ,

Eger, Knézych K. u. 8.; lisztoczki@bb-mk.hu

TÁNCHÁZAK, FOLK-KLUBOK

TÁNCHÁZ CSIDUVAL

kéthetente pénteken gyermektáncház
Táncház-vezető: Csatai László CSIDU
Klebersberg Művelődési Központ
Budapest, II. Templom u. 2-10.
Tel.: 061-392-0860
Információ: Csatai László
Tel.: 06-30-438-0827

SOMNAKHUNO KHER – ARANYHÁZ

havonta egy pénteken 19.00 órától
cigány táncház, koncertek, előadások,
beszélgetések, kiállítások
Házigazda: Farkas Zsolt
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300
www.fono.hu

CSÁNGÓ TÁNCHÁZ

kéthetente pénteken
Muzsikál a házigazda Eszterénas együttes
18.00 órától gyermektáncház Sinka Tímea
vezetésével
Belépő: 200,-Ft
19.00 órától felnőtt táncház
Moldvai és gyimesi táncokat tanít:
Bernáth Richárd
Belépő: 400,-Ft
Nyilas Misi Ifjúsági Ház
Miskolc, Kossuth utca 15.
Információ: Tóth Arnold
Tel.: 0630-9737-654

TANAC TÁNCHÁZ

(szerb, horvát, makedon táncok)
minden hónap utolsó péntekén 19.30-tól
Muzsikál a VIZIN zenekar
Táncoktató: Szávai József
Belépés ingyenes
Ifjúsági Ház
7622 Pécs, Nagy Lajos király útja 13.
Tel.: 72/330-211

MAGYAR TÁNCHÁZ

október 5.-én, pénteken
zenél: „Üzenet a kertből” zenekar
táncházvezető: Vass Oszkár
Ifjúsági Ház
7622 Pécs, Nagy Lajos király útja 13.
Tel.: 72/330-211

APRÓK TÁNCA

A HAGYOMÁNYOK HÁZÁBAN
Szeptember 28-ától újra indul a Hagyományok
Háza gyerektáncháza, ahová szeretettel hívjuk
és várjuk azokat a játszanivaló, táncolni, énekel-
ni, illetve kézműveskedni vágyó gyerekeket és
szüleiket, akik szeretnék megismerni az
évkörhöz tartozó ünnepeink- és jeles napjaink
szokásaival! Minden héten más hangszerből
szól a talpalávaló: duda, tekerő, furulya, hege-
dű, kontra, bőgő, koboz, ütőgardon. A tánc-
házak péntekenként 17.00-18.30-ig tartanak
a Hagyományok Háza Közösségi termében. A
belépődíj: 400,- Ft/fő. Előzetes bejelentkezés
nem szükséges!
További információ: 225-6067,
www.hagyomanyokhaza.hu,
varkonyi.tekla@hagyomanyokhaza.hu

SZOMBAT

ÖKRÖS KLUB

minden szombaton 20.00 órakor
vendégek: Szalóki Ági és Berecz András
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300; 203-1752

SÜLTŰ CSÁNGÓ TÁNCHÁZ

kéthetente szombaton 19.00 órától
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út. 47.
Tel.: 203-3868
www.fmhnet.hu

KALAMAJKA TÁNCHÁZ

minden szombaton
19.00 órától ádamosi táncok tanítása
Tanfolyamoknál: október 2-től minden hétfőn
bonchidai román táncok; október 4-től
minden szerdán nagysajói táncok tanítása
Bohus György és Redő Júlia vezetésével
Aranytíz Művelődési Központ
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 354-3400; 311-2248
www.aranytiz.hu

JÁTSZÓHÁZ ÉS TÁNCALÁKA

dec. 15-én szombaton, 14.00-18.00 óráig
Kézműves-foglalkozások és táncház
élő zenével
Kőbányai Gyermek- és Ifjúsági
Szabadidőközpont, 1105 Budapest, Előd u. 1.
Tel.: 260-5041, 262-2058

„TÁNCHÁZ”

havonta egy szombaton
Házigazda: Alba Regia Táncegyüttes
18.00-19.00 Aprók tánca
19.00-20.30 Csikóbál
19.00-23.00 Felnőtt táncház
Muzsikál: Galiba zenekar,
vagy vendég együttesek
„Táncház”, 8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.
Tel.: 0622-312-795

APRÓK TÁNCA

2006. szept. 22., okt. 6., 27., nov. 10., dec. 1.
16.00-18.00 óra
magyar tánc és játszóház gyermekeknek
Várjuk az óvodásokat és kisiskolásokat
táncházunkba, ahol magyar népdalokat
és népi játékokat, körtáncokat tanulhatnak.
Megismerkedhetnek hangszerekkel, a
talpalávalót a Mező együttes húzza.
A programot a néphagyomány szerinti
ünnepekhez kötjük.
Kézműveskedés: Szuvák Gabriella
Belépő: 400 Ft
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66
Tel.: 307-6191

GÖRÖG TÁNCHÁZ

október 13., 18.00-22.00 óráig
Belépő: felnőtt 600 Ft, gyerek 400 Ft
Görög Mikulás december 8. 18-24 óra
Belépő: felnőtt 700 Ft, gyerek 400 Ft
A Maskarades együttes táncházába várjuk

azokat, akik szeretik a görög zenét.
A szünetekben hagyományos görög ételeket
és italokat kínálunk.
Előzetes asztalfoglalás telefonon.
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66
Tel.: 307-6191

TÉKA KLUB

minden szombaton a Bem rakparton!
17.00-23.00 óráig aprók tánca és táncház
Házigazdák:
Csizmadia Csöngye, Demeter Gitta,
Jánoshegyi Zsófia, Farkas Gábor, Sente János
Budavári Művelődési Ház
1011 Bp. Bem rakpart 6.
Tel.: 201-0324; fax/tel.: 201-1780
bem6@bem6.hu; www.bem6.hu
Havasréti Pál m.: 0630-940-1242
http://w3.datanet.hu/~teka/

FLÓTÁS TÁNCHÁZ

minden hónap 2. szombatján
(szept. 8., okt. 13., nov. 10., dec. 8.)
Aprók tánca - 18.00 órától
Felnőtt táncház - 19.00 órától
moldvai csángó táncok, vonós
vendégzenészek, (Dunántúl, Szatmár, Szék)
6050 Lajosmizse, Dózsa György út
(volt Pártház)
Ingyenes belépés
Bővebb információk a levelezőlistán
Feliratkozni a következő címen lehet:
Fekete Inci: 20/544-7166
bela.drabant@gmail.com
www.kalota.hu

KARÁCSONYI JÁTSZÓHÁZ ÉS TÁNCALÁKA

2007. december 15. szombat 14.00-18.00-ig
Kőbányai Gyermek és Ifjúsági
Szabadidő Központ
1105 Budapest, Előd utca 1.
Tel.: 260-5041
www.koszi.hu, koszi@koszi.hu

VASÁRNAP

KÖKETÁNC GYERMEKTÁNCHÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00 óráig
Tánc és énektanulás moldvai zenét játszó
muzsikások segítségével, kézműveskedéssel.
Marczibányi Téri Művelődési Központ,
Budapest, 1022. Marczibányi tér 5/a.
Információ: Szeleczi Petra; tel.: 212-2820
marczi@marczi.hu, www.marczi.hu

MEZŐ EGYÜTTES GYEREKTÁNCHÁZA

szeptember 30-tól, minden vasárnap
10.00-12.00 óráig
Belépő: 300,-Ft
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b; tel.: 363-2656

SIRTOS GÖRÖG TÁNCHÁZ

minden vasárnap 18-19 óráig táncoktatás,
19-22 óráig táncház
Almássy Téri Szabadidő Központ
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 342-0387

BARTÓK BÉLA, A NÉPZENEKUTATÓ – IV.

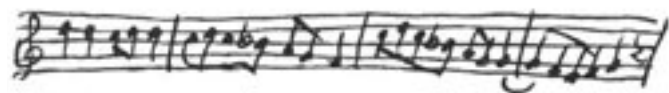
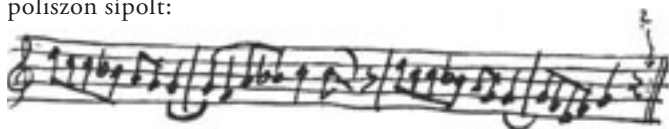
Fotó- és dokumentumkiállítás a Hagyományok Házában

Szakmai terv: Pávai István, közreműködött: Vikárius László

BALKÁNI NÉPZENE

„Alibunárban olyan szerb világot találtam, hogy szinte félelmetes volt. Persze nem értek az emberek beszédéből semmit, és így mindig olyan, mintha ki tudja micsoda összeesküvésről tárgyalnának.” (*Bartók levele feleségének, 1913. jan. 1.*)

„Görögországban érdemes volna népdalt gyűjteni, ha már magában Athénben is annyi efféle lehet hallani, mint én most: rövid 3 óra alatt 3 dallamot jegyezhettem volna le. Először egy koldusféle sípolt valami klar.[inét]-szerű hangszerezen valamit az Akropolis tetején. Mire érdeklődni akartam, nyomtalanul eltűnt. Lefelé menet egyszerre csak messziről nagy zenebona, dobolás, hozzá szaggatott keleties melódia klarinétén. Hát egy farsangi álarcos csapat mókázta végig az uccákat, a csapat közepén egy papír (másé-)ből való kecskén lovagolt egy ember (t. i. a kecske volt a dereka köré tákolva). Még lejjebb egy ucai árus eresztett meg unalmában egy bővített szekundos primitív melódiát... Itt van az a melódia, amit a koldus az Akropoliszon sípolt:

beillenek magyarországiak is.” (*Bartók levele második feleségének, Kréta és Alexandria közt, 1932. márc. 14.*)

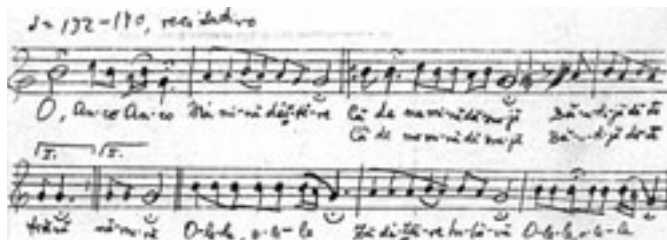
„Márc. 27.-e óta kétszeres örömmel dolgozom azon a dél-szláv anyagon, amit multkor említettem (1600 meg ennél sokszorosán több népi époszok zenei részének lejegyzése; egy Harvard-egyetemi tanár gyűjtötte ezt az anyagot több ezer lemezen 5-6 évvel ezelőtt.” (*Bartók levele Béla fiának, New York, 1941. ápr. 2.*)

Bartók díszdoktorrá avatása a Columbia Egyetemen
(New York, 1940. november 25.)

„A meghívás célja [a New York-i Columbia Egyetemre] bizonyos kutatási munka végzése, vagyis annak a páratlan jugszláv népzenei anyagnak lejegyzése és tanulmányozása. Tulajdonképpen ezért jöttem ide (ha csak a munkai részét nézzük a dolognak, nem pedig az érzelmi részét); ilyen anyag csak itt, sehol másutt a világon, és (a bolgártól eltekintve) éppen ez hiányzott olyan nagyon nekem odaát Európában. Ezzel az

anyaggal nagyjából – úgy remélem – jövő év nyaráig elkészülök. – Lehetne ugyan azután indián anyagot (van elég sok feldolgozatlan anyag) lejegyezni, esetleg valamilyen más egyetemen, de ehhez már nincs valami nagy kedvem; ez nagyon távol van eddigi folkloretérületeimtől: szétforgácsolódást jelentene.” (*Bartók levele Béla fiának, New York, 1941. jún. 20.*)

Bánsági bolgár sirató részlete Bartók gyűjtéséből

ALGÉRIAI GYŰJTÉS

„Csak most indulhattam nyugat felé, dolgaim mindaddig ott-hon tartottak. Párisba megyek (arab népdalok tanulmányozására) utána még tovább – falura.” (*Bartók levele Bušijta Jánosnénak, München, 1911. júl. 9.*)

„2 hete gyűjtök már itt a Szahara elején és ime ép oly siralmasan végződik munkám, mint a 4 év előtti belényesi gyűjtés! A hőség ott sem volt akkor sokkal kisebb, mint most itt. Úgy látszik, nehezen bírom melegben a munkát. Most Algerba kell visszasietnem, hogy legalább orvost kapjak. Pedig roppant érdekes dolgokat találtam, milyen kár hogy nem bírom tovább!” (*Bartók levele Bušijta Jánosnak, 1913. jún. 24.*)

Az Algériában bejárt terület térképe (ifj. Bartók B. rajza)

„Tudvalevő, hogy a mohamedán asszonyok a legtöbb helyen elfátyolozva járnak és idegen férfiakkal nem állhatnak szóba. Minthogy nem szorítkozhattam csupán férfienekesek meghallgatására, mert hátha bizonyos dallamfajtákat férfiak egyáltalában nem szoktak, vagy nem tudnak énekelni, Biskrában különös expedienshez kellett folyamodnom, hogy asszonyokat is meghallgathassak. A hatóság engedélyt adott, hogy két prostituált leányt (akik máskülönben utcájukat nem hagyhatják el)

szállásomra hozassak, hogy énekeket vegyek fel tőlük. Biskrában ezek szerepeltek mint női énekeseim. Tolgában az asszonyok szabadon, el nem fátyolozva járnak, itt minden nehézség nélkül szereztem női énekeseket. Sidi-Okbában és El-Kantarában lemondtam róluk, mert közben kiderült, hogy a férfiak is tudják az »asszonyi« énekeket.” (Bartók B.: *A Biskra-vidéki arabok népzeneje*, 1917)

„Jövő nyáron (júliusban) megint oda megyek és pedig a kabylokhoz. Ez egy berber néptörzs a hegyes tengerpart környékén. Már vásároltam is kabyli nyelvtant!” (Bartók levele Ion Birleának, Rákoskeresztúr, 1913. okt.)

KAIRÓI KONGRESSZUS

„... tegnap a forgódervisek táncát néztük meg hivatalosan ... A komisszió tegnap délutáni ülésén először vonultak fel asszonyok. Gyerekestől szopós pereputtyostul. Ördögüzés folyt, tömjénezéssel, örült dobolással, vaduló tánccal és igazi paraszténekléssel. De az uraknak nem tetszett! Sokallották a lármát. Igaz, hogy a dobszótól néha nem hallatszott a melódia, de hát utóvégre nagy lárma kell hogy az ördögöt megijesszük. A melódiák meg szépek voltak, az asszonyok nagy meggyőződéssel énekeltek. Ritka ember az, aki ilyesmibe bele tud helyezkedni, aki ezeket az embereket meg tudja érteni. A komisszió urai nem ebből a fajtából valók.” (Bartók levele Bartókné Pásztor Dittának, 1932. márc.)

„Eddig iraki, marokkói, szíriai, egyiptomi, tunis-i és tlemcen-i muzikusokat hallgattunk meg. Nagy disputák folynak, de még nem verekedtünk.” (Bartók levele Béla fiának, Kairó, 1932. március 18.)

Látogatás a piramisokhoz (1932. március)

TÖRÖKORSZÁGBAN

„2 ankarai konzervatóriumi tanár is elkísért, hogy lássa, hogyan is történik a gyűjtés. Most még pihenés van, 4-től aztán valamilyen faluból berendelt emberekkel kezdődik a munka. – Tegnap volt Ankarában az a bizonyos koncert a követségen, sokat beszélgettem a közoktatásügyi miniszterrel – úgy látszik komolyan akarnak valami rendes dolgot csinálni a népdalgyűjtés terén.” (Bartók levele Bartókné Pásztor Dittának, Seyhan, 1936. nov. 19.)

Fényképek a törökországi gyűjtőútról (1936)

„Gyűjtőutam egyik célja annak kiderítése volt, vajon él-e még a kisázsiai törökségnél olyan népzene, amely a régi magyar népzenevel kapcsolatba hozható... erre vonatkozólag fényes eredménnyel járt már ez a rövidke gyűjtőút is. A gyűjtött anyagnak majdnem fele összefüggésbe hozható a mi régi népzeneinkkel; negyedrészenek a kapcsolata vele nagyon szoros; egy tizede pedig éppenséggel nem más, mint régi magyar daloknak török variánsai. Vagyis újból szaporodott jó néhány adattal azoknak a bizonyítékoknak a száma, amelyeknek alapján megállapíthatjuk, hogy a régi magyar népzene honfoglalás előtti korból származó török zenei kultúra maradványa...” (Bartók B.: *Adana-vidéki török népzene*, 1937)

ÉJJEL BRONZKORI LIGETBEN

VIRÁGVÖLGYI MÁRTÁNAK

Bornak titkos útjain
Mindig csak befelé,
Befelé árva szívemig,
Istenig, a lélekig.

Nincs már semmi,
Mi rólunk szólna,
Csak a hegedűszó,
Csak a széki nóta!

Csak a népdal
Üzen, üzen.
De kinek, de kinek
Ver a szívem?

Virágillatú éjjelen
Félholdasan néz a szemem,
Valami költőre,
Valami virradó jövőre.

Árván árvavölgyben.
Bronzkori ligetben.
Itthon nulla időben,
Csillagvidító zenében.

Nincs már semmi
Mi rólunk szólna,
Csak a hegedűszó
Csak a széki nóta!

Csak a népdal
Üzen, üzen.
De kinek, de kinek
Ver a szívem?

Hajnalig, ha hajnalig.
Árván magyarokkal,
Velük is, mint énvelem
Húzatja a történelem.

Ha kitartok hajnalig,
Ősi virradatig,
Arcomra a Nap írna,
Fényes nótát írna.

GYÖNGYVIRÁG-ASSZONY ÜZEN

SEBESTYÉN MÁRTÁNAK

Szépség tiltott évein át
Gyöngyvirág-illat árad.
Az örök asszony üzen
Szivárvány-fátyolos világnak.

Úgy lélegezzük mélyre ezt az illatot,
Mint aki mindig rejtette a bánatot,
A géniust, a sérthetetlen szellemet,
Mint ősasszony gyöngyvirág-leheletet.

Hiába minden barbárság, ezernyi bosszú,
Boldog arcokért, megannyi gyilkos család!
Semmi, semmi, semmi mind az Ige előtt,
Életnek üzenő gyöngyvirág-asszony előtt!

Teremtés óta árad felénk ez a harmónia,
Méz-dús, hófehér kelyhek, aranykor-illata!
Se Heródes, se semmilyen Cézár,
Se törvény, se fegyver le nem győzheti!

Sem a Tavaszt, sem az Örök Asszonyt,
Aki jön Pannónia felől, Palóc-ország felől,
Somogy-ország felől, Erdély felől.
Jön csábító, bájoló, bűvölő ruhákban.

Dús hímzésén dalok, dalaink rejtett írása,
Csípőjén bölcsőringás, Vénusz ragyogása.
Jön ősasszonyság teremtő igája:
Énekekkel legyőzni a gonoszt.

LÉLEKKÍSÉRŐ

ÖKRÖS CSABÁNAK

Megyen az ember egész nap,
A jövője után megyen.
Hegedűvel, tokkal, vonóval.
Télen és nyáron.

Mosolyában viszi a méltóságot,
Sapkája alatt viszi magát az ember,
S körülötte egy buszmegállónyi
Boldogtalanság.

Oldaná a boldogtalanságot,
Mint tiszta víz a mocskot.
Oldaná önmagát, de fél,
Mert így békén hagyják.

Lovas asszony viszi ősi hitünket,
Szívében minden népdal,
Fején keszkenő. Micsoda látomás,
Micsoda erő!

De itt se ló, se lovas asszony,
Se hit, se keszkenő, se népdal.
Az erő is úgy jön elő, előnkbe,
Mint az ősbutaság.

Valami fénykép a múlt.
Keresi rajta magát, aki itt nem találja.
Csak a hangot, csak a dallamot,
Hegedűjén ősmagánya.

ERDÉLY

IFJÚ CSOÓRI SÁNDORNAK

Köszöntöm lépteimmel
Ezt a földet!
Tekintetem himnusza szárnyal
Hargita király hegyei felett.

Köszönt engem is ez a föld:
Virágaival, fenyveseivel.
Szívem ráismer a teremtés otthonára.

Látom e tájban Isten művét,
A lelkünkre hangolt Édent,
Biblia előtti idők mítoszát:

Arany eke, arany járom,
Arany kard és arany kupa
Hullottak az égből.

Tudók tudója
Hargita király utóda
Ki legyen?
Három fia közül
A kincs kié legyen?

Lippa rohan érte,
S lángot vet az eke, járom.
Árpa kap utána,
De lángol a kincs, lángol.

A kis Kolozs lép utoljára,
Lassan, méltósággal,
S elhal a tűz.

Azé a királyság,
Akié a nyugalom.
Azé az élet, a jövő,
Aki jót gondol, aki szabad!

Őshangon egyhúrú
Hegedű muzsikál,
A szentegyházi patak:

Legnagyobb hőstettünk
Maga az élet! Az élet!
Az anyanyelven őrzött haza,
A ránk testált ígéret!
Az ördögszagot kihúzza
Icsán bandája,
A nagybögő huzat.
S itt marad a gondolat!

Ősvonulás vissza, visszafelé,
Szkíta dal honába,
Hol mindenünk megmaradt,
Muzsikát teremtő ég alatt,
Szabad ég alatt.

MÉSZÁROS BORBÁLA MUNKÁI

A tánc európai ünnepe

A rendezők Európa kulturális térképén is rajta akarnak lenni

Az ötlet már régen megfogant, s az első lépések sem újkeletűek. Néhány lelkes, néptáncot és népdalt szerető ember a 60-as évek elején úgy gondolta, hogy Európa sokszínűségét, de egyben egységét is olyan rendezvényt lehetne bemutatni, megünnepelni, melyen több ország táncgyűjtősei és énekkarai lépnek fel.

Az ötletet tettek követték, s 1964-ben Antwerpenben útjára indították az Europeade folklórrendezvényt. Ezen 6-7 ország néhány tíz táncsoportja vett részt. Azóta az Europeade a legnagyobb nemzetközi táncfesztivállá nőtte ki magát, melyet minden évben más és más országban vagy helyszínen rendeznek meg.

Idén július 17. és 22. között a dániai Horsensben, a 44. Europeade rendezvényen Európa majd minden országából összesen 178 csoport (közel 5000 résztvevő!) gyűlt össze, hogy a néptánc, népdal és népzene tiszteletének adózzon, no és persze, hogy jól érezze magát a minden nap reggeltől hajnalig tartó mulatságban.

Ma a világon ez a legnagyobb nemzetközi táncfesztivál, s az Europeade a legnagyobb ilyen jellegű nemzetközi szervezet.

Az idei, 44. Europeade megrendezését Dánia Horsens nevű városa vállalta, immáron harmadszor a fesztivál történetében. A horsensi rendezőbizottság festői szépségű helyre építtette fel a megnyitó előadás színpadjait. A színpadi háttér maga a tenger volt, amely előtt fantasztikus színpompával, szebbnél szebb viseletekben vonultak fel az együttesek tagjai. Az eddigi fesztiválokhoz képest a változás az volt, hogy nagyobb hangsúlyt, figyelmet és külön szereplési lehetőséget kaptak a benevező gyerekcsoportok: két külön színházi előadásban mutatkozhattak be, mint az európai népi kultúra jövőjének továbbvivői. A szép számban megjelenő lett, észt, litván és finn gyerekegyüttesek mellett a magyarországi német nemzetiségi együttesek közül a solymári Edelstein Tanzgruppe, a leányvári Volkstanz- und Musikgruppe Leinwar-Jugend, a biatorbágyi Füzes Tanzgruppe, a szári Saarer Tanzgruppe, s a dunaharaszti Ungarndeutscher Trachtenverein nevű együttesek gyerekcsoportjai is méltón képviselték a magyarországi német kisebbségek tánc- és zenekultúráját.

A magyarországi gyerekekkel szemben az észt, lett, litván, finn és cseh csoportok láthatóan más irányzatot képviseltek. Az általuk előadott koreográfiákban sokkal több volt a színpadias elem, a mesélős, történetes tánc (kompenzálható a szegényesebb motívumkészletet), míg magyarországi csoportjainkra inkább a kevésbé színpadias, táncosabb előadásmód volt a jellemző. Manning Miklós és Wenzl József koreográfusok immáron sokadszor bizonyították, hogy felnőtt és gyerekcsoportoknak egyaránt „testreszabott” és közönségsikeres táncokat tudnak készíteni.

A már felsoroltakon kívül Magyarországot a zsámbéki Schambeker Lochberg Regionaltanzgruppe, a leányvári Volkstanz- und Musikgruppe és a pécsi Leowey Táncgyűttes képviselte. A fesztiválon most először szereplő maglódi Kacamajka Néptáncgyűttes magyarországi szlovák és magyar, valamint erdélyi magyar táncokkal mutatkozott be a dán közönségnek. A megszokott rend szerint az ünnepi megnyitó után, a fesztivál második napjának estéje a zenészeké és énekeseké volt. A kitűnően muzsikáló, nagyszerű hangulatot teremtő leányvári zenészek (Erwachsene Musikkapelle), a nem kevésbé sikeres és színvonalas biatorbágyi „rezesek” (Biatorbágyer Jugendblaskapelle), és a kiváló szári rézfúvósok mellett új zenei szín és hangzás is megjelent a magyarországi csoportok között, a háromtagú, magyarszováti és ördögösfüzesi zenét játszó FelVonó zenekar tolmácsolásában. A sok szép élményt adó fesztiválnak két, különösen szívet melengető eseménye volt számunkra, magyarországiak számára: az egyik, amikor Székely Veronika (a FelVonó együttes primása) tiszta csengő hangján olyan hitelesen szólalt meg a szováti dal, hogy a közönség lélekzetvisszafojtva hallgatta, majd kitörő és ütemes tapsal kísérette végig a zenekar előadását; a másik, amikor az ökumenikus istentiszteleten Fuchs Sandra (a zsámbéki Lochberg együttes vezetője és táncosa) hangján először hangzott el magyarul ima a fesztivál történetében.

A magyarországi csoportok minden szereplése sikeresen és nagy érdeklődés közepette zajlott, s ismét bebizonyosodott, hogy a magyar néptáncmozgalomban elért eredmények és hagyományok európai mércével mérve is kimagaslóak. Ismét jelen voltak azok a breton és spanyol, portugál és szárd csoportok, akik inkább hagyományörzőkként jellemezhetők, hisz csak és kizárólag saját szülőföldjük folklórját mutatják be. Esetükben több generáció együtt táncolva demonstrálja, hogyan örökítődik át közvetlenül korostályról korostályra a hagyomány. A szárd énekegyüttesek (idén több is volt) tagjaival beszélgetve kiderült, hogy náluk az éneklés még a mindennapok része. Nem múlik el úgy nap, hogy családok, barátok össze ne ülnének egy jóízű közös éneklésre. Irigykedve hallgattam, ahogy összeálltak vagy ültek, s mindenféle sallangtól mentesen, az emberi hang adta csodálatos lehetőségeket kihasználva úgy énekeltek, hogy aki hallotta, nem tudott szabadulni e gyönyörű férfihangok varázslatos hatása alól. Tény, hogy néhány évtizede még nálunk is ilyen élő, napi gyakorlat volt az együtt éneklés, hisz az éneklés a falusi ember egyik remek „önkifejezési formája” volt. Elgondolkodtató az is, hogy Bartók és Kodály országában ma már csak azok a gyerekek tudnak majd természetesen zengő hangon énekelni, akiket a táncmozgalomban felnőtt vagy ahhoz közel álló tanárok tanítanak.

A legközelebbi Europeade-ra az észt, lett, litván együttesek nyilván jó szokásuk szerint tömegesen érkeznek majd, mert ezen országok kulturális vezetése és állami vezetői fontosnak tartják, hogy az ország tradicionális kultúráját minél több helyén a világnak ismertté tegyék. Támogatják a csoportokat anyagilag és erkölcsileg egyaránt. Mi magyarok, bár az övékénél sokkal gazdagabb, színesebb táncos és zenei örökséggel rendelkezünk, nem vagyunk abban a szerencsés helyzetben, hogy az ország kulturális életéért felelős politikusok és hölgyek felismerjék a tradicionális értékek támogatásának fontosságát. Persze mit is várhatunk azoktól, akik a zenei és táncos anyanyelv fogalmáról még csak nem is hallottak. Azoknak egy több ezer embert megmozgató Europeade Fesztivál egyenlő a „népi rutyutyu” fogalmával. (Ugye a Parlamentben és a választási kampányokban ezzel nem lehet „villogni”). Éppen ezért

Állami kitüntetések

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND TISZTIKERESZTJE

Dr. Halmos Béla kandidátus, előadóművész

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJE

Palya Bea előadóművész

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ARANY ÉRDEMKERESZT

Kovácsné Fodor Katalin Harangozó Gyula-díjas táncművész

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI EZÜST ÉRDEMKERESZT

Bódis Erzsébet textilművész

Kloska László táncművész

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI BRONZ ÉRDEMKERESZT

Nemes Szilvia táncművész

EUROPEADE 2007

kívánunk minden lelkes, érdeklődő magyarországi csoportnak sok és gazdag szponzort, akik segítségével mégiscsak sikerül majd eljutni erre a jó hangulatú, izgalmas fesztiválra!

Szerencsére a tengernyi gyönyörű tánc, zene és ének mellett a sajtótájékoztatón beleshettünk egy kicsit a kulisszatitkokba is, melyek szintén elgondolkoztatóak.

Az Europeade szervezetnek összesen 1 – azaz egy – állandó fizetett alkalmazottja van! A táncfesztivál idejére további huszonöt alkalmi fizetett munkatárs segíti az előkészületeket. Pedig, ne feledjük, „csak” a közel ötezer résztvevő négy napi programjának pontos időbeosztással történő színpadonkénti lebontása (huszonöt színpad van, fellépések reggeltől estig folyamatosan), hozzá a szállításbeosztás, a nyitó- és záróceremónián fellépők sorrendjének összeállítása stb., stb. is heroikus feladat. S akkor még nem is beszélünk az étkezéssről és egyéb speciális igényekről, nyomdai anyagok előkészítéséről...

Szóval, nem unatkozik a csapat.

A vendéglátó város további 250 önkéntest biztosított a rendezvény idejére. Minden csoportnak volt például egy segítője, aki a bejelentkezés pillanatától rendelkezésre állt, segített a helyszínek megtalálásában, intézte az ügyes-bajos dolgokat. Mindezt mosolygva, kedvesen és önként.

Kis apróság az önkéntesek hozzáállására: egyik vendéglátónknak csak megemlítettük, hogy a Fő téren a résztvevő országok zászlói között a magyar zászlót fordítva húzták fel (zöld-fehér-piros volt a sorrend). Mikor legközelebb arra jártunk, már úgy lobogott, ahogy kellett!

A sajtótájékoztatót természetesen a pénzügyek is előkerültek. Hogy-hogy nem, itt sem volt semmi titok. A résztvevők fejenként 95 eurót fizetnek be részvételi díjként. Ebből az Europeade szervezet 25 eurót tart meg éves költségei fedezésére, a többi a rendező város kapja.

A rendezvény lebonyolítása kb. egymillió euróba került (résztvevők étkeztetése, technikai háttér, színpadok, szállás, promóciós anyagok stb.) Ebből röpke fejszámolással megállapítható, hogy a helyi önkormányzat közel 700 000 eurót állt a cehből.

Akkor ez miért éri meg a vendéglátó városnak? Felmerül a kérdés, hogy ezek a „nyugatiak” vagy nem tudnak mit kezdeni a pénzüikkel és szórják két kézzel, vagy más szemmel közelítik a dolgot, s valamilyen módon megtalálják számításukat.

Jan Trojborg, a város polgármestere természetesen erre is választ adott. Meggyőződése, hogy a rendezvény hozadéka sokkal több, mint a befektetés. Az 5000 vendég egyrészt napközben is eszik-iszik. Természetesen ajándéktárgyak nélkül sem szabad elhagyni a várost, s hogy-hogy nem, az összes boltban éppen most volt árleszállítás. Szemmel láthatóan működött a dolog! És akkor még nem is vettük figyelembe, hogy Legoland is a közelben van, ahol a csoportok egy része talált időt a kikapcsolódásra.

A rendezvény közvetett hozadéka természetesen pénzben nem mérhető, de nincs kétség afelől, hogy a kedvező élmények, a város és a környék szépsége, a jó hír további vendégeket generálnak a jövőben. És egyértelműen tapintható volt valami a vendéglátók egészséges büszkeségében: Európa földrajzi térképén „bárki” rajta lehet, de a kulturális térképén is jó rajta lenni.

Ezt az üzenetet és üzletet láthatják meg az Europeade-ban más városok vezetői is. Ezért állnak sorban a rendezés jogáért. Ennek jelentőségét mutatja az is, hogy az elkövetkező három év vendéglátó-városának polgármesterei is ott voltak a helyszínen (jövőre a svájci Martigny, utána Litvánia, majd 2010-ben a németországi Dachau élhet a lehetőséggel).

Szóval, ezek után nem kérdés: jövőre irány Svájc!

Sztanó Hédi & Mikulai Csaba

Portugáliában a Szarkaláb

Mint ahogy már korábban beszámoltunk róla, a kolozsvári Szarkaláb Néptáncgyűttes, a balánbányai Ördögborda Néptáncgyűttes 10 tagjának társaságában és a szamosújvári Sóvirág zenekar kíséretében, 2007. július 6. és 31. között európai turnén vett részt. Újvidéki (Vajdaság) vendégszereplésünk után a csapatot a dél-tiroli Ortisei városka Ladin Gherdeina néptáncgyűttese fogadta. Az egynapos Dolomitok-beli tartózkodásunk alatt kirándulás, közös táncolás, barátkozás szerepelt a programban, s ígéretet kaptunk arra, hogy a helyi együttes tagjai elfogadják meghívásunkat a 2008-ban megrendezendő X. Szent István-napi Néptáncfalalkozóra, melynek együttesünk a társszervezője.

Turnénk következő állomása a franciaországi Mazamet városában megrendezett „Fanfares Sans Frontières” fesztivál volt, ahol csapattunk július 12-én több ízben is fellépett a város különböző pontjain, valamint részt vett az esti nagyszabású felvonuláson, amelyen szinte valamennyi táncműfaj képviseltette magát.

Utunk végcélja a július 13. és 19. között, a portugáliai Maiorca városában megrendezett 33. „FestiMaiorca” Nemzetközi Néptáncfesztivál volt, ahol mindkét együttes (Szarkaláb és Ördögborda) táncosai nagy sikerrel mutatták be műsoraikat. A helyi, mexikói és görög együttesekkel közösen többször mutattuk be táncainkat Maiorcán, Figueira da Fozban, Ferreira-a-Novában. Szabadidőnkben az Atlanti óceán vizében pihentük ki a hosszú út és a fellépések fáradalmait.

Rengeteg új barátot szereztünk e fesztivál alatt, a csodálatos vendégfogadást szintén egy erdélyi meghívással szeretnénk majd visszazonozni.

A közel egyhónapos turné mintegy záróakkordjaként a 37 fős csapat Barcelona és Velence érintésével július 22-én Budapestre érkezett, ahol részt vett a „Vendégségben Budapesten – Határon Túli Magyar Fiatalok Találkozásán”.

Ezen találkozó alkalmával a balatonfelvidéki „Művészetek Völgyében” mutatkoztak be az együttesek, a Szarkaláb az új, „Együttélésben” című műsorát adta elő, az ördögbordások pedig immár a nagycsaphoz csatlakozva táncolták el műsorukat.

Pillich Balázs

Népművészet Ifjú Mestere-díjasok 2007-ben

Benczédi László székelyudvarhelyi faragó

Csonka Ferenc vajdasági népi hegedűs

Dienes Nikolett kisgyőri gyapjuszövő

Dobos Krisztina felsőpakonyi börműves

Farkas László és Molnár Anna táncosok

Jófejű Kinga győri csipkekészítő

Kelemenné Hézszer Katalin budapesti vászonszövő

Konyári Ibolya nyíracádi népi ékszerkészítő

Milleiné Kelemen Csilla lengyeli csipkekészítő

Németh András pomázi tekerős

Ónodi Béla váci táncos szólista

Szőke Péter tiszakécskei citerás

Szűcs Judit tiszafüredi fazekas

Jasen Trió (Pécs)

Vizin Zenekar (Pécs)

Napsugárkisasszony világgá megy

A leánykori nevem Kiss Edit. Budapesten születtem 1942-ben. Van egy aranyos nővérem is, Nóra, aki most elismert festőművész. Gyermekkorunkat 1956 novemberéig Budapesten töltöttük, a kommunizmus minden gyötrelmével és félelmével. A Móricz Zsigmond körtérnél laktunk, a Verpeléti úton.

Édesapám a Magyar Nemzeti Bankban dolgozott. 1948 után nagyon alacsony beosztásba került, mert osztályidegenek voltunk. Apám felmenői csallóközi nemesek voltak. Vízkeleti és Lidértejedi dr. Kiss Elemérnek hívták. Ő nagyon békés, kedves, szerető szívű ember volt. Engem haláláig, majdnem kilencven éves koráig, „Napsugárkisasszonynak” hívták.

Édesanyám is végtelenül intelligens asszony. Ő gyógyszerész volt, a kórtéri patikában dolgozott. A szüleink mindketten olyan családból származtak, ahol az oktatásnak, a tudásnak, igen nagy jelentőséget tulajdonítottak. A miénk nagyon hagyománytisztelő család volt, a tegeződés meg a barátkozás nem volt szokásban a felnőttek és a gyerekek között. Ők voltak a szülők, mi voltunk a gyerekek. A gyerekeket nagyon szerették, nagyon ápolták, de voltak olyan helyzetek, amikor a gyerekeknek nem lehetett szavuk.

Nóra tizenhét éves, én tizennégy voltam, amikor elhagytuk az országot. Hozzá tartoznak a gyerekkoromhoz a drága nagyszüleim, mégpedig az anyai nagyanyám és az ő második férje, Kozma István. Ő a neves Kozma családnak a sarja volt. Színészek, írók, tudósok voltak közöttük. Amikor idegeneket akartak költöztetni a lakásunkba, akkor az én szüleim azt mondták, hogy csak azt ne!

Egy nép határait nemcsak sorompók jelzik, hanem elsősorban és leginkább az a vérpiros vonal, mely szívkamrától szívkamráig ér és húzódik óceánok és földrészek között. Cleveland, 1973.

Lauer Edth (fotó: Pintér Márta)

Akkor öregapa és nagyanyó – úgy hívtuk a nagyszüleimet, – beköltöztek hozzánk és így meg tudtuk tartani a lakásunkat.

A nagymamámmal rengeteget kártyáztunk. Imádtam vele beszélgetni, rövizni, mindent. A nagyapám sokszor szavalt nekem Shakespeare szonettekét, amelyeket tudta angolul is, magyarul is. Meg vagyok győződve arról, hogy az én nagy irodalom-szeretetem innét származik.

A Váli utcai általános iskolába jártam. Miután a nyolcadikat befejeztem, gimnáziumba mentem a Villányi útra, ahova csak másfél hónapot jártam. Ugye, szeptemberben kezdődött az iskola, és október 23-án már be is végződött számomra az otthoni tanulás. Jött november 4. Elmenekültünk az országból. Utána Amerikában kezdtem el a kilencedik osztállyal a gimnáziumot.

Édesapám októberben a Magyar Nemzeti Bankban, a forradalmi bizottságban tevékenykedett. November elején valakitől meghallotta, hogy ezeket az embereket mind össze fogják szedni. Részben ez készítette a szüleimet arra, hogy elhagyják Magyarországot. A másik ok az volt, hogy tudták, előreláthatóan mi nem kapunk lehetőséget itthon, hogy egyetemre menjünk. Amint mondtam, nálunk a tudás, a tanulás hihetetlen fontossággal bírt. Lassan rászánták magukat ők is, hogy elmenjünk az országból. A többi családtag, édesanyámnak a húga, Erzsébet már kiment három kisgyerekekkel. Sorra búcsúztak el tőlünk. Minden ilyen búcsúzás megerősítette a szüleimet abban az elhatározásban, hogy mi is útra keljünk.

A családjunk egyik barátja felajánlotta, hogy először édesapámat és engem visz el, mivel édesapám volt a legnagyobb veszélyben. Utánunk jön édesanyám és a nővérem. Hát ez így is történt. November 22-én, egy másik baráttal, a most Bécsben élő Mocsáry Gyurkával, aki valahogy szert tett egy taxira, – hogy szépen mondjam – kimenekültünk. Mocsáry Gyurka vezette a taxit, Szabó Károly, aki később a nővérem férje lett, édesapám és én kimentünk a határ körzeté-

2001-ben, Pünkösdszombatján történt. Hazafelé tartottam a csíksomlyói búcsúról. Kényelmesen elhelyezkedtem a zarándokvonal hátlófülkéjében, a szívemben béke volt és valami megfoghatatlan csendes öröm. A gondolataim előre-hátra repdestek a mögöttem álló nap eseményeinek rengetegében. Lelki szemem előtt, mint valami hatalmas égi moziban, kavargtak a csíksomlyói búcsú semmihez sem fogható, szépséges képei. Pontosan megszámloltam, aznap tizenkétszer vert meg az eső. Olykor-olykor egy kis jéggel is megtetézve. A ruhám, a hajam már megszáradt. Rajtam kívül csak egy kedves, mosolygós, korombeli hölgy utazott a fülkében. A barátnőm átült egy kiránduló buszra, s maga helyett ajánlotta szíves barátságomba az új útitársat. Sokat beszélgettünk-e hazáig, keveset? Már nem emlékszem. Amnyit megjegyeztem, hogy az asszony az „Óperencián is túl”, Amerikában él. Ősszel újra találkoztunk. Lauer Edit Magyar Örökség-díjat kapott. (Sütő András mondta a laudációt, sajnos a hangját csak magnetofonról hallhattuk.) Ezúttal sok mindent megtudtam róla. Rövid beszédet is mondott, okos volt, egyszerű és sugárzóan szép. Közös barátnőnk jóvoltából még néhányszor találkoztunk.

2003-ban, a Magyar Baráti Közösség Tanácsa nevében meghívott Ohio Allamba, a Reménység Tavához, a Szent István napja előtt tartott ITT-OTT Találkozóra. Az évente megrendezésre kerülő egyhetes eseményre közel száz amerikai magyar gyűlt össze. Idősek, fiatalok, gyerekek. Világhírű kiválóságok és egyszerű emberek családjaikkal. Valamennyien tele lázas tenni akarással, hogy megmaradjon a „közös haza”, a magyar nyelv, a népdalok, a magyar élet. A nagy sorskérdésekről tartott előadásokat, tanácskozásokat, kirándulások, varázslatos hangulatú beszélgetések, a Dívó együttes hangversenyei, az én műsoraim színesítették.

Feledhetetlen találkozások sora tette számomra világgá, hogy mennyire hamis a kép, amelyet tudatosan alakítottak ki bennünk az elmúlt évtizedekben, róluk, a „disszidensekről”. Nem ismerjük az igazságot arról a hatalmas tragédiáról, amelynek részesei voltak. Elfelejtettük őket, akiket a történelem dühödtt forgószerei kiszakítottak közülünk. Lauer Edit nagy utak után hazatért. Valóban hazatért! Megkértem, hogy beszélje el, miként történt.

(Kóka Rozália)

be. Mosonszentjánosban volt egy címünk, ahova bementünk, és az a helyi ember átvett minket egy bizonyos pontig. Természetesen voltak nehézségek, volt félelem, volt pár tank, ami elálta az utunkat, de erre fel voltunk készülve. Vittünk italokat, átadtuk és mehettünk. Akkoriban ez így ment.

Azt mondtuk a katonáknak – erről volt egy papírunk is –, hogy mi egy színésztársulat vagyunk. Most mondd meg! Színésztársulat! Odaadtuk az üveg ezt, meg az üveg azt, azt hiszem, hogy ez kétszer történt meg, míg odaértünk a határra. Ott fogadott bennünket a Svéd Vöröskereszt és egy nagyon kedves osztrák úr. Akkor az osztrákok tényleg gyönyörűen viselkedtek. Emlékszem, Gottlober úr volt a neve. Édesapámnak a rokonai és édesapám is remekül beszéltek németül. Tudtak tárgyalni. Rögtön egy szállodában szállásoltak el bennünket. Másnap reggel édesapám megkérte Gottlober urat, hogy hívja fel a rokonainkat.

Élt ott kinn egy édes, aranyos nagynéném, hozzá költöztünk. Mintha bekeveredtem volna a Paradicsomba. Amikor felébredtem reggel, a szobalány behozta a kakaót. Azt se tudtam, hogy hova estem! Ott voltunk egy hétig. Szörnyen izgultunk édesanyáméért. Ők egy héttel később tudtak eljönni. Számukra már nem adódott olyan

Kiss Edit és Kiss Nóra (1943 Karácsony)

kényelmes, taxis megoldás – a taxit otthagytuk valahol a mocsarakban vagy az erdőben –, ők bonyolultabban, vonaton és szekéren utaztak. Aztán végre ők is megérkeztek. Így történt a kimenetel.

Számomra a legborzasztóbb a nagyszüleitől és a barátaimtól való elszakadás volt. Rettenetes volt! A családból más mindenki elhagyta Magyarországot.

A szüleim számára nagyon nehéz évek következtek. Én, a tizenéves kislány másként láttam a világot, más céljaim voltak, mint a felnőtteknek. Édesapámék soha egy zokszót nem ejtettek arról, hogy nekik mennyire nehéz az életük.

Ebben az időben a világ nagy befogadókészséget tanúsított a menekültek iránt. Édesanyámnak volt egy drága keresztapja, Szőke Lajosnak hívták, ő Dél-Afrikában lakott, s egy unokatestvére is Amerikában, Kovács Ferenc. Mindketten nagyon nagy féltéssel figyelték a magyar eseményeket. Amikor megtudták, hogy kikerültünk, mind a kettőtől kaptunk meghívást, hogy menjünk hozzájuk.

Édesapám Dél-Afrikába akart menni, de nálunk nőuralom volt, és leszavaztuk szegényt. Dehogyan megyünk Dél-Afrikába! Mi Amerikába akarunk menni, ahol az ember mindenütt aranyat talál, oda kell menni! Végül felvettük a kapcsolatot Kovács Ferencel és feleségével. Abban az időben magánemberek is, intézmények is adhattak meghívólevelet. Hát így mi Marylandbe, egy Washington melletti városkába kerültünk.

A bécsi családtól Wiener Neustadtba, táborba kellett mennünk, ahol az Amerikába jelentkező embereket gyűjtötték. Karácsony napján, autóbusszal átmentünk Münchenbe, egy katonai táborba. Azt hiszem, ott láttam életem második vagy harmadik fekete bőrű emberét a katonák között. Állandóan csokoládéval traktáltak minket, persze ez nekem nagyon tetszett. Január első napjaiban repülővel a Camp Kilmer nevű ameri-

1956 novemberében, a bécsi amerikai nagykövetség épületénél: Kiss Nóra, Kiss Edit, dr. Kiss Elemér, Kiss Éva

kai táborba vittek, ahol minden menekültet ellenőriztek. Orvosi vizsgálat is volt, a sztorikat is ellenőrizték, politikailag is ellenőriztek mindenkit. Akkor odajött értünk Kovács Ferenc és a felesége, Kati.

Emlékszem, hogy egy hatalmas, csillogó autóval érkeztek, csak néztünk. Jesszusom! Mind a négyünket beleültettek. Mondanom se kell, hogy se bőrdünnök, se csomagunk nem volt, azokkal nem volt gond!

Amikor először elmentünk egy vendéglőbe és kivettem egy kenyeret a kosárból, édesanyám rámszólt, hogy:

– Ne vedd ki az egészséget, biztosan nagyon drága!

Erre ők azt mondták, hogy egyem meg bátran, nem kérnek külön pénzt a kenyérért. Ilyen kis apróságokra emlékszik az ember ennyi év után is.

Aztán beköltöztünk hozzájuk. Volt egy velem egykorú, nagyon kedves fiúk, Ákos, aki aztán Vietnámban halt hősi halált 1968-ban. Nagyon jól megvoltunk. Neki borzasztó lehetett, egy ilyen kis ágrólszakadt leány-

zóval járkálni, mint én voltam. Pont úgy is néztem ki, mint egy menekült! Volt két szoknyám és két blúzom, amit a Bécsi Vöröskeresztől vagy valamilyen más jótékonyági szervezettől kaptunk. Képzeld el, szégyény tizennégy éves fiú, hogy érezte magát, amikor rá volt bízva egy ilyen lány? Szemüveges, hosszú, sovány, nem tudom én, milyen lány.

Először angolul tanultam meg, mert nagy szükségem volt rá. Szerencsére nagyon jó nyelvérzékem van. Azután spanyolul kezdem tanulni, és három hónap múlva már remekül társalogtam. Angolban nincs akcentusom, aki velem úgy találkozik, hogy nem tud semmit a hátteremről, soha nem gondolná, hogy én nem Amerikában születtem.

A középiskolában az angol tanárnőm déli akcentussal beszélt, ami számomra nehezen volt érthető. Amikor végeztem, angol nyelvből csak „C” minősítést kaptam, ami itt a hármasknak felel meg. Én nagyon sokat dolgoztam azért, hogy jól tudjam az an-

gol nyelvet, és ezért nagyon fel voltam háborodva. Oda is mentem a tanárnőhöz és megkérdeztem, hogy miért? (Ekkor kezdtem merész lenni Amerikában. Magyarországon már merész voltam azelőtt is!) Oda mentem hozzá és megkérdeztem:

– Miért csak „C”-t kaptam angolból?

Azt felelte:

– Hogyha a bennszülöttek csak „C”-t kapnak, akkor egy idegen nem kaphat jobbat!

Ezt én akkora igazságtalanságnak tartottam, hogy azt mondtam magamban, ezt én soha többé nem hagyom! Nem is hagytam! Azután tényleg kiváló jegyekkel tanultam tovább.

A szüleim számára nagyon nehéz idők voltak ezek. Mindketten csak igen alacsonyrangú munkát kaptak. Édesapám a doktrátusával lámpákat adott el, pedig nagyon jól tudott angolul, hiszen ifjú korában egy évig az Oxfordi Egyetemen is tanult. Édesanyám ott kinn egy kis céghez került, ahol békákat meg majmokat boncoltak. Mosogatóként kezdte a laboratóriumban. A

Lauer Edith – „Kis Magyarországnak Amerikába szakadt nagyszerű Asszonya”

Ajánlás a Magyar Örökség-díj elnyerésére

Lauer Edith-et, a Magyar Amerikai Koalíció elnökét minden tekintetben érdemesnek tartom arra, hogy Magyar Örökség-díjjal tüntessék ki.

Indokolásban a bőség zavarával küzdök. Ha csupán az elmúlt évtizedben végzett áldozatos közösségi munkáit próbálnám vázolni, hosszadalmas beszámolóit kellene írnom, tények sokaságát felsorolnom, hogy rendkívüli érdemeire fényt vessék. Fényt mondok és közhírré tétetést, mert Lauer Edith keveset beszél, és sokat cselekszik; szerénységénél csak áldozatkészsége nagyobb, mindennek megsegítése, amivel tragikus nemzeti sorsunk máig fájdalmas sebei gyógyíthatóak. Így szólván, szívöbkkentyűs retorikát kerülendő, tényeket sorolok.

Lauer Edith anyagi és erkölcsi támogatásáról beszélhetnek sokan Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján, Délvidéken és Magyarországon. Mecénásként szólhat róla a kolozsvári Református Kollégium tucatnyi ösztöndíjas tanulója, a marosvásárhelyi Pápiu Gimnázium négy diákja, a délvidéki magyar egyetemisták egy csoportja. Kezdeményezte, és sikerrel működteti azt az amerikai magyar ösztöndíjazást, minek eredményeként a marosvásárhelyi orvosi egyetem húsz magyar hallgatója részesül évi 10 000 US dollár tanulmányi támogatásban.

Ajánlásomhoz csatlakozna most az elcsatolt magyar területek jó néhány kulturális intézménye, amelyeknek munkáját, fennmaradását jelentős összegekkel segíti folyamatosan Lauer Edith. Ilyen, pl. a Beregszászi Tanítóképző Főiskola Amerikai Baráti Köre, a Chicago-i Délvidéki Diákszegélyező Egyesület, az erdélyi Szórvány Alapítvány, a kolozsvári Korunk c. folyóirat, a székelyföldi Juliánus Alapítvány, a pozsonyi Madách Könyvkiadó és a Szabad újság c. hetilap, a szlovákiai magyarság kulturális szövetsége, a CSEMADOK. Helyszűke miatt ugyancsak röviden szólok Lauer Edith rendkívül fontos politikai tevékenységéről, amelyet a Magyar Amerikai Koalíció elnökeként folytat sok esztendeje. 1994-1997 között – néhány munkatársával egyetemben – hat ízben találkozott és tárgyalt Clinton elnök-

kel Magyarország NATO-tagságának pozitív rendeződése ügyében. Jó érzés volt hallanom tőle, hogy protokolláris vacsorán Amerika elnökének asztalszomszédjaként szólhatott a forradalmas 1956-ról, Magyarországról, kisebbségi létben küszködő magyar nemzeti közösségekről. Ezzel most csupán azt akarom érzékeltetni, hogy Lauer Edith azok közül való, akik méltó módon képviselik nemzeti érdekeinket a nyugati világ magas politikai köreiben is. Ünnepi mozzanatokon túl ezt oly sikeres konferenciák jelzik, mint a washingtoni Potomac Alapítvánnyal közösen rendezett tanácskozás. Kisebbségi jogokról, határon túli magyarok jogfosztottságáról Washingtonban értekezni: életbevágóan fontos cselekedet. Ime, ilyen tények segítik azt, aki Lauer Edith szellemiségét, hűségben fogant magyarság szolgálatát próbálja vázolni.

Bizonyos, hogy sok mindenről, ami a nevét fényesítené, nem szólhattam. A szebbik nem kedves hajításaként szeretnie kell a tükröt, de senki nem láthatta őt a karrierkergető becsúgy, a kivagyiság tükrében tetszelegni. Szabó Dezsővel szólván, a vokális tatárjárások, az elszabadult retorika idején Lauer Edith már-már a szóval cselekvés, a titkon tartott jótett biblikus követelményével próbál segíteni kotta és hang, fogadkozás és véghezvitel megbillent egyensúlyán. Nem lenne jó képviselő jelöltnek. Semmit sem ígérne, mindent beváltana legjobb tudása, képessége szerint a feléje szálló kívánalmakból, de ki szüntetné be közben a népmaszlagolást? Évek folyamán, nemzeti ügyünket tárgyaló-taglaló sokadalomban nagy ritkán hallhattuk beszélni. Magam is észlelhettem akkor, hogy szép szavak dívatbemutatóján a szigorú tárgyyszerűség híve, a könnyen és gyorsan fakuló jelzőknél pedig többre becsüli a tartós főnevet. Ezért igyekszem én is tartózkodni a pántlikás befejezéstől, mondván bezárólag: Lauer Edith, Kis Magyarországnak Amerikába szakadt nagyszerű asszonya minden tekintetben megérdemli, hogy a Magyar Örökség Díjával tüntessék ki.

Marosvásárhely, 2001. szeptember 23.

Sütő András

Beszélgetés Sütő Andrással – inspiráló példakép (2005)

boncoláshoz csak évekkel később juthatott, mert ő nem beszélt angolul.

Tizennyolc éves koromban beiratkoztam a Marylandi Egyetemre, ami hozzánk a legközelebb volt, mert másra nem volt pénzünk. Köztudomású, hogy az amerikai egyetemek, főleg a magánegyetemek igen drágák. Én otthon laktam, és amikor már két éve jártam az egyetemre, akkor találkoztam férjemmel, John Lauerrel. Ő egy nagymenő, nálam három évvel idősebb, minden egyetemi szervezetben vezető, kiváló sportoló, jóképű, jó természetű, jópofa fiú volt.

Én eredetileg nem akartam korán férjhez menni. Előbb a karrieremet szerettem volna kialakítani, meg Spanyolországba akartam menni, meg nem tudom, hogy még mi mindenről álmodoztam, de ezek a tervek hamarosan megváltoztak.

Szegény szüleim nagy bánatára, két év után kimaradtam az egyetemről. Egy évre abbahagytam a tanulmányaimat, hogy dolgozzam és megteremtsem az anyagiakat a házasságunkhoz. Johnnak még egy éve volt hátra. Édesanyám és édesapám engem megeskettek tizenötösör, a vőlegényemet huszonötösör, hogy befejezem az egyetemet. Mi megesküdtünk nekik, és be is fejeztem.

1963-ban összeházasodtunk. Egyik héten a Johnnak a ballagása volt az egyetemről, a másik héten beültünk a kocsiba és vezettünk három napig, John Dél-Texasban elfoglalta az első állását. Én egész úton sírtam, mert Dél-Texas az Isten háta mögött van. Ez volt az első alkalom, hogy a szüleimet elhagytam, borzasztó nehéz volt. Huszonegy éves voltam, a férjem huszonnégy.

Ez volt júniusban, augusztusban bementem az egyetemre – ez is egy édes történet!

Ez egy kis Dél-Texasi Egyetem, ami a mi városunkban volt. Mondtam, hogy két évet már befejeztem, és szeretném folytatni a tanulmányaimat. Azt mondták, hogy ó, igen! Lehet. Örömmel fogadnak, hát tulajdonképpen milyen szakos vagyok?

Mondom:

– Orosz szakos vagyok. – Hát ettől leesett az álluk.

– A kommunisták beszélnek oroszul. Hogy-hogy ezt a nyelvet tanulta?

– Hát úgy, hogy ilyen szakos voltam. Itt milyen nyelvet lehet tanulni?

– Spanyol!

– Hát jó, akkor spanyol szakos leszek!

Spanyol-angol tanári szakra mentem. Befejeztem a tanulmányaimat és nagyon jól mentek a dolgok. Megszültem az első gyermekemet, Krisztát és utána tanítottam egy évig. Ezután visszamentem az egyetemre. Annyira jó volt, és annyira élveztem, hogy a mesteri fokon is befejeztem a tanulmányaimat. Négy évre rá megszületett Andrea lányom.

Lenn éltünk Dél-Texasban, egy ici-pici városkában, ahol annyira más volt az élet, mint amit én valaha Budapesten vagy Washington mellett addig megtapasztaltam. Eleinte nagyon nehéz volt, nagyon egyedül éreztük magunkat. Két fillérünk nem volt, még telefonhívásokra se tellett. Be volt osztva, hogy péntek délután öt-öt percre felhívtuk a szüleinket, édesanyámékat és John szüleit. Jó edzés volt!

Öt esztendeig maradtunk Dél-Texasban, azután még tizenkét-tizenhárom városban laktunk.

*Lejegyezte: Kóka Rozália
(folytatása következik)*

30 ÉVES AZ ERDÉLYI TÁNCCHÁZ

2007 februárjában a kolozsvári tánccház már megünnepelte alakulásának harmincadik évfordulóját. Ezúttal a csíkszeredai tánccház ünnepli egykori alapító együttese, a Barozda koncertjével ezt az eseményt, majd a mindenkori erdélyi tánccházások nagy találkozója következik. A háromnapos rendezvény programja:

2007. szeptember 27.

Primások találkozója – Erdélyi hagyományörző zenekarok seregszemléje

2007. szeptember 28., 19 óra

Barozda koncert a csíkszeredai Szakszervezetek Művelődési Házában Közreműködnek a Barozda barátai és a Sebő együttes alapító tagjai. A koncert után hajnalig tartó tánccház.

2007. szeptember 29.

30 éves az erdélyi tánccház

10-17 óra, Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes székékháza:

Régi és mai filmek vetítése tánccházról, adatközlőkről.

16 óra, Sportszarnok:

Kézműves kiállítás és vásár megnyitója

17 óra, Hargita Nemzeti Székely

Népi Együttes kamaraterme:

A bukaresti televízió magyar adásának tánccház asz arhív felvételei

Meghívottak: Simonffy Katalin,

Csáky Zoltán és Pávai István

18 óra, Csíki Székely Múzeum: Fotó- és képzőművészeti kiállítás megnyitója

19 óra, Sportszarnok:

Évfordulós gálaműsor

Utána tánccház

Miniszteri kitüntetések

BESSENYEI GYÖRGY-DÍJ

F. Tóth Mária vezető főtanácsos

Skrabut Éva népművelő

ÉLETFÁ-DÍJ

Neuwirth Annamária táncpedagógus

Torma László népi bőrműves

WLASSICS GYULA-DÍJ

Gombos András táncpedagógus

CSÁNGÓ KULTÚRÁÉRT-DÍJ

Dr. Tánczos Vilmos egyetemi tanár

MEZŐFÖLDI DUDÁSOK

A tudatos népzene gyűjtés megindulása, Bartók és Kodály munkássága kezdetén a legtöbb dudás a Felvidéken élt, így a Dunántúlról és az Alföldről gyűjtött dudafelvételek számát sokszorosan meghaladta a Palócföldről és környékéről származó anyag mennyisége.

Ez az állapot fennmaradt egészen a kortárs gyűjtések idejéig, így – a szlovák dudásokat is beleszámítva – valóban jelentős dudaközpont képe rajzolódik elénk a Felvidéken.

Míndez olyan érzést kelthet bennünk, mintha a Felvidék népességének szorosabb kötődése volna a dudahagyományhoz, mint a magyar nyelvterület más térségein élőknek. Ezt az érzést erősítheti bennünk Madarassy László *A palóc duda* címmel, a múlt század első felében megjelent írása is, amiből arra következtethetünk, hogy a tárgyalat dudatípus palóc sajátosság.

Manga János, a Palócföld kutatója is magyarázatot keres a felvidéki dudahagyomány virágzására. Szerinte ez a térség a két világháború között nagyon elszegényedett, ami kedvezően hatott az archaikus hagyományok fennmaradására. Mint írja, a szegény embereknek nem volt pénzük cigányzenészeket fogadni, ezért be kellett érniük az egyedül játszó dudással is.

Éz nyilvánvalóan igaz, de más magyarázatot is számításba kell venni. Érdemes megfigyelni, hogy a jelzett időszakban a magyar nyelvterület legnagyobb része el volt szegé-

nyedve, mégsem találunk mindenütt dudásokat. Elég, ha csak a szabolcs-szatmári régiót említjük, ahol a máig ható szegénység ellenére dudásokról emberemlékezet óta nem is hallottak. Az anyagi helyzet tehát önmagában még nem magyarázat a dudakultúra meglétére vagy hiányára, vagyis máshol kell keresnünk az okokat.

A palócföldi dudások esetében olyan helyi hagyományról lehet szó, ami az adott környezetre, az ott kialakult életformára inkább jellemző, mint a magyar nyelvterület egyéb térségeire.

A Kárpát-medence (a történelmi Magyarország) három nagytérségre osztható, melyek életformája gyökeresen eltérő:

- *A Kárpátok hegynyomulata: Felföld*

- *A medence lapos síksága: Alföld*

- *A köztes domb és hegvidék: Mezőföld*

Alföld és felföld szavainkban világos és érthető utalás van a földrajzi, domborzati állapotokra. A mezőföld megnevezés első megközelítésben már nem olyan egyértelmű, mivel mező szavunkat az utóbbi időben füves legelő, tarka virágú rét, vagy kaszáló értelemben használjuk, holott nem ez az eredeti értelme.

Mező szavunk eredetileg közt, köztest, közepet, illetve középezt jelentett. Egy folyó két ága között elterülő vidék, ami alkalmas lehetett legeltetésre, ugyanúgy mező volt, mint ahogyan például a két hegy vagy két település közötti lankás domboságokat, füves térségeket is mezőnek nevezték eleink.

Mező szavunkat az európai nyelvekben mindenütt megtalálható *mezo, meze, mede, medi, midi* stb. változatokban ismerhetjük föl, melyek értelme itt is köztes, közepes. A történelmi folyamköz – e szerint – ugyanúgy mező (Mezopotámia), mint a magas és mély hangok között elhelyezkedő közepes hang, a *mezzo*.

Földrajzi értelemben tehát a mező jelentheti egy nagyobb térség középső részét, ha síkban gondolkodunk (például a Mezeta Spanyolország kellős közepén), domborzati viszonylatban pedig a magasföldek és mélyföldek között elterülő dombosági, középhegységi területeket.

A Kárpát-medence magashegységeinek pásztorkodását a nagynyájás, külterjes juh-tartás jellemzi, míg az Alföldön jellegzetes nagyállattartó, síkvidéki pásztorkodás folyik, hatalmas gulyákkal, ménesekkel.

Ezekkel élesen szembeállítható a mezőségi, dombosági térségek sajátos pásztorkodása, melyre a kiscsordás dísznótartás és juhászat jellemző. A dudások pedig – mint köztudott – jobbára a kanászok és juhászok közül kerülnek ki. A marhapásztor csordások ritkábban, a lovaszok, csikósok pedig egyáltalán nem dudálnak. A havas-hegyi juhászok is inkább furulyát, tilinkót használnak, nem dudát.

Fontos tudni, hogy nemcsak a Felvidéken található mezőföld jellegű területek. Keleten a Kárpátok és az Alföld között ugyanúgy megtalálhatók azok (például Mezőség), mint nyugaton (Dunántúli domboság, Mezőföld).

A Dunántúli középhegység, a Bakony térsége, valamint a dímbes-dombos Somogyország és Tolna is még néhány emberöltővel ezelőtt a dudások paradicsomának számítottak. Malonyai idéz egy idős somogyi pásztort, aki szerint a XIX. század végén még majd minden valamire való pásztornak volt dudája.

Ez utóbbi területen azonban a dudahagyomány már jóval a népzene gyűjtés megindulása előtt visszaszorult, illetve átkerült a helyi nemzetiségek kezébe (horvátok, szlovének).

foto: Berán István

Dudafejek a Kárpát-medencéből: Seres Imre középtúri (Hont megye), Pál István tereskei (Nógrád megye) és Szikora János palásti (Hont megye) dudások hangszerei

Keleten hasonló történt. Erdélyben a folyamatosan beszivárgó románság vette át a pásztorkodást annak teljes eszköztárával, így a bőrdudával együtt.

Az Arad és Hunyad megyei román dudások ma is magyar dudán játszanak, ami külső megjelenésre a felvidéki és palócföldi dudákkal teljesen azonos. Az egymástól távol eső területeken (akár egymástól ezer kilométerrel távolabb) készített dudák faragott bakfejei rég letisztult formavilágról, meggyökeresedett hagyományokról tanúszkodnak. A bökő állatot mintázó, szarvas dudafejek ólomszítésre épp olyan jellegzetes, mint a homlokrészen elhelyezett naputánzó tükröbetét. A dudafejbe természetesen kontraszpos kettős sípszár csatlakozik, mint mindenütt a hajdani magyar nyelvterületen.

A Kárpát-medence három nagytérségének, a Felföldnek, Alföldnek és Mezőföldnek népessége ősidők óta helyben élt, s hagyományos tevékenységét a huszadik századig változatlan formában végezte. Ezt jól példázza az, hogy pl. a magashegységi életforma és kultúra emberemlékezet óta változatlan, s azonos a Kárpátok egész hegyvonulatán, annak ellenére, hogy az ott élők – ma már – különböző nyelvű etnikumokhoz tartoznak (górálok, rótok, ruszinok, rutének, huculok, mócok, románok stb.).

A síkvidéki állattartás sem változott sokat a legutóbbi időkig. A szilaj, külterjes pásztorkodás szinte a neolitikus idők óta idézi.

A dombsági és középhegységi térségek kultúrája is ugyanígy, valaha egységes lehetett, s a mostani palócokéhoz hasonló életmódú és kultúrájú népesség lakta a nyugati és keleti Mezőföldet egyaránt, a mai felvidékiekhez hasonlóan. Mivel ez a kultúra alaposan eltért a hegyvidéki népek hagyományos életformájától, a vegyes házasság itt sokáig szóba sem kerülhetett, így a vele járó nyelvi asszimilációnak sem akadt úgy táptalaja, mint napjainkban.

A magyar dudahagyomány tehát szorosan kötődik a juh és disznótartó pásztorok, a juhászok és kanászok tevékenységéhez, ami a Kárpát-medence mezősi területein valószínűleg kialakulása óta zavartalanul folyik. Ezen nemigen változtatott az sem, hogy az eltelt évezredek folyamán időről időre más-más hatalmak terjesztették ki uralmukat a Kárpát-medencére. Az itt élő pásztorok és parasztek ugyanúgy mélyen, kitéphetetlenül begyökeresedtek a környezetbe, mint az anyatermészet adta helyi növényzet és állatvilág.

Ennek az ősi kultúrának a huszadik század gyökereiből kifordult életformája vetett véget, aminek szomorú eredménye, hogy sikerült a múltat végképp eltörölni.

Kozák József

...dudást?

Hát persze, a szomszédban lakott!

Idős emberekkel beszélgetve mindig eszembe jut Hankóczy Gyula néprajzkutató biztatása, még ma is lehet dudás nyomokat, emlékszilánkokat találni, csak nyitott szemmel kell járni!

Egyik barátom édesanyja, Rosta Lászlóné, Ida néni (68), aki 1950-ben költözött Veszprémbe, de a Vas megyei Szergényben nőtt fel, vágta rá a kérdésemre, miszerint volt-e feljűk dudás, hát persze, a szomszédban lakott...

Megörültem, s mikor kicsit több idő volt, sor került a beszélgetésre.

Badics Lajosnak hívták – kezdte Ida néni. Már meghalt, valamikor az 1980-as évek elején. Magától tanult mindent, a hangszereket is ő készítette, citerát is.

(Nem győztem jegyzetelni, egy eddig ismeretlen dudás kerül elő a kevés adatokkal rendelkező Vas megyéből!)

Volt egy cigány cimbalmos is a faluban – folytatta Ida néni. Nem is tudom, hogy bírta azt a nagy hangszert cipelni a hátán, s Lajos bácsi is ment vele, együtt zenéltek. Bementek az udvarba, pajtába. Azt nem tudom, hogy kaptak-e valami fizetséget. (Dudás és cimbalmos együtt muzsikáltak, hát ez fantasztikus! Szorgalmasan írtam tovább.)

Kicsit félnotás volt ez az ember, furcsa dolgai voltak. (Helyben vagyunk, legalábbis ami a dudásokat illeti...)

Nagykanizsán a gyalogezredben szolgált, de mindig arról mesélt, hogy neki volt a legszebb szürke lova...meg aztán mesélték, hogy kapott három nap szabadságot. Hát két nap múlva a társai még mindig ott találták az állomás padján..., mert nem kiabálták, hogy Vinár felé melyik vonat megy..., de hát az csak egy kicsi falu.. – nevetett jóízűen Ida néni.

(Elérkezettnek láttam az időt, hogy a hangszerről is beszéljünk, hát megkérdeztem, hogyan is nézett ki az.)

Felcsillant szeme az „adatközlőnek”, erre a kérdésre is jó választ tud adni:

Hát disznóvágáskor a veremből kihúzták nádat...

(Átfutott bennem, hogy a Néprajzi Múzeumban őrzött „nádvályús” sípszára lehetett..., de már folytatta is...) és akkor egy csuprot, meg a disznó hólyagját rakták össze..., na milyen duda... köcsögduda!

Kezemben megállt a toll, megköszöntem a beszélgetést. Ida néni még mosolyogva gondolt vissza a régmúltra, majd Laci bácsi töltött még egy pohár bort, s elbúcsúzkodtunk. A ma is elszánt gyűjtőknek igazuk van, érdemes menni, érdeklődni, még ha nem is mindig azt kapjuk, amit szeretnénk. Ha egy mondat, egy gondolat is gazdagítja múltunk megismerését – megéri.

Karakas Zoltán

Mire jó a táncjelírás?

– avagy lelki segítség az újoncoknak, akik még ezután fognak ismerkedni ezzel a tudománnyal

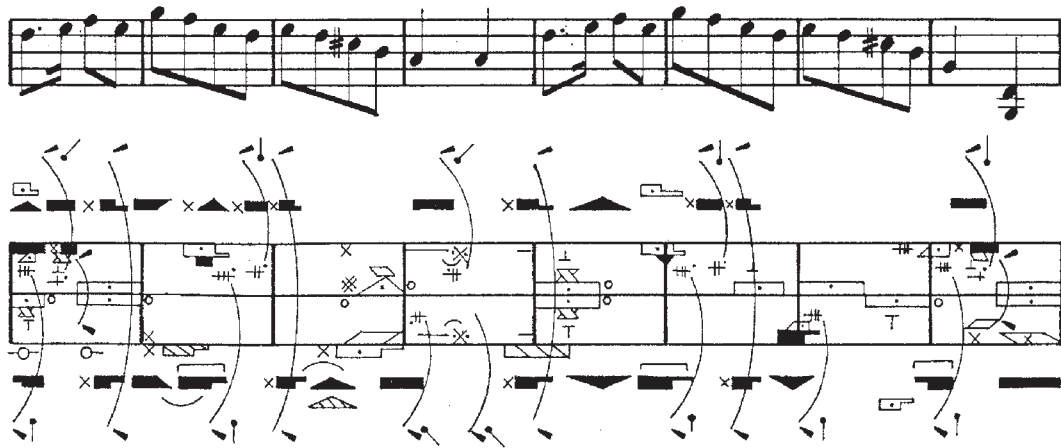
A Magyar Táncművészeti Főiskola 4. éves hallgatója vagyok. Az első három év minden félévében tanultunk kinetográfiát (=táncjelírást) Fügedi János tanár úrtól. Nemrég, a hatodik félév végén szigorlatoztunk belőle. Megkísérlem röviden összefoglalni, hogy mit tartalmaz ez a tantárgy, s én milyen előnyeit látom.

Mit tanultunk? Megismertük az irányok, magassági fokok, mozdulattípusok, lépések, ugrások, testsúlyáthelyezések, forgások, keringések, gesztusok, testrészforgatások, térmértékek, pozíciók, testrészek, ízületek, felületek, élek, érintések, tapsok, csapások, bokázók, hallható és nem hallható dinamika, vezetés stb. pontos értelmezéseit, altípusait és jelölésmódjukat. Le lehet írni a páros és az eszközös táncokat, sőt a térdelés, ülés, fekvés és akrobatika mozdulatait is. Látható tehát, hogy nem csupán a néptánc lejegyzésére alkalmas, hanem más színpadi vagy hétköznapi mozdulatok leírására is.

A táncjelírás legtöbb hasznát a főiskolától távol, a hétköznapiak hozzák. Néptáncot tanítok egy alapfokú művészeti iskolában. A táncjelírás tanulásának legelső és majdnem legfontosabb eredménye nálam az, hogy rengeteget finomodott a mozdulatelemzési érzékem. Egyre világosabban látom a tanítandó mozdulatok ösz-

Készült is egy érdekes felmérés profi és amatőr táncosok részvételével. A feladat az volt, hogy tanuljanak meg önállóan egy-egy néptánc-motívumot vagy kis táncfolyamatot. Két részre osztották őket. Az egyik csoportnak archív felvételt adtak videón, a másiknak ugyanazon motívumokat táncoltán. A felkészülési idő elteltével be kellett mutatniuk, amit tanultak, amit videóra is rögzítettek. Azoknak a teljesítménye, akik jelírásból tanultak meg, feltűnően jobb volt, szemben a filmről tanulókéval, mert a táncoltatóból könnyebben meg lehetett érteni a mozgás fő vázát, fő tartalmi elemeit, s a mozdulatok ritmusát is jobban át lehet látni. Tanulság: kell a film, de kell mellé a jelírás is.

Harmadik haszna a táncjelírás oktatása. Az alapfokú művészet-oktatás központi tanterve szerint a kinetográfia kötelezően választható tantárgy, tehát ha adódik rá lehetőség, akkor bármikor tudja tanítani a táncpedagógus ezt a tantárgyat.

Kiskállói oláhos (Szabolcs vm.) Tit. 871. D MTA ZTI Ft. 255. 16. Lejegyezte: Lányi Ágoston

szetevőit, így én is egyre pontosabban fogalmazom meg azokat a gyerekeknek.

A mozdulatelemzési készség nem csak a tánc átadását, hanem a befogadását is segíti. Könnyebbé teszi a táncgyűjtési tánc tanulást, továbbá a főiskolai táncgyakorlat és módszertan órákon, továbbképzéseken és nem utolsósorban a táncházakban, táborokban való „táncértésünket”, mozgásértelmezésünket is.

Sőt, kialakít egy olyan igényt, hogy vessük precízebb vizsgálat alá az archív filmeket; leassítva, a tanult szempontok alapján figyeljük meg.

Második haszna konkrétan a táncolták leolvasása. Vannak pedagógust segítő nyomtatott kiadványok – módszertani jegyzetek, eredeti folyamatok leírásai, motívumfüzéseket és koreográfiákat közreadó könyvek –, melyekben szerencsére a pontosabb átláthatóság és értelmezhetőség kedvéért táncjelírás is található. Amikor tanítani szeretnénk, s előtte áttanulmányozzuk ezeket, akkor a szöveges részek elolvasása mellett jól és könnyen tanulhatunk/taníthatunk a táncjelírásból. (Persze az eredeti anyagot is ismernünk kell mellé, de a precíz megtanításukhoz nem elég megnézni filmen, s leutánozni, mert az valószínűleg elnagyolt lesz.) Itt említeném meg, hogy aki nem táncpedagógusként dolgozik, hanem hivatásos táncosként, szintén nagy hasznát veheti a pontos jelírásoknak, ha abból készül fel.

Negyedik haszna: a táncjelírás felhasználása néptánc órán. Ez nem ugyanaz, mint az előző pont. Van, aki a néptánc órákon is használja a táncjelírás alapjait. Lévai Péter módszere szerint, pl. ugró-kötélpálya vagy hosszú, kacsaringós, megszakítás nélküli ugróiskola-pálya mellé itt-ott odarajzol a pedagógus néhány táncjelírást, s elmondja a tanítványoknak, hogy azon a helyen melyik lábba, vagy milyen lábpozícióba, vagy milyen lábfejrészre kell lépni vagy ugrani, hol kell légbokázni stb. Lehet más színű krétával jelölni a jobb és bal lábat. Ezeket játéknak fogják fel a gyerekek, érdekessé teszi az órát, fejleszt a tanuló figyelmét, gondolkodását,

Irodalom

Fügedi János (1993): Tánclejegyző rendszerek I. rész

A kezdetektől a reneszánszig.

In: Táncművészet 1993, XVIII. évfolyam, 1–2. sz. 48–49.

Fügedi János (1993): Tánclejegyző rendszerek II. rész

A barokk és az újkor.

In: Táncművészet 1993, XVIII. évfolyam, 3–4. sz. 49–51.

Fügedi János (1993): Tánclejegyző rendszerek III. rész

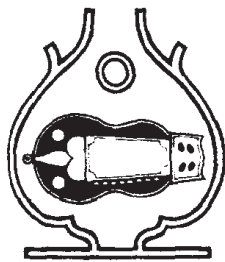
A 20. század.

In: Táncművészet 1993, XVIII. évfolyam, 5–6. sz. 47–49.

Fügedi János (2006): A táncnotáció hatása a mozgáskognitív

képesség fejlődésére. In: Iskolakultúra 2006, 11. sz. 108–122.

KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TEKERŐK

RÖVID HATÁRIDŐRE!

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő mester, népi iparművész

s észrevétlenül megtanul néhány jelet. Esetleg a már ismert táncírás-jelekből a padlóra, táblára vagy vízbázisú filctollal a tükörre ír, felfűz a tanár néhány mozdulatot, pl. magyarázatként vagy éppenséggel találós kérdésként. Persze jól át kell gondolni ezeket előre a pedagógusnak, nehogy ne értsék a gyerekek, mert akkor a visszajára sül el. Tehát itt nem cél a kinetográfia, hanem eszköz. (Más kérdés, hogy a harmadik pontot is lehet játékosan tanítani, de ott már van tananyag, tehát több az elvárás.)

Ötödik haszna az esetleges jegyzetelés táncjelírással. Előfordul néha, hogy a szövegesnél gyorsabb módszernek bizonyul jelírással rögzíteni a tanult mozdulatokat és motívumokat. Pl.: a táncosok és táncpedagógusok számára 2003-ban Csillebércen az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület által szervezett továbbképzésen is láttam így jegyzetelni volt MTF-eseket.

Hatodik haszna: óravázlatban való felhasználása. Az óravázlatokban rögzíteni lehet szövegesen az óra tartalmának lényegi pontjait, s táncírással szakszerűvé, követhetővé, egyértelművé és ellenőrizhetővé lehet tenni azt.

Ha pedig valaki a kötelezőn túl is szeretne még foglalkozni vele, azok számára további tudományos lehetőségeket kínál a kinetográfia: például táncjelírás készítése archív felvétel egy adott folyamatának kockáról kockára való megnézésével, vagy netán a jelírás fejlesztése stb. Ezek már inkább szakdolgozat vagy kutatómunka részei lehetnek.

Végül néhány gondolat erejéig tekintsünk bele a tánclejegyző rendszerek történetébe. Honnan ered a kinetográfia? Évszázadokon keresztül próbálkoztak a táncok lejegyzésével, pl. történelmi társastáncok, balett stb. A XX. században összesen majdnem 100 táncjelírás-rendszert számlálhatunk meg. A ma is használt legelterjedtebb rendszer Lábán Rudolf (1879–1958) nevéhez fűződik, aki 1928-ban Berlinben jelentette be rendszerét kinetográfia néven.

A Lábán-kinetográfia rendszerét Magyarországon elsősorban Szentpál Mária fejlesztette tovább, s ő, valamint Lányi Ágoston oktatta és használta is a gyakorlatban. Ezt tanultuk mi is, de még a mai napig is fejlesztik mestereink, akik a hazai és nemzetközi konferenciákon mindannyiszor újragondolják a kinetográfia rendszerét. Megszüntetik a feleslegesnek vagy mással is helyettesíthetőnek ítélt jeleket vagy elnevezéseket, s eddig még nem létezőket, de szükségességeket találnak ki, egyszóval tovább csiszolják a Lábán-kinetográfiát, aminek használói és fejlesztői egyaránt lehetünk.

Összefoglalva: a táncjelírás lehet cél vagy eszköz. Cél, ha tanuljuk, ha tanítjuk, vagy ha fejlesztjük a rendszert. Eszköz, ha leolvassuk a szakkönyvek jelírásait, ha hozzájárul a tanítási órákon a verbális vagy rajzos magyarázatainkhoz, óravázlatot készítünk a segítségével, vagy jegyzetelünk vele, esetleg filmet írunk le, illetve jobban el tudunk beszélgetni a tánc összetevőiről, vagy csak egyszerűen könnyebb lesz a táncok értése, befogadása.

Láda Júlia

A Hagyományok Háza ajánlata

„Találkozás a néphagyománnyal”

Komplex ismeretterjesztő foglalkozás 7-14 éves gyerekeknek Néptánc, népzene, népviselet, népi hangszerek, népmese, kézművesség, táncház – azaz: „Találkozás a néphagyománnyal”! A délelőtti foglalkozás első részében a Magyar Állami Népi Együttes műsorát láthatják a gyerekek. Ezt követően a bukovinai székely származású énekes és mesemondó, Fábrián Éva mesél a gyerekeknek szebbnél-szebb tündérmeséinkből. A nap hátralevő részében alkotómunka vár a gyerekekre: kézműveskednek, tánc házi foglalkozáson vesznek részt és a Magyar Állami Népi Együttes zenekara segítségével megismerkednek a népi hangszerekkel.

Ajánlott csoportlétszám: 90-100 fő

Részvételi díj: 600,-Ft, kísérőknek ingyenes.

Jelentkezés: Előzetes egyeztetés alapján.

Időpont: 2007. szept. 25., okt. 9., 16., nov. 6., 13., 27.

További információ: nemeth.nora@hagyomanyokhaza.hu

„Szárzafának muzsikája”

Népzenei bérlet 7-10 éves gyermekeknek

Vajon mi lehet az a „szárzafa”, ami muzsikát szolgáltat? Hegedű, brácsa, bőgő, citera, tekerőlant? Esetleg furulya, tilinkó, tárogató? A négy előadásból álló bérlet célja, hogy a gyerekek hiteles előadók tolmácsolásában ismerkedjenek zenei anyanyelvünkkel. A 7-10 éves gyerekek életkori sajátosságainak megfelelően, sokoldalúan, élményszerűen közelítünk a népzenehez, a gyerekek tevékeny bekapcsolódására is építünk. Az előadások alkalmával segítségével hívjuk hagyományos kultúránk más területeit is: a néptáncot, a népmesét, a népszokásokat, kézműveskedést-hangszerkészítést. Így a gyerekek egy kerek egész képet kapnak hangszeres népzeneinkről, illetve a népzene táncot, mesét, jeles napokat kísérő funkciójáról.

A bérlet ára: 2500,-Ft (kísérőknek minden tíz gyermek után egy ingyenes bérlet jár)

Bérletváltás: 2007. szeptember 10-28.

Időpontok: 2007. okt. 11.; nov. 22.; 2008. jan. 24., 31., febr. 7.; ápr. 17.;

Kezdési idő: 14.30

További információ: nemeth.nora@hagyomanyokhaza.hu

„Ide nézz a figurára!”

Néptáncos bérlet 7-10 éves gyermekeknek

A Hagyományok Háza 2007. őszén egy néptáncos bérletet indít útjára. A négy előadásból álló bérlet során végigjárjuk – „végigtáncoljuk” – a négy nagy néprajzi tájegységet (Dunántúl, Felvidék, Alföld, Erdély-Moldva), s megismerkedünk ezen területek gazdag, zenés-táncos hagyományával, szokásaival, viseletével, gyermekjátékaival.

A bérlet érdekessége, hogy az előadóink olyan gyerek-táncegyüttesek, akik évek óta magas színvonalon tevékenykednek egy-egy nagy múltú együttes vagy művészeti iskola keretein belül.

Jó szokásunkhoz híven ennél a bérletnél is arra törekszünk, hogy a közönség soraiban ülő gyerekek is aktív résztvevői legyenek az előadásoknak.

A bérlet ára: 2500,-Ft (kísérőknek minden tíz gyermek után egy ingyenes bérlet jár)

Bérletváltás: 2007. szeptember 10-28.

Időpont: 2007. okt. 18., nov. 29., 2008. febr. 14., ápr. 24.

Kezdési idő: 14.30

További információ: nemeth.nora@hagyomanyokhaza.hu

Mit jelent(ett) a szlovákiai magyar kórusmozgalom számára Vass Lajos?

Előadás Vass Lajos születésének 80. évfordulján

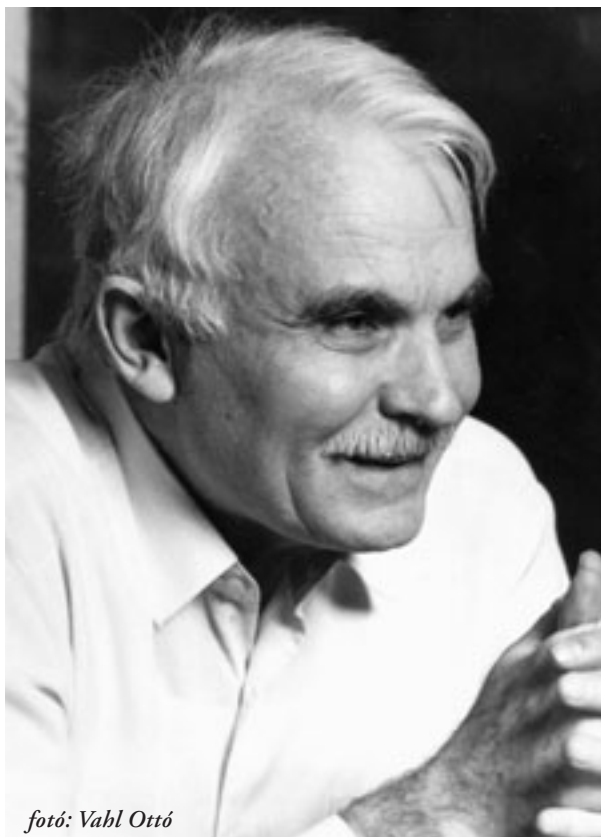
Népzenei Konferencia és Népzenei Gála, Vasas Szakszervezeti Szövetség Díszterme, Budapest, 2007. április 14.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A második világháborút követő „hontalanság” évei után Szlovákia magyarságának a semmiből kellett megteremtenie, újjáélesztenie az iskolarendszerét és a kulturális életét. Az értelmiségiek legjava – ha nem esett el a háborúban és nem esett fogságba – arra kényszerült, hogy elhagyja a szülőföldjét. Nem csoda tehát, hogy két évtizedre volt szükség az országos pedagóguskórus újraalakításához. Bár már 1956-ban fölmerült a gondolat, hogy csehszlovákiai magyar tanítókból egy „mintakórust” kellene szervezni, a megvalósulásra még majd egy évtizedet kellett várni. Az érdemi szervezőmunka csak két (1958-ban és 1961-ben Zselízen rendezett) országos kórustalálkozó után, 1964 januárjában indult meg, s a négy alapító karnagy – Ág Tibor, Janda Iván, Schleicher László és (mindenekelőtt) Szíjjártó Jenő – 1964 novemberében elégedetten állapíthatta meg, hogy kb. 100 fővel megalakult a Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara (a CSMTKÉ). Egyelőre fenntartó szerv vagy szervezet nélkül, s a pártállam „vigyázó szeméit” magán tudva-érezve. Már az első próbán is ott ült egy tanfelügyelő, akinek az volt a legfőbb gondja, hogy szemmel tartsa a formálódó repertoár ideológiai makulátlanságát. Így eshetett meg, hogy Szíjjártó Jenő kénytelen volt lemondani Kodály Zoltán Esti dalának betanításáról, amelyet az apparátus embere a benne előforduló „Is-ten” szó miatt egyházi művé nyilvánított. Szíjjártó Jenő e bűnös tudatlanság hallatán csupán ennyit mondott: „Zenei analfabétákkal nem állok szóba!” Kijelentése nem maradhatott következmények nélkül: a kórus a következő próbán már Szíjjártó Jenő nélkül próbált.

A CSMTKÉ karnagai tudták, hogy hozzá mérhető szakembert Szlovákiában nem találhatnak. Takács András koreográfus Magyarországon járva elpanaszolta Kaposi Editnek, hogy a Tanítókórus vezető karnagy nélkül maradt. Ekkor Kaposi Edit saját férjét, Vass Lajost ajánlotta a vendégkarnagy helyére. Vass Lajos a felkérést örömmel elfogadta, s a kórus harmadik összejövetelén, 1965. február 5-7-én, Pozsonyban, hatalmas lendülettel látott munkához. Ha figye-

lembe vesszük, hogy a kórus akkor is, ma is havonta mindössze egy hétvégén találkozik, hihetetlen teljesítménynek tűnhet, hogy a CSMTKÉ áprilisban már fellépett Nagymenyeren, a Csallóközi Énekkari Fesztiválon. Ezt azonban a krónika nem hivatalos bemutatkozásként tartja számon; az első „hivatalos” fellépés 1965. május 23-án volt a komáromi Jókai Napokon.

fotó: Vabl Ottó

Vass Lajos megjelenésével merőben megváltozott a szlovákiai magyar kórusmozgalom. Ennek két magától értetődő oka is volt: az egyik az, hogy a karnagyok többsége – tanárember lévén – tagja volt a CSMTKÉ-nak, és akarva-akaratlan, egy intenzív karnagyképzés részese lett. Vass Lajos ugyanis nem csupán betanította a műveket, hanem tudatosan beszélt a betanítás helyes módszereiről, a kórushangzás fejlesztéséről, s szinte észrevétlenül vezette be az addig „zenei fél-analfabéta” énekeseit a lapról olvasás rejtelmeibe, a zeneelméletbe és a zenetörténetbe. A másik ok, hogy gyakran ellátogatott a vidéki kórusok próbáira, és adott útmutatást, nyújtott át jó tanácsokat a lelkes, de nem túl képzett karnagyoknak. Számos esetben nyilatkozott a szlovákiai magyar sajtóban. Ott volt a kórusversenyek zsűrijében és – ha csak tehette – minden jelentősebb zenei rendezvényen.

Milyen is volt Vass Lajos? Ha nagyon rövid akarnék lenni, akkor azt mondanám, hogy őszinte, figyelmes, igényes és megbízható. Annál azonban sokkal többet érdemel, mint hogy ezeket a jelzőket pusztán felsoroljuk.

Beszéljünk mindenekelőtt őszinteségéről! Egyetlen színpadias megnyilvánulása sem emlékszem. Bírálata és dicsérete is hi-

teles volt. Sohasem tett vagy mondott olyat, amiért később bocsánatot kellett volna kérnie. Pedig olykor dühbe gurult. Főleg olyankor, amikor igénytelenséggel, bárdolatlansággal kellett szembesülnie. Őszintén tudott lelkesedni a nemes célokért, de ugyanilyen megvetéssel beszélt arról a szellemi szemétről, amely már az ő életében is kezdte előzönlenni a „tömegkultúrát”. Őszinte alaptermészetéből adódóan sohasem dicsért ok nélkül. Ezért méltó büszkeséggel idézhette hosszú éveken át mondatait az a szerencsés, akit olykor-olykor követendő példaként állított a kórus tagsága elé.

Figyelmessége is átlagon felüli volt. Énekeseit, karnagytársait igazi családtagként kezelte, mindenkiről tudott minden fontosat, és ehhez nem kellett naplót vezetnie. Ha – mondjuk – a Tanítókórus valamelyik tagja egy figyelemre méltó írást publikált, vagy otthoni kórusával valahol sikert aratott, a kórustagok

legtöbbször Vass Lajostól szereztek róla tudomást. Vele született pedagógiai ösztönrel törődött azzal, hogy legalább az énekkaron belül piedesztálra kerüljenek a tehetséges és kreatív pedagógusok. (Tegyük hozzá: ebben nagyban támogatta őt karnagytársa, Janda Iván, a CSMTKÉ művészeti vezetője. Valószínűleg ennek is köszönhető, hogy az egy pártrendszer legkeményebb éveiben, a tehetségtelen hajbókolókat élvonalba állító kontraszelekció sivatagában a Tanítókórus egyfajta oázisnak számított.)

Igényességét nem csupán a kórustagok tapasztalták. Kodály óta tudjuk, hogy valami baj van a közönséggel. Vass Lajos mindig is azt vallotta, hogy nem a kórusok repertoárját kell a közízléshez lesüllyeszteni, hanem a közönség műveltségét kell – konokul kitarva – oly mértékben megemelni, hogy képes legyen az értékes zene befogadására. Ennek érdekében attól sem ri-

adt vissza, hogy az egész estét betöltő hangversenyeken maga konferáljon. Ilyenkor azonban sokkal többet tett, mint egy egyszerű műsorközlő. A zenetörténet egy-egy szeletét nyújtotta át figyelmes hallgatóinak, akik immár értő befogadói lettek a felcsendülő kórusműnek. Tegyük hozzá: a falusi közönség nem egy esetben a beszélő Vass Lajos kedvéért jött el a hangversenyre, hiszen a Röpülj páva televíziós népdalvetélkedő népszerű sztárját látták benne. Ő mindig küzdött azért, hogy a közönségnek ez a rétege is észrevegye: a kórusvezetés, a vezénylés jóval több annál, amit ő annak idején a televízióban (az egyetlen tévécsatornán, fő műsoridőben) produkált.

Persze, a népdalhoz egy pillanatig sem lett hűtlen. Ahol csak tehetett, terjesztette. A hangversenyek általában közös népdalénekléssel fejeződtek be. Nem egy esetben egy frissiben megtanult (a közönség sorából beénekelt) népdalt tanult meg közösen a színpadon álló Tanítókórus a hallgatósággal együtt. Népdalkincsünk gyöngyszemeinek népszerűsítésén túl szenvedélyesen küzdött a „romlott” dallamok terjedése ellen. Gyakran mondta el kóruspróbán, de olykor a közönség előtt is, hogy az „A malomnak nincsen köve...” vagy – például – a „Réten, réten, hej, a kassai réten...” kezdetű népdalok a manapság leggyakrabban hallott formájukban nem fogadhatók el variánsokként, mert ezek a huszadik században alakultak át, s nyomták el az évszázadok alatt csiszolódott, szebb és értékesebb melódiákat. Olykor a helyes szövegre is felhívta a figyelmet; és ez nem csupán a népdalokat érintette. Mindenhol biztatta a zenei műveltség „közkatonaikat” (a kórustagokat, a pedagógusokat, a kántorokat és a karnagyokat), hogy ahol csak módjuk nyílik rá, mondják el fennhangon: nem jól tudja a Himnusz szövegét, aki „Hozz reá”-t énekel a „Hozz rá...” helyett.

Nem tudott elmenni szó nélkül a nyelvhelyességi és a helyesírási vétségek mellett sem. Számos esetben figyelmeztette a kóruspróbák meghívóit gépelő vagy gépeltető szervezőtitkárokat, hogy a Koncsol László versére írt művének a címe nem Biztató, hanem Biztató. Amikor 1984-ben megjelent A magyar helyesírás szabályai 11. kiadása, csak a fejét csóválta, látva, hogy a szójegyzék a vegyeskar és a nőikar szavakat különírva közli. Csendben megjegyezte, hogy ez szakmai tévedés. A nem zenész nyelvészek nyilván nem érzik, hogy mi a különbség egy vegyes kar (különbféle tudásszintű énekesekből összeállt kórus) és a vegyeskar (női és férfi énekesekből álló énekkar) között. Tiszta emlékszem jóslatára: „a szakma ezt sohasem fogja elfogadni”. Milyen igaza volt.

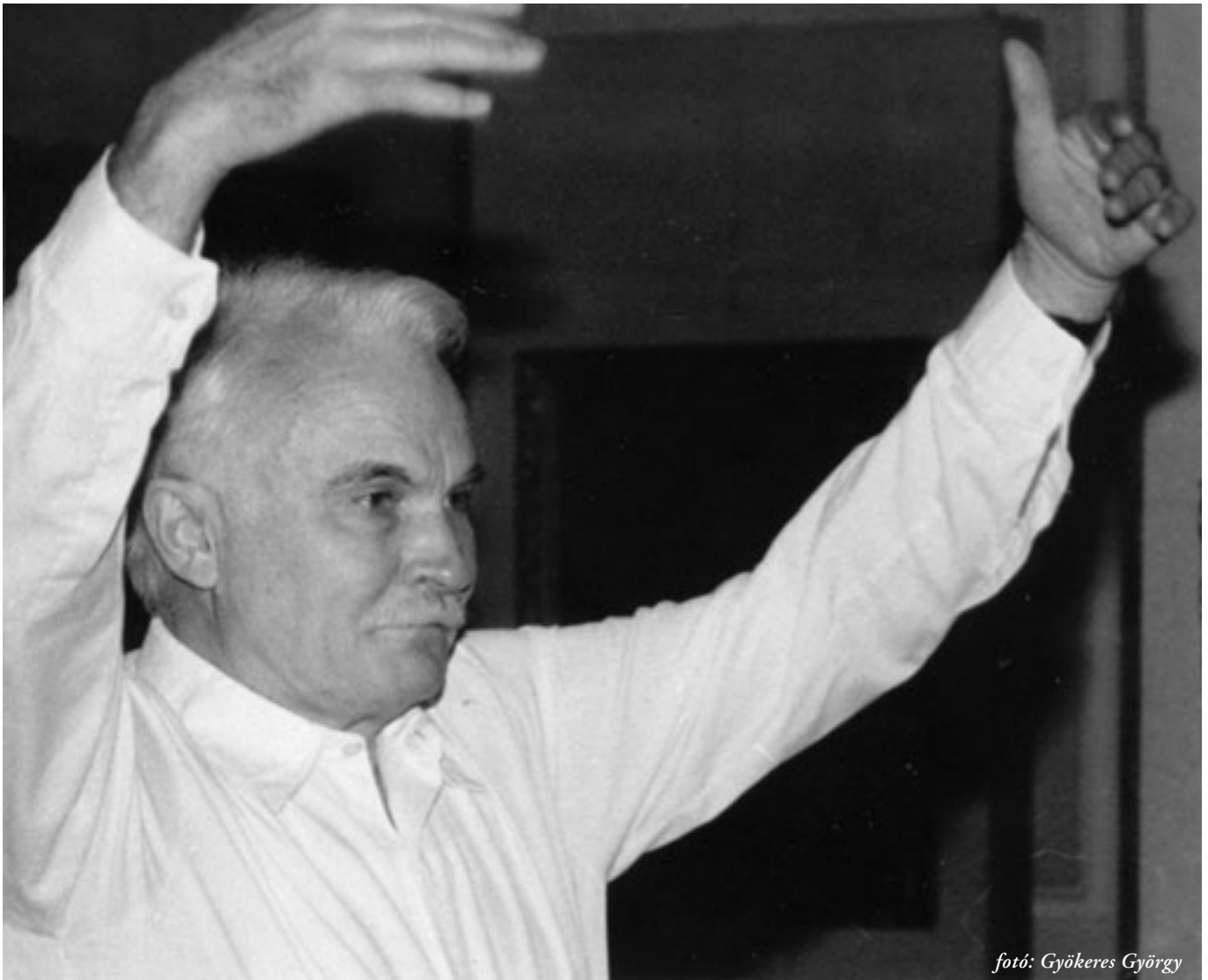
fotó: Schreiber Ildikó

(Érdemes lenne idén, Kodály és Vass Lajos évében fölhívni a nyelvészek figyelmét erre a tévedésükre. Amíg nem késő. Mert itt-ott már akadnak „jól értesült” szakmabeliek is, akik szentírásnak tekintve a szabályzat és a kéziszótárak ajánlását, vegyes kart írnak a vegyeskar helyett.)

Vass Lajos írta le először azt is, hogy a CSMTKÉ hétvégi összejövetele nem „összpontosítás”, hiszen ennek a létező szónak a magyar nyelvben nincs olyan értelme, amely a szlovák „sústredenie” szónak felelne meg. Magyarországon „összetartásnak”, „összejövetelnek”, „kórustábornak” szokás nevezni ezeket a bentlakással együtt járó, több napos próbaalkalmakat. Bár erre később Jakab István is felhívta a figyelmet, ez a helytelen tükörfordítás újra és újra felbukkan a szlovákiai magyar nyelvhasználatban.

Megbízhatóságát illusztrálandó egy személyes élményemet mesélem el. 1992 áprilisában a közép-szlovákiai Abroncsoson próbáltunk. A próbaszünetben említettem ne-

ki, hogy hallottam egy kórusgyűjteményről, amelyet azonban sehol sem tudtam megvenni, és arra kértem, alkalomadtán tudakolja meg szakmai körökben, hogy miként lehetne hozzájutni. Az egyházi kórusművek gyűjteményéről, a Kórusok Könyvéről volt szó. Tudtam, hogy nincs túl jól, nem akartam fárasztani, ezért külön kihangsúlyoztam, hogy nem sürgős a dolog. Ezt követően legközelebb (tehát egy hónap múlva) Érsekújvárott találkoztunk. Ahogy kiszállt az autóból, az volt az első dolga, hogy átadott egy hatalmas köteg kottafénymásolatot, mondván: „Csak az Országos Széchényi Könyvtárban találtam meg. Elhozni nem lehetett, arra vonatkozólag sem tudtak tanácsot adni, hogy hol vehetné meg, de megengedték, hogy lefénymásoljam. Tényleg nagyszerű művek vannak benne. Használd egészséggel!” Egyébként ekkor járt utoljára a Felvidéken. Ezt követően már csak egyszer találkoztunk vele: 1992 júniusában, a budakeszi Erkel-ünnepélyen.

fotó: Gyökeres György

Próbáljuk a csodát védelmezni

A Vasas Művészegyüttes Vass Lajos Kórusának és Kamaraegyüttesének elmúlt 15 éve

Szeretettel köszöntöm Mindannyiukat, szeretett Vass Lajos zeneszerzőnk, karnagyunk, népművelőnk, népzene kutatónk, Lajos bácsink születésének 80., halálának 15. évfordulóján, Kodály Zoltán halálának 40. évfordulóján.

Azt hiszem, egyetérthetünk abban, hogy Vass Lajos bármelyik pályáját említjük, egy rendkívül nagyhatású, impulzív, különleges egyéniséggel állunk szemben. Én csak élete utolsó évében ismerhettem meg őt, mégis mondhatom, hogy szinte vérségi közelséget érezhettem és érzek ma is iránta.

1991-ben kerültem a Vasas Művészegyüttes Énekkarához, mint szólamvezető, másodkarnagy. Nagy kihívás volt számunkra, amikor először vezénylési feladatot adott, s rendkívül boldog voltam, amikor ez szerepelt a Néprajzi Múzeum plakátján: vezényel Vass Lajos és Somos Csaba.

A kórus, amit nevelt (de nevezzük inkább családnak, mert az jobban kifejezi ezt a sajátos közösséget), szempillantás alatt befogadott. Ritkán látni ilyen gyönyörű családfőt, aki anyanyelvi szinten beszél hetven különböző, az élet legkülönfélébb hivatású emberével, legyen az még kamasz vagy már nyugdíjas. Az őszinte szeretet, ami körülvett, szárnyakat adott, s szerettem volna vizionzásul minél többet adni magamból újonnan szerzett barátá-

imnak, mikor a kórus feje egyre gyöngébb és betegebb lett. Kórházi ágyán is nagy hittel és buzgalommal látott el instrukciókkal, már akkor éreztem az óriási felelősséget, amit kimondatlanul a vállamra helyezett. Halálának bejelentése után az óriási család döbbsent csendben, fájdalommal siratta őt a próbán.

Mint ahogy a magzatnak meghatározó élmény az anyaméhben töltött idő, számomra szintén felejthetetlen marad a vele eltöltött egy év. Huszonkét évesen, negyedéves fiatal zeneakadémistaként sokszor sóhajtoztam a levegőbe: csak legalább egy kicsit többet tapasztalhattam volna Vass Lajosból!

Hatalmas repertoárt hagyott hátra, kezdetben szinte csak abból éltünk.

Zrínyi szózata, Jézus és a kufárok vagy Szokolay Cantate Dominoja.

Az eltelt tizenöt év alatt próbáltuk a régi repertoárt újból és újból elővenni, különös tekintettel a magyar szerzők műveire. Majd sok eredeti nyelven énekelt kompozíció, s új kortársak jelentek meg a palettán. Háromszor volt minősítő hangverseny az együttes (abból a középsőre Kabdebó Sándor készítette fel a Kórust). Mindhárom alkalommal a legmagasabb fokozatot kapta az énekkar: Hangversenykórus – Summa Cum Laude. Rend-

Vass Lajos karnagyi értékeit nagymértékben növelte, hogy zeneszerzőként nem csupán külső szemlélője volt az előadandó műnek. Kortárs zeneszerzők műveinek tanulása közepette gyakran javasolt a szerzőknek módosításokat a könnyebb énekelhetőség vagy a szebb hangzás érdekében. Máig őrzök olyan kottapéldányokat, ahol olykor minden énekes kottájába saját kezűleg írta be a javítást. Saját művein kívül Szíjjártó Jenő és Alfréd Zemanovský műveinek kottáiban maradt ott a ceruzás megjegyzés: „Vass Lajos javaslatára a szerző kijavította.”

Műveit szívesen írta vagy ajánlotta szlovákiai magyar kórusoknak. A CSMTKÉ-nak hat művet írt: a Jövendölés-t (Jókai Mór szövegére), a Csak biztass dalolni! című művet (Gyurcsó István szövegére), a De summo buono című kantátát (Szeneci Molnár Albert szövegére), a Pásztor és Sámándobok vegyeskarokat (Török Elemér versére), az Emlékhangok és a Hűség címűeket (Csontos Vilmos versére). Voltak olyan művek is, amelyeket más szlovákiai magyar kórusoknak ajánlott, de a CSMTKÉ vagy a CSMTKÉ is műsorán tartotta. Ilyen volt a Rozsnyói Munkásénekkar számára, Koncsol László versére komponált Biztató, a lévai énekkarnak írt, Aki száz évig énekel, vagy a rimaszombati Gömör kórus és karnagya, Lévy Tibor számára írt Rengő aranykalász a dal (Tompa Mihály versére), a Weöres Sándor versére írt Varázsénekek vagy a Borúra derű című népdalfeldolgozás. A Szíjjártó Jenő vezette Csehszlovákiai Ma-

gyar Népművészeti Együttesnek írta a Két cigándi lakodalmas-t, Takács András esküvőjére a Megrakják a tüzet kezdetű, furulyaszólóval ékesített népdalfeldolgozást. Halála évében komponálta a Három Kossuth-nóta című alkotását. Ezt a Tanítókóruson kívül minden valamire való szlovákiai magyar kórus műsorán tartja, mivel a Kodály Napok gálaműsorában összkarként szerepelt. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa 2003-ban Sapszon Ferenc vezérése alatt a Magyar Rádióban stúdiófelvételt készített Szíjjártó Jenő három és Vass Lajos két népdalfeldolgozásából (Borúra derű, Három Kossuth-nóta).

Karnagyként valóban kiválóan tanított. Nagyszerű, tanult énekes volt, ezért a hangképzés nagy részét is maga végezte. Azt hihetnénk, a színpadon tévedhetetlen volt, pedig „csak” tudta, mit vezényel. A művek tudásában emeletekkel az énekesei fölött állt. Mivel magabiztos tudásával a kórusnak is biztonságot adott, bő teret adott a művészi átélésnek. A közönség csak elegáns, célszerű, „közérthető” vezénylését láthatta, az énekes azonban ennél sokkal többet: kifejező mimikát, állandóan izzó szemeket és biztatást. A kórus – persze – korántsem volt mindig tökéletes; olykor becsúszott egy korai belépés, megszólalt egy eltévedt hang. Vass Lajos ettől sohasem esett kétségbe, nem keltett pánikot, csak ránézett a „vétkesre”, összevonta szemöldökét, csücsörítő szájával bajuszát egészen az orráig nyomta, de közben elnézően mosolygott. Izgulni csak

olyankor láttuk, amikor versenyek, minősítések alkalmával a zsűri döntésére vártunk.

Oldalakat írhatnánk még humoráról, műveltségéről, könyvszeretetéről, és arról, hogy a halódó szocializmus éveiben miképpen látta el a szlovákiai magyarságot – a CSMTKÉ-n keresztül – szamizdat-irodalommal, arról, hogy milyen egyedi módszerekkel nevelt a kórustagokból karnagyokat. Józsa Mónika, az egyik tanítvány Vass Lajos halálának másnapján vezényelte a pozsonyi Vigadóban első diplomahangversenyét. Ma ő (az azóta Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa névre hallgató) Tanítókórus művészeti vezetője.

Vass Lajos tizenöt évvel ezelőtt bekövetkezett halálával – akkor úgy tűnt – valami megszakadt. Ma – szerencsére – azt látjuk, hogy a zeneszerző, karnagy, zenepedagógus szellemi hagyatéka továbbra is él. Rá hivatkozunk, olykor szó szerint is idézzük őt, amikor a zenei értékek megbecsüléséért vívott elkeseredett harcunkban saját érveink erőtlenségét bizonyulnak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Amikor előadásom mondanivalóját fogalmaztam, még úgy tudtuk, Vass Lajos örök jó barátja, karnagy társa, Janda Iván is itt lesz ezen a rendezvényen. Sajnos, alig néhány nappal ezelőtt, szerdán végső búcsút vettünk tőle a pozsonyi krematóriumban. Emlékezzünk rá is nagy tisztelettel!

RNDr. Horváth Géza,
a Szlovákiai Magyar Pedagógusok
Vass Lajos Kórusának krónikása

szeresen járunk a Magyar Rádió Kóruspódium című felvételére is, 1994-ben pedig felvettük Vass Lajos nevét.

Ugyanabban az évben felvételt nyertem a Zeneakadémia karmesterképzőjébe is, így több oratórikus álmom is megvalósult abból, amit már Lajos bácsi is dédelgetett: Händel Messiása, Gluck Orfeója, Bizet Gyöngyhalászköjja, Puccini Messa di Glóriája vagy Verdi és Faure Requiemje, Mozart Koronázási, illetve nagy c-moll miséje, Haydn Nelson miséje, Rossini Stabat Mater, Vivaldi Glóriája, Vajda Magnificatja mind az elmúlt időszak termékei.

1998 és 2000 között Hornyák Tamás és Kabdebó Sándor vezették a kórust. Az 1999-es, 2000-res év egy újabb fontos állomás az együttes életében: Kabdebó karnagy úr különösen nagy figyelmet fordított a finom hangképzésre.

Kórusunk egy igazán jelentős éve 2003 is, fennállásunk 100. jubileuma. Erre az ünnepi évre különösen nagy erőket mozgósítottunk. CD lemezt készítettünk a magyar zeneszerzők műveiből, 100. évfordulónk záróeseményeként Orff Carmina Burana-ját énekeltek a Pesti Vigadóban.

Kórusunk nélkülözhetetlen munkatársa már négy éve Bárd Judit, mint másodkarnagy aki kiválóan ismeri Vass Lajos életművét. Jelenleg éppen doktorandusz szakdolgozatát írja ebben a témában.

2003 tavaszán nagy vegyes karunkból, először spontán módon, később szervezeten, kamarakórus is alakult, ami immár négy éve Vassné dr. Kaposi Edit hozzájárulásával szintén Vass

Lajos nevét viseli. Megalakulása után közvetlenül harmadik díjat szerzett a Pécsi Nemzetközi Kórusversenyen, 2004-ben I. díjat a görögországi Prevezai Nemzetközi Egyházzenei Versenyen, 2005-ben aranydiplomát a Budapesti Nemzetközi Versenyen, valamint részt vett az Eszterházi Nemzetközi Kórus-fesztiválon. 2006-ban II. díjat és egy különdíjat kapott az együttes a Budapesten megrendezett Magyar Kórusversenyen. 2007 nyarán pedig hazánk képviselőjében – egyetlen kórusként – meghívást kapott az oroszországi Mordvin Autonóm Köztársaságban megrendezett I. Nemzetközi Finnugor Fesztiválra. Folytatván a Vass Lajos-i szellemiséget, kórusunkkal több ősbemutatót is vállaltunk, s továbbra is fő missziónk a kortárs magyar zene tolmácsolása.

Együtteseink élete, mondhatjuk, igen változatos és sűrű, hiszen a nagy kórus továbbra is heti kétszer próbál, a kamaragyüttes pedig egyszer, a hét egy harmadik napján.

Az elmúlt években arra törekedtünk, hogy a nagy kórus és a kamaragyüttes közösen rövid idő alatt is képes legyen új, ütőképű műsort elsajátítani és előadni. Így hangversenyünket sokszor közösen rendezzük.

Hála fenntartónk hősies kiállításának és régi, új családtagjaink kitartásának, bár egyre nehezebben, de dacolunk a kultúrát pusztító világgal, s próbáljuk azt a csodát védelmezni, amit szerettünk Vass Lajosunk elültetett. Együttessünk s én magam is a legnagyobb szeretettel és tisztelettel emlékezzünk rá. Köszönöm szépen!

Somos Csaba karnagy

A hagyomány, a csipke, a szépség és a mai ifjúság...

Csipkeverők a Szigeten

Ki tudja miért, annak idején – talán be-
gubódzó, kamaszos lustaságból – nem-
hogyan az „Ifi-parkba”, de még a konzol-
idáltabb Egyetemi Színpad előadásai-
ra sem, legfeljebb Pege Aladár kedvé-
ért mentem el. Azután meg jómagam
azokhoz a szegény párákhoz tartozom,
akiknek vajmi kevés közülük van a kézügyességhez. Segédeszközök
nélkül, talán még egy szál egyenes vonalat sem tudnék meghúzni,
egyetlen kézimunkát, pláne csipketerítőt sem tudnék oly módon
elkészíteni, hogy azt bárki szépségnek is nevezze... Nem cakkos, sok-
kal inkább girbe-gurba lenne annak a széle, meg ráncos a közepe...
Ma, őszülő fürtökkel mégis megtettem azt a lépést, amely eddigi
életemből – idáig legalábbis úgy gondoltam – végleg kimaradt. A
„csipke látására”, Grád Judit csipkekészítő népi iparművész és If-
júsági Tagozata meghívására immár felújult ifjonti hevülettel kint
jártam a „Szigeten”... Úgy gondoltam, elmesélem a tavalyi szép
emlékezetes napokat. A Sziget Civil Falujában, a K3-as sátorban,
az elmúlt esztendőben egy napra a textilek királynőjének, a Csip-
kének jutott a főszerep. Nagy legendák uralják ma a Szigetet. „Élő
rocktörténelem” – és idéntől talán elmondhatjuk – „élő csipketör-
ténelem” is gazdagítja majd az eseményeket...

A CSIPKÉRŐL MÁSKÉPPEN

Mai fiatalok! Legyintenek lemondóan, mint annak idején nagy-
apáink, ükapáink korában is, sokan a mai „felnőttek”. Ebben nem
változott semmi. Azonban a generációk közötti nézeteltérés nem
teheti semmissé az alkotó munkának azt az eredendő hivatását,
hogy megváltoztassa az embert, hogy megújítsa önismeretét, hogy
fölnyissa a szemét. A kézügyességem, mint immár kitudódott, csu-
pán nyomokban kimutatható. Ráadásul mai csirke sem vagyok, és
úgy tűnik, „magasabb művészetre” belőlem már soha ki nem tel-
lik... Igen. Joggal kérddheti a Kedves Olvasó: akkor mit keresek én

*Egy csipkefátyol látszott,
amint a távol homályból gyémántosan aláfoly,
egy messze kéklő, pazar belépő,
melyet magára ölt egy drága, szép nő...*

(Kosztolányi Dezső)

itt? Ahhoz, hogy lányaink-fiaink tisztel-
jék és megértsék az ősiség, a gyöke-
rek szavát, ezzel együtt minket, hogy
ne növekedjen közöttünk tovább a sza-
kadék, akár egy számunkra kissé ext-
rémmnek tetsző helyre is be kell tud-
nunk lépni, nekünk „öregeknek” el-

engedhetetlenül kezdeményeznünk kell.

Így gondolhatta ezt Grád Judit is, amikor elhatározta: „El kell vin-
nünk a csipkét olyan helyre is, ahol a hagyományos értékeket vél-
hetően nem ismerik...” Csipkés-csapata és ő, nem kevesebb fel-
adatra vállalkoztak, minthogy a csipkekészítés tudományát, ahol
talán nem is talál majd szíves fogadtatásra, a Szigeten is népszerű-
sítsék, hogy itt is megismerhessék e látványos és különleges techni-
kát. Nem tudom, ki hogyan van vele, de nekem nagyon tetszik az
az „aszimmetrikus merészség”, ahogyan a csipkés lányok – előítélet
ide vagy oda, az „elhíresült” helytől vissza nem rettenve – kézmű-
veseket és civileket egyaránt meghökkentve, a szép kézműves ha-
gyomány, a csipkekészítés számára, uram bocsá’ olyannyira „más-
képpen” törnek utat... Még a levegővételről is el lehet feledkez-
ni, olyan gyönyörűséges nézni, ahogyan abból a rusztikus, durva,
barnás kenderfonálból, abból a szőrös, spröd, „kéznyűvő csúfság-
ból” is milyen csodát, milyen plasztikus, ám mégis milyen légi-
esen könnyed kelmét tudnak elővarázsolni... Csipkéből vert dombor-
művek azok, mintha áttört reliefek lennének.

Az ifjú csipkeverők életük egy részét, (vagy teljes egészét) a csip-
ke köré építik. Nem utolsósorban úgy érzik, hogy ettől külön-
legesebbek lesznek, megmutathatják kortársaiknak: „no lám, így
is lehet...!” A lányok, miután kirakodtak, belekezdtek a munká-
ba. A mérnöki pontossággal megszerkesztett rajzokkal kezdődik
minden. Az az alapja a készülő csipkének. Párban a verőkék. Már
ott tartanak, hogy a dolgozó párok útját berajzolhatják. Az arco-
kon összpontosított fegyelem, a figyelem fényessége ül. A csipke

„kottája” végre elkészült, már fűződik a verőkékbe, tekeredik köré a cérna. A kartonrajz vonulatán a párnákból kiálló gombostűfejek csak úgy szikráznak a nyári napsütésben. Kezdődhet a verőkék muzsikája... Csipkedal csendül, a lányok lelkében a párnák felett, a szépség drámája játszódik le. A tűzéspontok mentén a cikázó eszközök szinte diktálják a szálaknak, hogy újabb és újabb kompozíciós elemekben egyesüljenek. Az egyik elcsábult kíváncscskodó kislány már alig bírta tovább. Végül lekuporodott a sátor szegletébe, párnát, verőkéket kért, s a csipkés-lányok védőszárnyai alatt előbb bátortalan-tétován, majd egyre sebesebb „verőke táncoltatással” elkezdett járni a keze... Talán e percben, az ide-oda játszó fonalakból megszülető első szépséges csipkelevelecske láttán dőlt el benne az elhatározás: véglegesen elkötelezi magát a csipkének...

Míg csendesen az eseményeket figyeltem, az egyik ámulatból a másikba estem. A bemutatózó lányok között volt egy valódi, hűsvér csipkekészítő „legény” is: Kovács Tibor gyékénykötő és csipkekészítő, aki a Szigetre Mezőtárkányból érkezett. Lám ő sem húszéves már, korban inkább hozzám közelebb álló, s íme mégis, egy kicsit „csipkelövede csipkézni”, ő is eljött. A maga először visszahúzódkodónak tűnő modorával „emelte” a lányok sátrának fényét. (Tudott ő beszélni is, ha akart, csak csalafintaságból hallgatott, s láthatóan igencsak jól érezte magát a lányok között...) A halászhálótól, melyet felfoghatunk előcsipkézésnek, előrecézésnek, amíg idáig eljutott, hosszú idő telt el. A kiállított mustrák közé, nem akartam hinni a szememnek, rongyból készített csipkéket hozott magával. Meg nem mondta volna senki, hogy ezek a finom, kecsen ívelő szélcsipkék hulladék anyagból, felszabdalt rongyból készültek. Mi mindenre nem képes az alkotói leleménnyel megáldott ember! Tőle hallottam a megrendítő történetet is. Arról, ahogyan egy végtag csonka gyerek, milyen nagy igyekezettel, szeretettel csipkézik, hogy mennyire tisztában van vele: a csipke ad értelmet az életének. Számunkra épeknek példaértékű, ahogyan az a gyerek a sorsa ellen küzd, ahogyan meg akarja mutatni, hogy az aprólékos műveltsorra is alkalmas, hogy mennyire „hasznos” tud lenni. Lehet, a lányoknak föl sem tűnt, de egy másfajta kedves jelenet is megragadta a tekintetemet. Mint a régiek idejében a „Fonóba”, az idősebb, tapasztaltabb asszonyok gyűrűjében viruló, bimbózdó szép lányokhoz szépet tenni a legények a sátor köré, egyre csak szállingóztak... Tudatában voltak-e vagy sem, ösztöneikben mégis ott szunnyadt eleik öröke: a hajdan volt „udvarlás” szép szokásrendjét idézték fel...

(A csoport, és az Ifjúsági Tagozat keretében évente megszervezett tokodi csipkeverő tábor résztvevői a Mesterségek Ünnepeán, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége által évenként szervezett nagy rendezvényen, saját készítésű ruhában „vonulnak fel”, s hozzák magukkal elkészített többi szép tárgyaikat is. 2007 októberében, a Robotka vendégházban nyaranta létrejövő ötéves tábor anyagából – az ötvenyi termésből áttekintéseként – egy bemutató kiállítás megvalósítását tervezik a Corvin téren).

A CSIPKE ÚTJÁN

Ha valaki ezek után rászánja magát, s elindul a népművészet, a népi iparművészet néha bizony rögzös útján, nem árt, ha tudja, mennyire más az aktív csipkézés szemszögéből megközelíteni a témát. A kívülállóknak arra nem is gondolnak talán, hogy mennyire nem könnyű pl. a zsűrizés szigorú szabályainak is megfelelni. „Magyarországon évszázados múltra tekint vissza a különféle technikákat alkalmazó csipkekészítőművészet. Mint minden kézműves-tevékenység, a csipke divatja, készítésének mértéke, használata a különböző korokban más és más volt, s az idők során maga a csipke is változáson, átalakuláson ment keresztül, alapanyagát, díszítményét, motívumkincsét tekintve. Fontos, hogy az új stílusú csipkékből is to-

vább éljen a magyar nép mintakincse, szellemisége, valamint, hogy korunk életérzését és formavilágát fogalmazzon és jelenítse meg. Ahhoz, hogy a csipkekészítő úgy gazdagítsa a maga tudásával, gondolataival, érzéseivel a magyar nép hagyományait, hogy közben megfeleljen a mai kor elvárásainak, nemcsak szakmai tudással kell rendelkeznie, hanem tehetséggel is...” – tájékozódhatunk A Népi Iparművészeti Alkotások Minősítésének Szempontrendszeréről c. kiadványból. És arról sem feledkezhetünk meg, hogy a csipke finom redői mögött, mint olvashatjuk Kosztolányi impressziójában, nem csupán az örök női szépség bújik meg, hanem a kibugyanó, fájdalmas női könny is... „A XVIII. században az ing alkotó elemévé vált a férfi és női piperének. Szébbnél szébb, drágábbnál drágább csipkedíszsel ékesítették. A világhírű badeni fürdőben a múlt század elején az volt a divat, hogy az úri társaság hölgyei mosatás után az ablakba akasztották ki száradni csipkés ing remekeit, s az utcán korzózó közönségnek legfőbb szórakozása az volt, hogy az elébe táruló ingcsodákat bámulta és bírálta. A csipkekultuszt Angliában hajtották a legnagyobb túlzásba. A londoni úri hölgy valószínű csipkefelhőben lebegett a salonokon keresztül, s bizonyára nem gondolt arra, hogy hány szerencsétlen flamand csipkeverő leány szeme világa veszett bele ebbe a felhőbe...”

Mégis, e szomorú tény ellenére, a szépségükkel ma is elkápráztatnak minket, ha ránézünk, ünnepekről mesélnek, a szó legmélyebb értelmében is a csipkék. Lányaink, asszonyaink (és ugye nem felejtettük el legényünket) keze munkája örömmel tölti el a szívünket. A jegyendők szegélye, a kicsi pulyák pólyáinak fodra, a menyasszonyi fátylak lebbenése... szólnak a diadalmos pillanatokról, amelyekben az örök ember örök alkotó kedve, lényének minden csúfsággal szembeni ellenállása, szépség iránti vágya csúcsonyul ki... A csipkéről napjainkban a legtöbb embernek legegyszerűbb változata, a horgolt terítő jut az eszébe. Ilyen kézimunkákkal volt tele a királyi korok letűnte után később a polgári otthon, nagyanyaink kisasszonyként, ifjú asszonyként és a család kormányzójaként készített remekei díszlegetek a fotelok háttámláin, a kisebb és nagyobb asztalokon, utóbb a rádió és a lemezjátszó tetején. Mára, úgy hinnénk, kimentek a divatból. Ma már senki nem horgol, más módon meg egyáltalán nem készít csipkét. Ám a csipke leáldozása, amely nemrégiben még talán igaznak bizonyult, mostanra elmúlóban van.

Az interneten, a csipkés fórumot olvasva is, e feltételezésre következtethetünk: „Hello mindenkinek! Új vagyok itt. Mióta nyugdíjas vagyok, időmilliomos vagyok, és horgolok. Olyan mintát keresek, ami szép a fenyőfára, csillag vagy hópehely alakú, de nem anygalka. Utoljára általános iskolás koromban horgoltam, de akkor azt gondoltam, micsoda kispolgári ízlés. Most azt gondolom, hogy minden, ami természetes anyagból, kézzel készül: egyedi, értékes és szép...” Sőt...! Ilyenen is meglepődhetünk: „Meglepő, de igaz férfi létemre kézimunkázom, hímzek, vertcsipkézek, horgolok. Szeretném, ha lenne valaki olyan, aki szép horgolt csipkerítő mintákban tudna segíteni. Valamint terítő szélcsipkék érdekelnének még...” Vagy: „Nem találok semmit a frivolitásról, ennyire nem ismert? Hol lehetne esetleg többet hallani róla, vagy talán tanulni?” „Meg szeretném tanulni a csipkeverés technikáját. Ezért olcsón szeretnék venni a csipkeveréshez szükséges eszközöket: párnát, párnatartót. Nagyon szeretek kézimunkázni, és most egy kiállításon láttam a csipkeverést. Azóta fel vagyok vértelve a tanulásra, ha tudtok, segítsétek egyszerű mintával...”

VÉGSŐ

A csipke, a szépség, és a hagyomány, amerre csak járunk, ma is mindenütt él...

Borka Elly

A tokodi csuhészobrász tanyáján

Robotka László csuhékészítő portréja

Nagy kincs, hogyha a tovatűnt világ egy-egy pillanatához, még ha csak egy röpké időre is, az ember vissza tud térni... Főképpen, ha mindez olyan mesebeli portán teheti, ahol a megérkező vendéget akkora szélesre tárt kapu fogadja, azon túl a diszcserjék árnyában két olyan jámbor házőrző, mint Battyú és Néró (akkor még nem lehetett tudni, hogy két társuk is van, és hogy az egyikük anyai örömök elé néz) farkcsóválvá várja, a vendégház mögötti réten pedig az éppen most lekaszált fű illata bódítja el. Ahol a kert vége közvetlenül a Gete csúcsa alatt, az ott csörgedező, tisztavízű kispatak partjával éppen összeér, ahol a két eperfa, pontosan ugyanúgy, mint „Arany-költőnk” verses elbeszélésében, „feketén bölintgat” a kirándulók kanyargó kéktúra útjára... A „Robotka Vendégházban” Tokodon (mert, hogy ott járunk), a belépő számára úgy tűnik, az idő kereke, – mindenesetre a természeti szépség és a kézművesség tekintetében –, mintha nem előre, hanem egy kicsit visszafelé forogna.

SZÍVEGYLET A KÉK TÚRA ÚT MENTÉN

Tokod a Pilis hegység lábánál megbúvó nagyközség. Esztergomtól, a koronázási várostól, s „hazánk szívtől”, Dobogókőtől is nem messze találjuk. Bányásztelepülés. Sok itt a korai özvegység. Robotka László népművelő, a község Művelődési Házának vezetője ekképpen gondolkodott: „Mivel lehetne becsalogatni az asszonyokat?” Hogy ezeknek (a nem idős, fiatal) özvegyeknek az életéből kiűzze a magányt, a gyász fájdalmát, létre akart hozni egy közösséget. A gondolatot nemsokára tett követte. Az itt élő asszonyok („Szívegylet”) találkoztak már a csuhéfonással. Erre támaszkodva, immár huszonöt éve annak, hogy Robotka László újraélesztette Tokodon a csuhéfonás hagyományát. A hely arculata időközben (megint és megint) megváltozott. Ahogyan „bolondozva” mondja: a „népviselet” ma az „otthonka”. Az asszonyok kedvelt időtöltése a csuhéfonás, azonban továbbra is megmaradt. Robotka László, vagy ahogyan sokan emlegetik, a „tokodi csuhészobrász”, (akinek ezen felül még legalább két fejezet kijárna), s akiről az a hír is járja, hogy „olyan tiszta a nevetése, mint a forrás vize”, jó gazda módjára úgy őrzi, védi a múlt még fellelhető darabkáit, hogy nem csupán csuhékészítéssel, közösségteremtéssel, hanem pl. vallási témájú képek, paraszti tárgyak gyűjtésével, de még festéssel is foglalkozik. Körül a képeket csipkével díszíti, s különböző terméseket, magvakat illeszt kompozícióiba. Művei így megalkotva, mintha háromdimenziósak lennének.

Pályázatok elnyerésével, az Alkotóház után, addigi kereteit elhagyva jutott a jelenlegi „Birtokhoz”, ahol a népművelő munka mellett az életében mára a falusi vendéglátás is helyet kapott. Minden hétfőn, egy héten egyszer van itt csuhékészítés. Az asszonyok munkáihoz többnyire a határban, a kertben betakarított növények, termések szolgálnak alapanyagul. Robotka László úgy ismeri anyagának, a kukoricának, a különböző száraznak, leveleknek a lelkületét, felhasználásuknak mikéntjét, szedési leőhelyeit, mint a tenyerét. Külföldről, többek között Franciaországból, Dániából is járnak ide, s vannak hazai muzeológusok, néprajzosok, akik itt tanultak. Az asszonyokkal sokszor járt, sok helyütt az országban, de külföldön is.

A házi „mini múzeum”, apró néprajzi gyűjtemény. Telis tele van a világ négy sarkából származó különböző tárgyakkal, a „holland aranyfapapucstól” a „kazahsztáni fővegig”. Jártak itt belgák, akik megtanultak magyarul, s megfordultak itt, mint a bizonyosság is mutatja, Kazahsztánból is. „Olyan népművészeti könyvek kellenének még számosan, amelyek a mesterség fogásait töviről hegyire bemutatnák, a csuhékészítést szakszerűen ismertetnék...” – s rakja elé a boldog mosollyal az egyik kiadványt, amelyben ő is szerepel. „Tőjást is termeltünk régebben” – mondja ezt is sugárzó szemek kíséretében, majd elsielt, hogy egy kosárka gyümölcsöt hozzon nekem...

Miként is történhetett meg az, még ha eredetileg nem is volt feltett szándék, hogy a szép mesterséget, a csuhékészítést is egy kicsit közelebről megismerhettem? S hogyan fonódik itt össze a csipkés és a csuhézó világ? Amikor Grád Judit csipkekészítőnek

lehetősége nyílt ifjúsági tábort szervezni, s táborhelyet keresett itt Tokodon, Robotka László volt az, aki befogadta őt és csipkésítő kis csapatát. Azóta minden év nyarán, egy héten át verőké kopogásától hangos Tokodon a Flórián utca környéke. Így amikor a IV. Országos Ifjúsági Csipkekészítő Táborba Judit meghívására megérkeztem, volt szerencsém belecsöppenni Robotka László minden napjaiba is. „Lacinak nagyon nagy szerepe van a lányok oktatásában. Úgy »működik«, mint egy »hangulatjavító«, – mondja róla Grád Judit hálás szeretettel, s teszi még hozzá: „Laci beszél még a kezével is...” A lányok a közelmúltban mintegy „záró dolgozatként”, egy kötényt készítettek számára ajándékba. Látszik rajta, hogy Robotka László mennyire szereti. Áruklodik arról a rajta lévő sok pecsét. Nem csak a fogason díszként lógatja, hanem használja is... A táborban lassan, ahogyan a puzzlejáték szilánkjából, egyre bővülget kiterjedése, úgy állt össze előttem egy addig csak az álmaimban létező életforma, amelyet a „kinti világtól” így elzártan, az alkotókkal ilyen meghitt közelségben csak kevesen ismerhetnek meg...

(Cím: A Komárom-Esztergom megyei Népművészeti Egyesület fennhatósága alatt, Robotka Vendégház, Flórián u. 20. Házigazda, foglalkozásvezető, népművelő: Robotka László.)

Borka Elly

Magyar táncfolklorisztika

A Gondolat Kiadó és az Európai Folklór Intézet „Örökség” sorozatában 2006-ban jelent meg a Magyar táncfolklorisztikai szöveggyűjtemény (II./A), Felföldi László és Karácsony Zoltán szerkesztésében. Az alábbiakban a kötet bevezetőjét közöljük.

A második világháború alatt-után a technikai eszközök (fényképezőgép, magnószalag, mozgófilm, Lábán-táncjelírás) elterjedése már lehetővé tette a néptáncok modern szemléletű kutatását. Gönyey Sándor mellett a kiváló táncos-koreográfus, Molnár István megkezdte a gyöngyösbokrétás falvak táncainak filmzését, feldolgozását, sőt az erdélyi Kalotaszegen már mélyfúrásnak számító intenzív gyűjtéseket is végzett. Legfontosabb tánc típusa-

Bogártelek, 1969 – Borbély Jolán felvétele
(MTA Zenetudományi Intézet)

inkra és táncdialektusainkra kiterjedő gyűjtései nemzeti táncgyűjteményeink első klasszikus darabjai közé tartoznak. A mozgófilmre és fonográfra rögzített táncokat és kísérőzenéjüket az 1947-ben megjelent *Magyar tánc hagyományok* c. művében jelentette meg, melynek az a tudománytörténeti újdonsága, hogy az első olyan rendszerezett táncközlés, ami a filmre vett teljes táncfolyamatokat tartalmazza. A némafilmekről lejegyzett táncok a kísérőzene ritmikai-metrikai értelmezési nehézségei miatt kevésbé rekonstruálhatók. Molnár művészi-pedagógiai tevékenységének köszönhetően tanítványai közül sokan váltak a néptánc elkötelezett munkásaivá (kutatók, koreográfusok, pedagógusok).

A táncfolklorisztika igazi fellendülése az intézményi támogatási rendszer kialakulása után következett be. Az államilag támogatott néptáncutató munka 1947-ben indult meg a *Néptudományi Intézet* és a Magyar Táncműködőkör (későbbiekben *Magyar Táncszövetség*) közös vállalkozásában, melynek fő szervezője Ortutay Zsuzsa volt. A négy munkatársból kialakított kutatócsoportokban egy-egy etnográfus (Belényesi Márta, Gönyey Sándor, Kaposi Edit, Morvay Péter, Vajkai Aurél), koreográfus (Lugossy Em-

ma, Rábai Miklós, Szentpál Olga, Szentpál Mária), zenefolklorisztika (Kerényi György, Manga János, Vargyas Lajos, Volly István) és operatőr (Erdős Lajos, K. Kovács László, Gönyey Sándor) dolgozott. A Néptudományi Intézet 1949-es fennállásáig kiterjedt monografikus gyűjtőmunkát végeztek a Zemplén megyei Bodrogközben, a Tolna és Baranya megyében letelepített bukovinai székelyek körében, a Pest megyei Galga mentén és a Borsod megyei matyóknál. A felgyűjtött néprajzi és történeti forrásanyag felhasználásával egy tánckataszter létrehozását tervezték, ami a táncok etnológiai és koreológiai adatait tartalmazta volna. Szintén 1947-ben látott napvilágot az első táncjelírást is tartalmazó publikáció, *A magyar népi táncok* c. kötet, melyben Gönyey Sándor korábban gyűjtött szöveges táncgyűjtéseit Lugossy Emma ültetette át Lábán-kinetográfira. A munkaközösség legkiemelkedőbb monográfiájában Belényesi Márta a bukovinai székelyek tánc kultúráját társadalomtörténeti szempontok alapján dolgozta föl. A szerző a bukovinai székelyek recens táncéletének, tánckincsének megfigyeléséből kiindulva azon kérdésekre keresett magyarázatot, hogy milyen kulturális jelenségeket hoztak magukkal a székelyek, melyek alakultak ki belső fejlődés útján, s miket vettek át a szomszéd népektől, azaz miként befolyásolta őket a sokféle vándorlás, a földrajzi környezetváltozás. Belényesi a jelen állapotból (1948) kiindulva, adatközlőinek módszeres kikérdezésével az akkor élő három generáció emlékezte alapján az utolsó száz év tánc kultúrájának történetét vizsgálta meg. Az adatközlő véleményének szó szerinti közlése akkoriban sajátosan újszerű volt. A kutató módszere, bár szigorúan történeti, mindig a társadalmi összefüggéseket kereste. A társadalmi szerkezet egészének megnyilvánulásaként értékelte a tánc szerepét, így látásmódja minden esetben funkcionális szemléletű. A szerző három korszakra (bukovinai, bácskai tartózkodásra és a magyarországi letelepedésre) bontva vizsgálta meg az adott népcsoport gazdasági-társadalmi életének változását, táncéletének fejlődését és tánckincsének történetét. Külön említést tett egyes korszakok táncdivatjáról, táncstílusáról és a táncok eredetéről. A szerző arra a megállapításra jutott, hogy a bukovinai székelyek sajátos, hármas tagozódású (Kárpát-medencei, balkáni, közép-európai) tánc kultúrája egy bonyolult kulturális folyamat következményeként jött létre.

A Néptudományi Intézet megszüntetése után a Magyar Táncszövetség egyedül nem tudta ellátni a néptáncutató kötetek feladatait, így azt az 1951-ben megalakult, Muharay Elemér vezette Népművészeti Intézet vállalta magára. Itt helyezkedett el az a fiatal táncfolklorisztika generáció (Andrásfalvy Bertalan, Borbély Jolán, Halmos István, Martin György, Pesovár Ferenc, Pesovár Ernő), amely az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán sajátította el a néprajz, a muzeológia, a nyelvészet és a történelem legfontosabb ismereteit. A kezdeti nehézségeket legyőzve, 1954-55-re a néptáncutató anyyira megerősödött, hogy az intézet Néprajzi Osztályán belül Pesovár Ernő vezetésével önálló Néptáncutató Munkaközösséget hoztak létre. 1953 és 1958 között a tervszerű, néprajzi szemléletű táncgyűjtés egyre nagyobb méreteket öltött. A megfigyelésen, interjúkon, a tánc kísérő zene szinkronrögzítésén és teljes táncfolyamatok filmre vételén alapuló munkamódszerükkel kiemelkedő táncos egyéniségek, falvak és táncdialektusok monografikus feldolgozását végezte el e munkaközösség. Kiemelten fontos területe volt ekkor a kutatásnak Somogy, Rábaköz és Szabolcs-Szatmár megye, melyek közül Somogy

*Nagyecsed, 1955 – Vásárhelyi László felvétele
(MTA Zenetudományi Intézet)*

táncmonográfiája 1954-ben meg is jelent. A táncok intenzív gyűjtése mellett a publikációs tevékenység is fellendült. A Pest megyei Bag táncait és táncéletét (Martin, 1955), Sztálinváros-Óváros táncéletét (Jakab, 1955) és a kincigpusztai románok tánc kultúráját (Timár, 1955) feldolgozó munkák láttak napvilágot. Az intézet 1958-as átszervezése megtorpantotta ugyan az addigi munkálatokat, de teljes mértékben nem tudta leállítani. Miután a személyi és anyagi feltételek nehezebbé váltak, a kutatók igyekeztek szorosabbra fűzni a kapcsolatot az Állami Népi Együttessel, illetve az MTA Népzene kutató Csoportjával. A megkezdett munkák befejezése mellett a Sárköz-Duna mente és Kalocsa-vidék tánc kincsének feldolgozása is megkezdődött. A magyarországi gyűjtőtevékenység mellett megindult a határon túl élő magyar és nem magyar népek tánc kultúrájának a kutatása is. A Lábán-kinetográfia alkalmazása általánosan elfogadottá vált, amit az is bizonyít, hogy a Népművészeti Intézet Lányi Ágoston személyében egy főállású tánc lejegyzőt is alkalmazott. A gyűjtések, lejegyzések mellett az általános formai, metodológiai kutatások is megindultak. Martin György Pesovár Ernővel közösen írt formai elemzéssel kapcsolatos tanulmányai a később kialakított strukturális-morfológiai módszer kiindulópontjává váltak. Martin motívumkutatással foglalkozó doktori disszertációjában a tánc legkisebb formai szerves egységének, a motívumnak a pontos meghatározását fejlesztette tovább.

1964-re a Népművészeti Intézetben a néptánc kutató munka teljesen ellehetetlenült. Martin György és a tánc archívum Kodály Zoltán segítségével 1965-től az *MTA Népzene kutató Csoport*-jában kapott helyet, akihez Lányi Ágoston 1967-ben, Pesovár Ernő 1970-ben csatlakozott. A kutatócsoport 1974-es átszervezése után a *Zenetudományi Intézet*-ben önálló Néptánc Osztály alakult, Martin György vezetésével. Az 1965-től 1983-ig tartó időszakot a néptánc kutatás legtermékenyebb korszakának nevezhetjük. Az Akadémia anyagi-technikai támogatásának háttérével nagyarányú

és szisztematikus gyűjtőmunka indult meg. Az 1960-as évek elejétől kezdve a gyűjtés technikai-szervezési körülményei is megváltoztak. Az adatközlők gyűjtőkkel szembeni idegenkedése a politikai-társadalmi átalakulások következtében megszűnt; nyitottabbá váltak, s a közben országos méretűvé duzzadt folklórmozgalmak (Röpülj Páva, tánc házmozgalmak) a népi kultúra megbecsülésére ösztönözte annak hordozóit. A Néptánc kutató Munkaközösség Kodály Zoltán személyes közreműködésének köszönhetően az UNESCO-tól szinkronhangos filmek rögzítésére alkalmas kamerát kapott ajándékba, így már a legmodernebb eszközökkel próbálták rögzíteni reprezentatív tánc típusainkat és tánc dialektusainkat. A két évente megrendezett Duna-menti Folklór fesztiválon megjelenő hazai és külföldi népművészek, hagyományörző csoportok műsorainak filmre vétele is tovább gyarapította a Kárpát-medencei néptáncokról kialakult ismereteinket. 1974-ben a Magyar Televízió a Művelődési Minisztérium és a Népművelési Intézet felkérésére egy 16 részes filmsorozatot készített. A több mint 180 perces, 400 paraszttáncos közreműködésével készült színes, hangos *Magyarországi Néptáncok* c. produkció professzionális előállításában a Zenetudományi Intézet munkatársai is tevékenyen részt vettek. Az akadémiai tanulmányutaknak köszönhetően a határon túli néptánc kutatás is fellendült, s számos gyűjtőutat végeztek Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia területén. A Kárpát-medencei méretűvé kiszélesedett tánc folklórisztikai feltárómunkát nemcsak a magyarok, hanem más nemzetiségek (cigány, román, szlovák, délszláv, német) körében is megindították.

A gyűjtőtevékenység következtében a Zenetudományi Intézetben Európa egyik legjelentősebb archívumát sikerült létrehozni. A gyűjtemény célja főleg a magyarság tánc hagyományára vonatkozó dokumentumok (filmek, fotók, szöveges információk, zenei felvételek) gyűjtése és kutatása. Emellett a kutatás figyelme kiterjed a Kárpát-medencében élő más népek táncaira is. Ezeken kí-

*Andrásfalva-Kakasd, 1955 – Dulovits József felvétele
(MTA Zenetudományi Intézet)*

Válaszút, 1961 – Andrásfalvy Bertalan felvétele (Pesovár Ferenc, Kallós Zoltán, Martin György – MTA Zenetudományi Intézet)

vül kisebb mértékben szinte minden európai nép tánci szerepelnek a gyűjteményben, s szórványosan az afrikai és az ázsiai népek táncaira is van példa. Az Európán kívüli népek táncaira vonatkozó dokumentumok közül a legjelentősebb az etiópiai gyűjtemény. A mozgófilmnek a tánc kutatásban való jelentősége miatt a *filmtár* a gyűjtemény legfontosabb része. Az archívum 1975-ben egy 961 gyűjteményi egységből álló, cca. 115 000 méter filmet tartalmazó tárból állt, ami kb. 400 település 5000 táncfolyamatát foglalta magába. A filmekhez kapcsolódó leíró anyakönyvek a filmre vett táncok pontos megjelölését és a legfőbb néprajzi, technikai adatokat tartalmazzák. A kutatást kétféle földrajzi (falvak és megyék szerinti) cédulakatalógus segíti elő. A Népzenei Archívum részét képezi a *tánczenei gyűjtemény*, amely a népzenei kutatásnak is alapanyaga. A lejegyzett táncdallamok rendszerezése a tánc tipológiai, hangszeres népzenei, dallamrend-szervezési és dallamtörténeti kutatások sajátos szempontjai szerint történik. Az eddig rögzített táncdallamok számát több tízezerre becsüljük. A lejegyzett dallamok száma cca. 10 000. A *kézirattár* főleg a táncfolklorisztikai gyűjtések során följegyzett helyszíni megfigyeléseket, visszaemlékezéseket, a táncokhoz és a tánczenéhez kapcsolódó nyelvi adatokat tartalmazza. Ezek nélkülözhetetlen ismereteket nyújtanak a táncok társadalmi és tudati hátterének, funkcionális körülményeinek megvilágításához. Emellett itt őrzik a külső és belső kutatók, valamint az amatőr gyűjtők kiadásra vagy pályázatra szánt műveinek eredeti kéziratát is. A gyűjtemény részét képezi a tánc történeti adatgyűjtemény is, amely főként múlt századi folyóiratok, hírlapok jelentős táncvonatkozású anyagára terjed ki. A *táncfotótár* jelenleg közel 26 000 fotót tartalmaz, amelyek nagyobb része fekete-fehér fénykép, kisebb részben színes diapozitív. E képek a tudományos táncközlések hitelesítő dokumentációját képezik, s szerepük a jellemző táncmozdulatok megörökítése mellett a táncalkalmak hangulatának, környezetének szemléltetése. A fotógyűjtemény tartalmazza a jelentős múlt századi ikonográfiai anyag reprodukcióit is. A *táncírástár* jelenleg 1289 rögtönzött táncfolyamat leírását tartalmazza több ezer oldal terjedelemben. A táncokat a nemzetközi jelírással – a Lábán-kinetográfiával – jegyezték le a kutatók és kinetográfusok. A lejegyzés – a mozdulat és a kísérőzene szinkronjának írásos rögzítése – lehetővé teszi improvizatív táncaink formai és zenei sajátosságainak pontosabb megragadását. A táncírásgyűjtemény részét képezi a mintegy 10 000 kartonból álló motívumtár is. Segít-

ségével viszonylag teljes képet adhatunk az egyes táncfajták vagy területek motívumkészletéről. Külön egységet képeznek a gyűjteményen belül a táncfolyamatok pauszra rajzolt és kiadványban megjelent lejegyzései.

A Zenetudományi Intézeten kívül más intézetek is foglalkoztak hosszabb-rövidebb ideig néptáncgyűjtéssel. Az Országos Néprajzi Múzeum Pesovár Ernő személyében önálló táncfolkloristát alkalmazott 1970-ig. Egyéb néprajzi filmek mellett a néptáncgyűjtések nagysága cca. 3000 méterre becsülhető. A vidéki múzeumok közül a székesfehérvári Szent István Király Múzeumban Pesovár Ferenc, a debreceni Déri Múzeumban Béres András, valamint Varga Gyula végzett néptánckutató tevékenységet. Az Állami Népi Együttes működésének egy periódusában (1965-ig) Maác László feladata volt a táncok gyűjtése, feldolgozása, akinek ez időszak alatt mintegy 10 000 méter mozgófilmet sikerült exponálnia. E szórványos gyűjtések nagy része ma már a ZTI nemzeti néptáncarchívumában is megtalálható.

A *Magyar táncfolklorisztikai szöveggyűjtemény* II/A szerkesztésekor a bőség zavarával kellett megküzdenni. Nagyon nehéz volt megvalósítani azt a kettős célt, hogy a ma már nehezen hozzáférhető cikkek újraközlésével megkönnyítsük az olvasó tájékozódását, másrészt érzékeltesük a XX. század második fele néptánc kutatásának főbb irányzatait és kutatási módszereit. Az első kötetben a tanulmányok a megjelenésük sorrendjében szerepeltek. A jelen kötetben már bizonyos tematikai csoportosítást is meg kellett valósítani. Először az 1945 és 1975 között megjelent kutatási beszámolókat és a táncok funkcionális életét bemutató tanulmányokat adjuk közre. Ezt követi majd a tánczenei és formai elemző kötet (II/B). Erre azért volt szükség, mert a megjelenési évszámok a publikálási nehézségek miatt nem mindig tükrözik hiven a kutatás valódi idejét. Remélem, e csoportosítás nem zavarja meg az olvasót abban, hogy megértse, mi is történt a magyar táncfolklorisztikában az elmúlt 50-60 évben. A kötet terjedelmi előírásainak megfelelően, illetve az anyagi lehetőségek szabta követelményeket betartva jelen válogatásunkban jó néhány tanulmányt csak töredékesen, a mellékletek és illusztrációk elhagyásával tudjuk újra kiadni. Terjedelmi korlátok miatt a szerzők életrajzát is el kellett hagynunk. E nehézségek ellenére kívánjuk mindenkinek, hogy örömet lelje az alábbi dolgozatok tanulmányozásában.

Karácsony Zoltán

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Magyarlapád [Lopadea Nouă] – A Hungarian village of 1200 inhabitants in the Maros/Kis-Küküllő Rivers region of Transylvania. A dance and music camp has been held there each summer since 1997. This camp was first organized with the help of the Kallós Foundation, but is now organized and supported by the village itself. The village band is called the Piros Pántlikás Band (formed in 1985 by young people from the village that were studying in Kolozsvár [Cluj] at the time) and there also is a local 'tradition preserving' dance group. Young dancers from Budapest have been active in supporting the revival and/or rejuvenation/nurturing/reteaching of the Magyarlapád dance and music traditions, have formed friendships with people in the village and have done ethnographic study on the village. Reports by Lukásik Zsófia, Eplényi Anna, Bánffy Farkas

Page 7 In September 2007 folk music will be taught on the university level in Hungary: the newly formed department of folk music at Budapest's Liszt Academy of Music begins its first semester. After several rounds of application and auditions, 21 students will start the school year at the 'Music Academy'. Most students are studying violin or singing but there are also double bass, cymbalom, flute and tambura students participating in the three year bachelors program. Department Director is Richter Pál. There are plans to extend the training to offer also a masters degree and teaching diploma. Article appeared in 'Népszabadság' on Aug. 10th, 2007. By Serfőző Melinda.

Page 8 Folk Music Festival – Kecskemét, Hungary. September 20-23, 2007. Organized and sponsored by the Hungarian Heritage House and Kecskemét's Erdei Ferenc Cultural Center. Events include: fiddling (primás) contest for Hungarian fiddlers under 25 years old, conference, guest master fiddlers, dance house, photo exhibition, etc.

Page 9 New publications:
Mé piros a golya csőre? [Why Does The Stork Have A Red Bill?] Erotic and obscene folk tales from the Southern Hungarian language region. By Burány Béla. Timp Kiadó. Budapest. 2007. In Hungarian. ISBN 963 961 4427
[Melodies On Five Strings] On the history of the Hungarian hurdy-gurdy. Includes CD. In Hungarian. By Hankóczy Gyula. Timp Kiadó. Budapest. 2007. ISBN 963 961 4068

Page 10 Museum of local history in Szabófalva [Săbăoani], Moldavia. Kóka Rozália tells about an excursion with Nyíregyhaza members of the Kodály Association to this Hungarian Csángó village in Eastern Romania: an ethnically Hungarian village where nowadays only 30% of the people speak Hungarian. The museum was founded and is runned by professor Perka Mihály, native of the village.

Page 13 Stuber György has been travelling to Moldavia doing research on bagpipers there since the 1970's, nearly all of his informants have died over the past few years, leaving Csobotár András – Hungarian Csángó Moldavian bagpiper from the village of Vráncsa – as literally one of the last.

Page 18 Bartók Béla – the folk music researcher. From the exhibition of photos and documents in the 1st floor foyer at the Hungarian Heritage House at Corvin tér in Budapest. Excerpts from Bartók's letters to family and colleagues between 1911-1941 on Balkan folk music, doing collection work in Algeria and Turkey and a congress in Cairo.

Page 28 Lauer Edith – 2001 recipient of Hungarian Heritage Award, left Hungary in 1956 with her family and has lived in the USA ever since. She was born in Budapest in 1942. She has spent her life in avid and active support of Hungarian culture. Kóka Rozália writes about her life story and Sütő András about her work in recommendation for the award.

Page 34 Why dance notation?
Dance notation is taught by Fügedi János during all four years of dance training at the Hungarian Academy of Dance in Budapest. Dance notation is a system of signs and symbols with which movement can be written down on paper and read. Here a 4th year student sums up the advantages and uses of studying this science. Learning dance notation heightens a dancer's ability to analyse movement and awareness of body position, direction of movement in space, portion of the body in motion. It provides a vocabulary for describing movement direction and levels, types of movement, steps, jumps, weight changes, turns, gestures, turning parts of the body, positions, body parts, and so on. Dance notation is useful for documenting choreography and movement which can then be later re-taught or used for research. The method of dance notation taught and used in Hungary and most recognized the

world over was developed by Lábán Rudolf (1879-1958) and was introduced by him in Berlin in 1928. Hungarians Szentpál Mária and Lányi Ágoston have further developed the Lábán dance notation system. Article by Láda Júlia. Includes bibliography.

Page 36 80th Anniversary of Vass Lajos' birth – Printed here is the lecture given by Dr. Horváth Géza from the Slovakian Hungarian Pedagogues Association on Vass Lajos' work with Hungarian choruses in Slovakia after 1965.

Page 40 About Hungarian bobbin lace makers who held a lace making demonstration at the K-3 tent during Budapest's well-known Sziget (Island) rock Festival. This festival is definitely not focused on folk arts and crafts: the idea was to show the lace making craft in a place where it wouldn't usually be seen. Of course the lace makers are regular participants of the festival of folk arts and crafts at Budapest's castle hill every August 20th. In October 2007 there will be an exhibition of works created during the last five years of lace making summer camps in the village of Tokod. Report by Borka Elly

Sue Foy

folkMAG^oazin

2007/4, XIV. évfolyam, 4. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Eredics Júlia, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kőrösi Katalin
MAGTÁR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

nka
Nemzeti Kulturális Alap

*Nyíregyháza, 1956 – Gábor Anna felvétele
(MTA Zenetudományi Intézet)*

TÉKA – 30

JUBILEUMI KONCERT

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA

2006. OKTÓBER 2.

ANNIVERSARY CONCERT

PALACE OF THE ARTS • BUDAPEST

OCTOBER 2ND • 2006

© 2007
2:14:21 +

TÉKA EGYÜTTES:

TÁRNOKI BEATRIX, VIZELI BALÁZS, GÁSPÁR KÁLMÁN, LÁNYI GYÖRGY, HAVASRÉTI PÁL

KÖZREMŰKÖDŐK:

PÁL ISTVÁN, DRESCH „DUDÁS” MIHÁLY, KONCZ GERGELY, NAGY ZSOLT
MAGYAR TÉKERŐZENEKAR, MAGYAR DUDAZENEKAR, GALGA DUDAZENEKAR
KOC SIS ENIKŐ, DELBÓ KRISZTINA, FITOS DEZSŐ, KÁDÁR IGNÁC, SZÉKELY TIBOR

DISTRIBUTED BY / FORGALMAZZA:
HANGVETŐ ZENAI TERJESZTŐ TÁRSULÁS
(36.20) 222-6378 • hangveto@hangveto.hu

TÉKA ALAPÍTVÁNY

folkMAGazin